

Technická univerzita v Liberci
Hospodářská fakulta

Studijní program: 6208 – Ekonomika a management

Studijní obor: Podniková ekonomika

Úvěrové produkty obchodních bank zaměřené na sektor domácností

The Credit Products of Commercial Banks Oriented to the Households

DP-PE-KFÚ-2005 32

Hana Reslová

Vedoucí práce: Ing. Markéta Dubová, Ph.D. (Katedra financí a účetnictví)

Konzultant: Ing. Petr Kačena (Continental Teves Czech Republic, s.r.o.)

Počet stran: 86

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 20. 5. 2005

PROHLÁŠENÍ

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/200 Sb., o právu autorském zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum:

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych tímto poděkovat paní Ing. Markétě Dubové, PhD. za pomoc při vypracování mé diplomové práce.

RESUMÉ

Tato diplomová práce s názvem „ Úvěrové produkty obchodních bank zaměřené na sektor domácností“ pojednává zejména o problematice zadluženosti českých domácností jako stále výraznějšího jevu dnešní doby.

V druhé a třetí kapitole diplomové práce jsou charakterizována především teoretická východiska související s danou problematikou. Na počátku je popisována obchodní banka a její základní funkce, rizika plynoucí z bankovních obchodů, problematika kapitálové přiměřenosti a klasifikovaných úvěrů bank. V rámci této kapitoly se také zabývám nově zavedeným nástrojem řízení bankovních rizik, resp. rizika úvěrového, a to dvěma bankovními registry. Třetí kapitola se týká charakteristiky a specifikace bankovních produktů, zejména pak bankovních úvěrových produktů nabízených domácnostem. Je zde také popsán úvěrový proces při poskytování úvěru.

Praktická část diplomové práce je rozdělena do tří kapitol. Ve čtvrté kapitole jsou porovnávány vybrané bankovní úvěrové produkty u největších bankovních domů, pátá kapitola dává doporučení týkající se ekonomického rozhodování domácností při rozhodování o financování prostřednictvím úvěru. Poslední kapitola se týká problematiky zadluženosti českých domácností a s tím souvisejících témat jako je struktura zadluženosti, pohled na budoucí vývoj a porovnání se zadlužeností domácností v zahraničí a také řešení problematiky platební neschopnosti domácností.

ABSTRACT

This thesis „The Credit Products of Commercial Banks Oriented on the Households” primarily deal with the problems of indebtedness of the Czech Households as a strong phenomenon of the present day.

There are mainly described the theoretical bases of given problems in the second and third part of this work. At the beginning there is described a commercial bank and its basic functions, the risks follow from bank trades, the problem of capital adequacy and assorted credits of banks. I deal with a new established instrument of the banking risk management, resp. credit risk, in this chapter too – there are two new banking registers. There are described and specified the bank products, especially the bank credit products offered to the households, in the third chapter. The credit process is described there too.

The practical part of the thesis is dividend into the three parts – chapters. The fourth chapter is concentrated on the comparing selected products of the greatest banks in the Czech Republic. The fifth part of the work tries to give a recommendation concern to the economic deciding of the households, when they adjudicate about financing by credit. The last chapter is about problems of the Czech households’ indebtedness and about related themes such as structure of indebtedness, prospective of indebtedness, its comparison with indebtedness of households abroad and the possible solution of households’ insolvency.

KLÍČOVÁ SLOVA

Domácnosti
Úvěrový produkt
Spotřeba
Zadluženost
Struktura zadluženosti
Bankovní registr
Klasifikované úvěry
Kapitálová přiměřenost

KEYWORDS

Households
The Credit product
Consumption
Indebtedness
The structure of indebtedness
The banking registers
The assorted credits
The capital adequacy

OBSAH

1. Úvod	12
2. Charakteristika a specifika obchodních bank	13
2.1 Charakteristika obchodní banky jako finančního zprostředkovatele	13
2.2 Základní funkce banky	14
2.2.1 Finanční zprostředkování	14
2.2.2 Emise bezhotovostních peněz	15
2.2.3 Provádění platebního styku	15
2.3 Vlastní kapitál banky a jeho funkce	16
2.4 Pravidla obezřetného podnikání bank	16
2.4.1 Kapitálová přiměřenost – Basel I, II	17
2.4.2 Klasifikace úvěrů bank	20
2.5 Bankovní rizika	25
2.5.1 Úvěrové riziko a základy řízení úvěrového rizika	27
2.5.2 Zdroje určené ke krytí úvěrového rizika	29
2.6 Úvěrová analýza	29
2.6.1 Úvěrová analýza „spotřebitelských“ úvěrů	29
2.6.2 Zdroje domácností určené ke splácení úvěrů	34
2.6.3 Druhy úvěrových analýz	35
3. Charakteristika a specifika bankovních produktů	37
3.1 Charakteristika a systematizace bankovních produktů	37
3.1.1 Aktivní bankovní produkty	38
3.1.2 Pasivní bankovní produkty	38
3.1.3 Neutrální bankovní produkty	39
3.1.4 Cena bankovních produktů	40
3.2 Finančně úvěrové bankovní produkty – bankovní úvěr	42
3.2.1 Systematizace finančně úvěrových bankovních produktů	43
3.2.2 Členění bankovních úvěrů	44
3.3 Proces poskytnutí bankovního úvěru – úvěrový proces	45
3.3.1 Žádost o poskytnutí úvěru	45
3.3.2 Analýza bonity klienta, žadatele o úvěr	46
3.3.3 Zajištění úvěru	46
3.3.4 Úročení, splácení úvěru	50
3.3.5 Uzavření úvěrové smlouvy a poskytnutí úvěru	51
3.3.6 Úvěrová kontrola dlužníka	52

3.4 Úvěrové produkty nabízené fyzickým osobám – občanům	52
3.4.1 Kontokorentní úvěr	53
3.4.2 Spotřebitelský úvěr	54
3.4.3 Úvěrové platební karty	55
3.4.4 Klasický hypoteční úvěr	56
3.4.5 Americké hypotéky	61
3.5 Další možnosti financování potřeb domácností	61
3.5.1 Leasing	61
3.5.2 Splátkový nákup	62
3.5.3 Půjčka do domu	62
 4. Komparace vybraných produktů nabízených největšími bankovními domy v ČR	 64
 4.1 Profily vybraných bankovních domů	 64
4.1.1 Česká spořitelna, a.s.	64
4.1.2 Československá obchodní banka, a.s.	65
4.1.3 Komerční banka, a.s.	65
4.2 Komparace vybraných produktů jednotlivých bankovních domů	66
4.2.1 Spotřebitelské úvěry	66
4.2.2 Hypoteční úvěry	70
4.2.3 Americké hypotéky	73
4.2.4 Závěrečné srovnání a zhodnocení porovnávaných produktů	74
 5. Faktory ekonomického rozhodování domácností	 76
 6. Zadluženost domácností v České republice	 79
 6.1 Vývoj zadluženosti českých domácností	 80
6.1.1 Příjemci úvěrů	82
6.2 Struktura zadluženosti obyvatel	83
6.2.1 Podíl úvěrů obyvatelům na klasifikovaných úvěrech bank	85
6.3 Faktory ovlivňující schopnost domácností splácet úvěry	86
6.4 Budoucí vývoj zadluženosti českých domácností a zadluženost domácností v zahraničí	87
6.5 Možnosti řešení platební neschopnosti domácností	89
6.5.1 Způsoby řešení platební neschopnosti drobných neplatičů v současnosti	89
6.5.2 Úpadkový zákon	90
6.5.3 Zákon o úpadku v Německu	94
7. Závěr	96
Seznam použité literatury	99

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod.	-	a podobně
atd.	-	a tak dále
BIS	-	Bank for International Settlement
BRKI	-	Bankovní registr clientských informací
CCB	-	Czech Credit Bureau, a. s.
CRÚ	-	Centrální úvěrový registr
č.	-	číslo
ČNB	-	Česká národní banka
ČR	-	Česká republika
ČSOB	-	Česká obchodní banka
DIR	-	debt-to-income ratio
DPH	-	daň z přidané hodnoty
EMU	-	Evropská měnová unie
EU	-	Evropská unie
HDP	-	Hrubý domácí produkt
KB	-	Komerční banka
LIBOR	-	London Inter Bank Offered Rate
MF	-	Ministerstvo financí
mil.	-	miliony
mld.	-	miliarda
např.	-	například
obr.	-	obrázek
oprav.	-	opravná
PIBOR	-	Paris Inter Bank Offered Rate
PRIBOR	-	Prague Inter Bank Offered Rate
resp.	-	respektive
RPSN	-	ukazatel průměrné roční sazby nákladů
Sb.	-	sbírka
SR	-	Slovenská republika
tab.	-	Tabulka
tj.	-	také jinak
tzn.	-	to znamená
tzv.	-	tak zvaný

1. ÚVOD

Moderní bankovní sektor by měl v ekonomice každé země plnit tři základní funkce. První z těchto funkcí je zabezpečení platebního a zúčtovacího styku přispívajícího hladkým a rychlým vyrovnáváním závazků a pohledávek k rozvoji obchodních vztahů a ekonomické prosperitě. Druhým zásadním úkolem bank je efektivně provádět zprostředkovatelskou funkci a zajišťovat transfer finančních prostředků od věřitelů k dlužníkům a transformaci depozit na úvěry. Za třetí by banky měly také přispívat k udržování dostatečné míry likvidity celého bankovního sektoru používáním nepřímých nástrojů měnové politiky.

Tato práce se tématicky zabývá právě zprostředkovatelskou funkcí a zajišťováním finančních prostředků od věřitelů k dlužníkům a transformací depozit na úvěry, resp. snaží se přiblížit problémy, které v souvislosti s plněním tohoto úkolu, zejména v současné době, vznikají, a to především problematiku zadluženosti českých domácností.

Výrazný růst v oblasti úvěrů poskytovaných domácnostem v posledních pěti až šesti letech byl podporován především neustálou inovací úvěrových produktů a zvýšenou možností čerpání úvěrů.

Rostoucí zájem o úvěrové produkty vyvolává růst spotřeby, což má pro ekonomiku a ekonomický vývoj nepochybně pozitivní dopad. Nárůst míry zadluženosti českých domácností by proto v ekonomice mohl být považován za ukazatel ekonomického růstu. Přesto je v současnosti na otázku rostoucí míry zadluženosti českých domácností stále více pohlíženo negativně. Velmi rychle totiž narůstá počet těch, kteří nejsou schopni své dluhy z úvěrových vztahů splácet.

Cílem této diplomové práce je zhodnotit současnou zadluženost českých domácností, najít příčiny rostoucího zájmu o úvěry ze strany domácností a možná rizika plynoucí z vysokého počtu zadlužených rodin; zamyslet se nad otázkou budoucího vývoje zadluženosti českých domácností a předložit vlastní doporučení a závěry k této – v současné době – stále více diskutované problematice.

2. CHARAKTERISTIKA A SPECIFIKA OBCHODNÍCH BANK

Cílem této kapitoly je přiblížit a charakterizovat obchodní banky, vymezit jejich hlavní funkce a přiblížit bankovní prostředí tak, aby byla vytvořena teoretická východiska této práce. V souvislosti s tématem diplomové práce se zde zaměřím na vysvětlení problematiky kapitálové přiměřenosti, klasifikovaných úvěrů a bankovních rizik - zejména pak rizika úvěrového, jako důležitých ukazatelů při řízení bankovních obchodů.

2.1 Charakteristika obchodní banky jako finančního zprostředkovatele

Banky jsou ve své podstatě podnikatelskými subjekty, ale ve srovnání s podniky v jiných odvětvích ekonomiky mají řadu specifických rysů vyplývajících z jejich podstaty jako „obchodníků se svěřenými penězi“ a projevujících se v jejich postavení a celkovém významu v ekonomice. Na činnost bank se obvykle vztahují i v mnohém odlišná pravidla oproti obecné úpravě podnikání. Bankovní prostředí je ve srovnání s obecnými podmínkami podnikání mnohem přísnější a regulovanější, a to zejména proto, že

- případné problémy bank resp. celého bankovního systému mají závažné dopady na chod a efektivní fungování tržní ekonomiky,
- je třeba chránit klienty bank.

Bankovní prostředí je tudíž upraveno nejen obecnými legislativními normami pro oblast podnikání, ale také specifickými normami pro oblast bankovníctví a dále vyhláškami a opatřeními regulačního orgánu (ČNB jako centrální banky) a neméně významné jsou i právní normy upravující podmínky pro některé bankovní produkty. [1]

Základní cíl činnosti banky – může být definovaný jako maximalizace tržní ceny akcií nebo maximalizace zisku – je shodný jako u ostatních podniků.

Banka bývá obvykle charakterizována jako druh finančního zprostředkovatele, jehož hlavní činností je zprostředkování pohybu finančních prostředků mezi jednotlivými ekonomickými subjekty. Zprostředkování je založeno zejména na tom, že banky přijímají vklady a z nich na vlastní účet poskytují úvěry. Toto pojetí banky je v souladu se Směrnicí EU, která vymezuje banku (Směrnice EU používají termín „úvěrová instituce“) jako „podnikatelský subjekt, naplní jehož činností je přijímat vklady nebo jiné splatné peněžní prostředky od veřejnosti a poskytovat úvěry na jeho vlastní účet“.

Vymezení banky je zakotveno ve speciálním zákoně o bankovníctví. Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 1, odst. 1, stanovuje, že banky musí splňovat tyto čtyři základní podmínky:

1. Banka je právnická osoba se sídlem v České republice založená jako akciová společnost, která
2. přijímá vklady od veřejnosti,
3. poskytuje úvěry,
4. má povolení působit jako banka.

Aby mohl určitý ekonomický subjekt působit jako banka, musí vedle splnění obvyklých podmínek daných obecnými právními normami také získat povolení – bankovní licenci – působit jako banka. Toto povolení je u nás udělováno centrální bankou tedy ČNB (na základě žádosti daného ekonomického subjektu), která si před rozhodnutím vyžádá stanovisko Ministerstva financí. Povolení se uděluje na dobu neurčitou a je nepřevoditelné na jinou osobu.

Vedle již zmiňovaných činností mohou banky vykonávat řadu dalších činností, které vymezuje zákon. [1]

2.2 Základní funkce banky

V moderních tržních ekonomikách plní banky celou řadu různých funkcí. Za základní funkce banky můžeme označit tyto:

1. finanční zprostředkování,
2. emise bezhotovostních peněz,
3. provádění bezhotovostního platebního styku. [1]

2.2.1 Finanční zprostředkování

Finanční zprostředkování provádějí banky na ziskovém principu, tzn. snaží se umístit získaný kapitál tam, kde jim přináší – při dané výši rizika – maximální zhodnocení.

Při finančním zprostředkování provádějí banky transformaci kapitálu, a to z různých hledisek. Transformace kapitálu spočívá v tom, že banky peníze získané od věřitelů poskytují dále dlužníkům v jiných formách a s jinými podstatnými charakteristikami. Nejdůležitější transformace kapitálů jsou:

- **Kvantitativní (denominační) transformace**

Banka získává své zdroje (peníze) v jiné denominaci (velikosti), než jaká je následně denominace jejich jednotlivých pohledávek (získané malé vklady od více vkladatelů použije banka na poskytnutí velkého úvěru určité firmě nebo naopak velké vklady jsou použity na poskytnutí malých úvěrů).

- **Časová transformace (transformace z hlediska doby splatnosti)**

Banky získávají zdroje s odlišnou dobou splatnosti, než jaká je splatnost jejich aktiv (získané zdroje jsou ve formě vkladů na viděnou nebo jiných krátkodobých vkladů a banka z nich poskytuje středně nebo dlouhodobé úvěry či naopak). Banky jsou omezeny pravidla likvidity, přesto ji v určitém rozsahu provádějí.

- **Teritoriální transformace**

Banky získávají zdroje a umísťují svá aktiva v odlišných teritoriích. Jde o rychlý přesun kapitálu z míst s relativním nadbytkem do míst s relativním nedostatkem. Ziskový motiv tohoto typu transformace kapitálu vede banky k alokaci kapitálu do míst s nejvyšší rizikové očištěnou mírou zhodnocení.

- **Transformace z hlediska obchodovatelnosti**

Banky proti sekundárně neobchodovatelným, relativně málo likvidním aktivům, která drží ve svém portfoliu, emitují sekundárně obchodovatelné, často velmi likvidní produkty.

- **Transformace z hlediska úvěrového rizika**

Tato transformace vyplývá z rozdílného úvěrového rizika bankovních aktiv a pasiv. Nižší riziko bankovních pasiv (z hlediska věřitele banky) vychází z diverzifikace aktiv, tím banka omezuje tzv. systematické riziko. Výrazný vliv na snížení úvěrového rizika má i ve většině vyspělých zemí uplatňovaný systém pojištění bankovních depozit, který dává věřitelům bank jistotu, že o své vklady nepřijdou ani v případě bankrotu banky.

- **Měnová transformace**

Banky získávají zdroje v jiné měně, než v jaké jsou denominována aktiva, do nichž tyto zdroje umísťují. Příčiny tohoto jevu lze najít ve snaze bank získat co nejlevnější zdroje. Získané zdroje potom musí konvertovat do požadované měny, což může způsobit měnové riziko, aby banky toto riziko eliminovaly, využívají různé formy termínových obchodů. [1]

2.2.2 Emise bezhotovostních peněz

Emise hotovostních peněz je výsadou pouze centrální banky. Bezhotovostní peníze v podobě zápisů na bankovních účtech, však mohou emitovat i banky obchodní. [1]

2.2.3 Provádění platebního styku

Zprostředkování platebního styku je jednou ze základních podmínek efektivně fungující tržní ekonomiky.

V současné době převládá bezhotovostní platební styk a banky v tomto systému mají velmi významnou roli a dobré podmínky pro jeho realizaci, a to tím, že vedou běžné účty pro velký počet klientů, mohou provádět jejich vzájemné platby pouhým účetním převodem nebo za pomoci různých platebních instrumentů bez potřeby hotovostních peněz. [1]

2.3 Vlastní kapitál banky a jeho funkce

Vlastní kapitál banky představuje jeden ze zdrojů financování aktivních obchodů banky.

Z kvalitativního hlediska představuje vlastní kapitál zdroje, které vkládají majitelé (akcionáři) do banky při jejím založení, při rozšíření emisí nových akcií, nebo které byly vytvořeny činností banky a byly v ní ponechány. Vlastní kapitál bank v ČR tvoří: základní kapitál (jeho min. výše je v současnosti 500 mil. Kč), rezervní fondy, kapitálové fondy, zisk z běžného období a nerozdělený zisk.

Z kvantitativního hlediska může být kapitál vymezen jako rozdíl mezi celkovou hodnotou aktiv a výší závazků (tedy cizího kapitálu) banky.

Kapitál banky lze vytvořit dvěma způsoby:

1. **externí tvorba kapitálu** – kapitál je vytvářen investory, kteří nakupují nově emitované akcie. Základní kapitál se zvyšuje ve výši nominální hodnoty akcií. Pokud je možné akcie prodávat s emisním kurzem vyšším než nominální hodnota akcie, vytváří se z rozdílu – ážia tzv. ážiový fond.
2. **interní tvorba kapitálu** – kapitál je vytvářen „uvnitř“ banky. Kapitál je tvořen ze zisku.

Funkce kapitálu

Nejvýznamnější funkce kapitálu jsou:

- podmínka pro založení banky – složení min. výše základního kapitálu je jednou z podmínek pro udělení bankovní licence,
- zdroj k refinancování aktivních obchodů banky,
- zdroj ke krytí případné ztráty,
- ohraničení rozsahu bilančních a mimobilančních obchodů banky – tato funkce kapitálu spočívá ve stanovení závazného poměru mezi stanoveným způsobem vymezeným kapitálem banky na jedné straně a aktivy a podrozvahovými závazky banky na straně druhé. Tento poměr se označuje jako kapitálová přiměřenost banky. [1]

2.4 Pravidla obezřetného podnikání bank

Při své činnosti čelí banky – stejně jako jiné podnikatelské subjekty – nejrůznějším ohrožením a rizikům. Rozhodujícím rizikem je pro většinu z nich skutečnost, že klienti, kterým banka půjčila finanční prostředky, svoje závazky nesplátí. Podobně může banka utrpět ztrátu v případě, že její nakoupené cenné papíry ztratí v průběhu času svou hodnotu. Znehodnocení aktiv, ale i jiné nedostatky mohou vést až k neschopnosti banky plnit své závazky včas nebo mohou dokonce způsobit dlouhodobou neschopnost banky dostát svým závazkům.

Ve snaze zajistit, aby banky takové situace byly schopny řešit, byla postupem času vytvořena tzv. obezřetnostní pravidla, která musí při své činnosti dodržovat. Jsou předmětem sledování regulátorů a mají zajistit stabilitu finančních systémů včetně ochrany vkladů klientů u bank.

Pravidla platná pro náš bankovní systém vycházejí z doporučení pravidel pro podnikání bank, které vydává Banka pro mezinárodní platby se sídlem v Basileji (Bank for International Settlement, BIS). V rámci EU jsou taková pravidla zakotvena i ve Směrnici EU, které jsou pro členské země závazné. Pravidla podnikání pro náš bankovní systém jsou tedy obsažena v Opatřeních ČNB. K 1.

1. 1998 bylo v platnosti osm Opatření ČNB - a jde o tato Opatření:

1. Opatření o kapitálové přiměřenosti bank
2. Opatření o úvěrové angažovanosti bank
3. Opatření, kterým se stanoví omezení a podmínky pro nezajištěné devizové pozice bank
4. Opatření o pravidlech likvidity bank
5. Opatření o zásadách vytváření portfolií cenných papírů
6. Opatření o klasifikaci pohledávek z úvěrů
7. Opatření, kterým se stanoví požadavky na zprávu o hospodaření banky
8. Opatření, kterým se stanoví bankám omezení a podmínky pro některé druhy úvěrů a investic do majetkových účastí.

Nejdůležitějším pravidlem je tzv. kapitálová přiměřenost bank a dále blíže charakterizují Opatření o klasifikaci pohledávek z úvěrů. [1]

2.4.1 Kapitálová přiměřenost - Basel I, II

Základní filozofie kapitálové přiměřenosti spočívá v tom, že je potřeba bankám stanovit určitou minimální výši kapitálu (tvoří jej např. základní kapitál splacený akcionáři) v relaci k potřebám kapitálu (bankovním aktivům), aby se zamezilo neúměrnému snižování podílu kapitálu a tím i růstu rizikovosti bank. Tento poměr musí být vždy větší než osm procent, což v současné době představuje limit kapitálové přiměřenosti. Jaké složky může mít kapitál i jaká je regulační potřeba kapitálu dané banky, je stanoveno v pravidlech publikovaných dohlížejícími orgány.

Zabezpečení dostatečné výše kapitálu vzhledem k rozsahu obchodů banky a jejich rizikovosti je základem řízení kapitálového rizika (rizika nesolventnosti). Kapitálové riziko spočívá v tom, že výše závazků v tržním ocenění je větší než tržní hodnota veškerých aktiv a banka se tak stává nesolventní.

Princip řízení kapitálového rizika má dva navzájem úzce související aspekty:

- první spočívá v řízení výše kapitálu banky, jeho jednotlivých složek, zabývá se optimálními způsoby zvyšování kapitálu atd.,
- druhým aspektem je problematika řízení aktiv, jejich struktury z hlediska likvidnosti, výnosnosti a rizikovosti, které určují jejich tržní cenu.

Kapitál vyplývající z kapitálové přiměřenosti lze považovat za min. míru solventnosti banky, kterou banka musí trvale udržovat. [1]

Vývoj v oblasti kapitálové přiměřenosti našich bank vypadá takto:

Tabulka 1 – Vývoj kapitálové přiměřenosti bank v ČR

Ukazatel	2001	2002	2003	2004
Kapitálová přiměřenost v %	15,40	14,34	14,48	12,66

Zdroj: ČNB

V současné době se kapitálová přiměřenost pohybuje poměrně vysoko nad stanovenou 8 % hranicí, kapitálová přiměřenost obchodních bank byla v roce 2004 na úrovni 12,66 %. Ve srovnání s předchozími roky to znamená určitý mírný pokles, který ovšem pro banky zatím nepředstavuje žádný výraznější problém.

Basel I, Basel II

Kapitálovou přiměřenost postuloval Basilejský výbor pro bankovní dohled poprvé v roce 1988, a to jako tzv. kapitálovou dohodu [7] (The Capital Accord – oficiální název dokumentu je „International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards), jinak nazývanou také Basel I, který zahrnuje stanovení kapitálových požadavků na úvěrové a tržní riziko.[6]

Přestože tato dohoda byla spíše doporučením, byla postupně implementována ve více než sto zemích světa včetně České republiky, kde ji banky musí dodržovat od roku 1992 a Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, dokonce ukládá ČNB povinnost odebrat licenci takové bance, jejíž kapitálová přiměřenost klesne pod jednu třetinu stanoveného limitu. [7]

V reakci na vývoj bankovníctví v posledních letech a s cílem zvýšit bezpečnost a stabilitu finančních systémů, posílit konkurenční rovnost mezi bankami a umožnit používání komplexnějších přístupů řízení rizik pro regulační účely začal Basilejský výbor pro bankovní dohled pracovat na nové kapitálové přiměřenosti bank a v roce 1999 vypracoval první návrh nových pravidel pro stanovení potřebné min. výše kapitálu, nazývané Basel II a někdy také jako Nová basilejská kapitálová dohoda (The New Basel Capital Accord – NBCA). Konečná verze nového konceptu kapitálové přiměřenosti byla publikována dne

26. června 2004, poté co ji odsouhlasili guvernéři centrálních bank a představitelé regulačních orgánů zemí G 10 (členy jsou např. USA, Německo, Francie). Je navrhováno převzít tento koncept do národních pravidel od konce roku 2006 s tím, že nejnáročnější metody budou moci banky používat až od konce roku 2007. S ohledem na přistoupení ČR k Evropské unii je a bude pro Českou republiku nadále určující podoba Basel II po transformaci do unijního práva. [7]

Basel II tedy nahradí dosud platný Basel I. Basel II klade hlavní důraz na citlivější a přesnější měření rizik a podporu zlepšování řízení rizik v bankách. Měly by být vytvořeny lepší předpoklady pro to, aby kapitál bank přesněji odpovídal jimi podstupovaným rizikům a banky by tak měly mít k dispozici dostatek zdrojů, aby dokázaly čelit nepříznivým situacím. Rozdíl mezi Basel I a Basel II je nejen ve větší komplexnosti a flexibilitě možností pro měření podstupovaných rizik, ale také v zahrnutí dalšího rizika, a to rizika operačního. [6]

Základní charakteristika Basel II

Basel II je založen na 3 pilířích:

1. pilíř – minimální kapitálové požadavky
2. pilíř – proces dozoru
3. pilíř – tržní disciplína [6]

ad 1) Minimální kapitálové požadavky

Současný koncept kapitálové přiměřenosti (Basel I) umožňuje v případě měření úvěrového rizika aplikaci pouze jednoho postupu.

Nový koncept kapitálové přiměřenosti (Basel II) zahrnuje tři rozdílné přístupy – základní, středně pokročilý a pokročilý, které jsou využitelné v závislosti na charakteru činnosti bank. Liší se od sebe mírou přesnosti zachycení rizik, ale i mírou náročnosti jejich zavedení v bance.

Další změnou např. je, že se budou pro propočet potřeby kapitálu bank využívat ratingy. Ty stanoví externí ratingové agentury (např. Standard&Poor's). Pokud banka splní příslušné podmínky, bude moci – po získání souhlasu regulátora – používat vyvinuté modely své produkce pro stanovení potřeby kapitálu, a to nejen své vlastní, ale i celé finanční skupiny, pokud je její součástí.

Změnou také je, že banky budou muset disponovat kapitálem na pokrytí tzv. operačního rizika (jde o to, že v bance jsou např. zavedeny procesy, které neodpovídají náročnosti jejich operací) nebo rizika ze selhání lidí a systémů (včetně vlivů spojených s vnějšími událostmi, které mohou banku ohrozit, např. povodně). [7]

ad 2) Proces dozoru

Na základě nové koncepce Basel II bude požadováno, aby banky měly zavedeny odpovídající vnitřní procesy (systémy měření rizik, řídicí a kontrolní systémy), které umožní vyhodnocovat adekvátnost jejich interního kapitálu s ohledem na jejich aktivity, tedy jimi podstupovaná rizika (tzv. Capital Adequacy Assessment Process – CAAP [6]). Nový koncept ovšem neklade nároky pouze na banky. Vyžaduje, aby regulátoři měli zavedeny procesy, na jejichž základě vyhodnotí, zda má banka dostatek kapitálu pro pokrytí případných rizik, která nese. Regulátor má také právo stanovit vyšší kapitálový požadavek než činí propočet banky, považuje-li kapitálový požadavek stanovený bankou za nedostatečný vzhledem k jejímu celkovému rizikovému profilu. Limit kapitálové přiměřenosti osm procent bude nadále považován za minimum, pod které by se banka neměla nikdy dostat. [7]

ad 3) Tržní disciplína

Tento třetí pilíř je zaměřen zejména na oblast transparentnosti a zveřejňování informací bankami. Cílem je zvýšit tržní disciplínu tím, že banky budou o sobě uveřejňovat více informací z různých oblastí včetně uveřejňování metod použitých při propočtu kapitálové přiměřenosti. Ostatním účastníkům trhu tak bude umožněno získat lepší přehled např. o rizikovém profilu a adekvátnosti kapitálové vybavenosti dané banky. Povinnost publikovat více informací budou mít také regulátoři a veřejnost bude tudíž mít více informací o postupech, které jsou uplatňovány při výkonu dohledu.

Nový koncept kapitálové přiměřenosti by tedy měl vést k posílení stability finančních trhů, a tím i jistoty vkladatelů bank.

Vzhledem k tomu, že do systému budou zaváděny nové požadavky na řízení bank, nové výpočetní systémy a také vznikne potřeba získat zaměstnance s příslušným vzděláním, bude to v konečném důsledku znamenat nezbytnost vynaložit nové náklady a pro některé banky i potřebu navýšení kapitálu.

Ke změně dojde i na straně regulátorů – budou muset zavést nové postupy a zajistit, aby jejich činnost byla více transparentní. [7]

Co se týká České republiky, byl založen „Projekt implementace Basel II“, na němž se podílejí banky, ČNB, Česká bankovní asociace, Komora auditorů ČR, Komise pro cenné papíry a Ministerstvo financí ČR. Cílem projektu je zajistit bezproblémové zavedení nových pravidel do finančního trhu České republiky. [7]

2.4.2 Klasifikace úvěrů bank

Cílem Opatření ČNB č. 6 z roku 1997 je jednotná klasifikace úvěrových pohledávek bank dle jejich kvality (rizikovosti), která je hodnocena na základě délky prodlení ve splátkách úroků a jistiny, finanční situace a dřívější platební morálky dlužníka. Hlášení o pohledávkách banka povinně sestavuje a podává ČNB čtvrtletně, pokud není požadováno jinak.

Na základě klasifikace pohledávek je bankám stanovena povinnost vytvářet alespoň ve stanovené min. výši k jednotlivým pohledávkám opravné položky, které slouží k pokrytí rizik spojených s danou pohledávkou.

Objem klasifikovaných úvěrů ovlivňuje stabilitu bankovního sektoru a banky, které jsou nebo byly postiženy ztrátami z těchto úvěrů, zpravidla výrazně omezují své úvěrové aktivity a zpřísňují kritéria pro poskytnutí úvěru. Tato opatření mohou následně negativně působit na potenciální úvěrové subjekty-klienty. Cílem každé banky by tudíž měla být snaha snižovat objem klasifikovaných úvěrů a jejich podíl na celkových úvěrech. [1]

Na základě tohoto dokumentu jsou banky povinny provést zpřehlednění poskytnutých úvěrů a jejich rozřídění do pěti kategorií [3]:

1. standardní pohledávky
- Klasifikované pohledávky:*
2. sledované pohledávky
3. nestandardní pohledávky
4. pochybné pohledávky
5. ztrátové pohledávky

ad 1) Standardní pohledávky

Pohledávky jsou splaceny dlužníkem podle dohodnutých podmínek. Dlužník se nachází v příznivé finanční i důchodové situaci a není důvod pochybovat o včasném vyrovnaní celé pohledávky banky. Kromě těchto pohledávek se do této kategorie zařazují i pohledávky splňující *všechna* následující kritéria:

- splátky jistiny, úroků a poplatků – jsou řádně splaceny nebo jsou po splatnosti méně než 31 dní,
- banka má dostatek informací o finanční a důchodové situaci dlužníka do 30 dní ode dne, kdy měly být bance k dispozici,
- dlužníkovi nebyla během posledních tří let žádná z jeho pohledávek restrukturalizována z důvodů jeho tíživé finanční a důchodové situace.

ad 2) Sledované pohledávky

U tohoto typu pohledávek je možné předpokládat, že jistina, úroky i poplatky budou splaceny v plné výši, došlo ale ke zhoršení podmínek vyjadřujících splácení jistiny, úroků a poplatků od doby, kdy byl úvěr poskytnut, ale v okamžiku hodnocení pohledávky není předpokládána žádná ztráta. Kromě těchto pohledávek se do této kategorie zařazují i pohledávky splňující *alespoň jedno* z následujících kritérií:

- splátky jistiny, úroků a poplatků – jsou po splatnosti více než 30 a méně než 91 dní,
- banka nemá dostatek informací o finanční a důchodové situaci více než 30 a méně než 91 dní ode dne, kdy je měla mít k dispozici,
- dlužníkovi byl přepracován plán splátek pohledávky před více než 6 měsíci a méně než 3 lety na základě informací o jeho finanční a důchodové situaci,
- vyhovuje kritériím pro standardní pohledávky, není však plně zajištěna proti kurzovému riziku.

ad 3) Nestandardní pohledávky

Mají všechny nedostatky „sledovaných pohledávek“. Tyto pohledávky představují značný stupeň rizika. Splácení jistiny, úroků a poplatků v plné výši je nejisté, ale je vysoce pravděpodobné

částečné splacení pohledávky. Kromě těchto pohledávek se do této kategorie zařazují i pohledávky splňující *alespoň jedno* z následujících kritérií:

- splátky jistiny, úroků, poplatků – jsou po splatnosti více než 90 a méně než 181 dní,
- banka nemá dostatek informací o finanční a důchodové situaci dlužníka více než 90 a méně než 181 dní ode dne, kdy je měla mít k dispozici, nebo z těchto informací vyplývá, že splacení pohledávky v plné výši v době její splatnosti je nejisté,
- dlužníkovi byl přepracován plán splátek pohledávky před méně než 6 měsíci na základě informací o jeho finanční a důchodové situaci.

ad 4) Pochybné pohledávky

Mají všechny nedostatky „nestandardních pohledávek“ s tím, že splacení jistiny, úroků a poplatků v plné výši je na základě běžně dostupných informací vysoce nepravděpodobné, ale je pravděpodobné a možné částečné splacení pohledávky.

Kromě těchto pohledávek se do této kategorie zařazují i pohledávky splňující *alespoň jedno* z následujících kritérií:

- splátky jistiny, úroků a poplatků – jsou po splatnosti více než 180 a méně než 361 dní,
- banka nemá dostatek informací o finanční a důchodové situaci dlužníka více než 180 dní a méně než 361 dní ode dne, kdy je měla mít k dispozici, nebo z informací vyplývá, že splacení pohledávky v plné výši v době její splatnosti je vysoce nepravděpodobné.

ad 5) Ztrátové pohledávky

Má všechny nedostatky „pochybné pohledávky“. Jeví se jako nenávratné pohledávky nebo návratné pouze částečně ve velmi malé hodnotě, částečná návratnost pohledávky může být v budoucnu uskutečnitelná, banka proto usiluje o její splacení až do doby, kdy je s jistotou prokázáno, že je splacení nemožné. Je-li znehodnocení pohledávky trvalé, banka pohledávku odepíše.

Kromě těchto pohledávek se do této kategorie zařazují i pohledávky splňující *alespoň jedno* z následujících kritérií:

- splátky jistiny, úroků a poplatků jsou po splatnosti 361 a více dní,
- banka nemá dostatek informací o finanční a důchodové situaci dlužníka 361 a více dní ode dne, kdy je měla mít k dispozici, nebo z těchto informací vyplývá, že splacení pohledávky v plné výši v době její splatnosti je nemožné,
- banka vyhodnotí pohledávku jako ztrátovou, je-li dlužník v konkurzním nebo vyrovnávacím řízení.

Po provedení klasifikace pohledávek z úvěrů banka propočte snížení hodnoty pohledávek z nominální částky pomocí koeficientů a propočtené snížení hodnoty pohledávek kryje banka úhmem rezerv a opravných položek k těmto pohledávkám, a to takto:

Tabulka 2 – Tvorba opravných položek a klasifikované pohledávky

Pohledávka	Koeficient	Min. výše oprav. položek v %
Standardní	0	0
Sledovaná	0,05	5
Nestandardní	0,2	20
Pochybná	0,5	50
Ztrátová	1,0	100

Zdroj: vlastní zpracování

Upravená hodnota pohledávek = nominální hodnota pohledávek snižená o hodnotu kvalitního zajištění příslušných pohledávek.

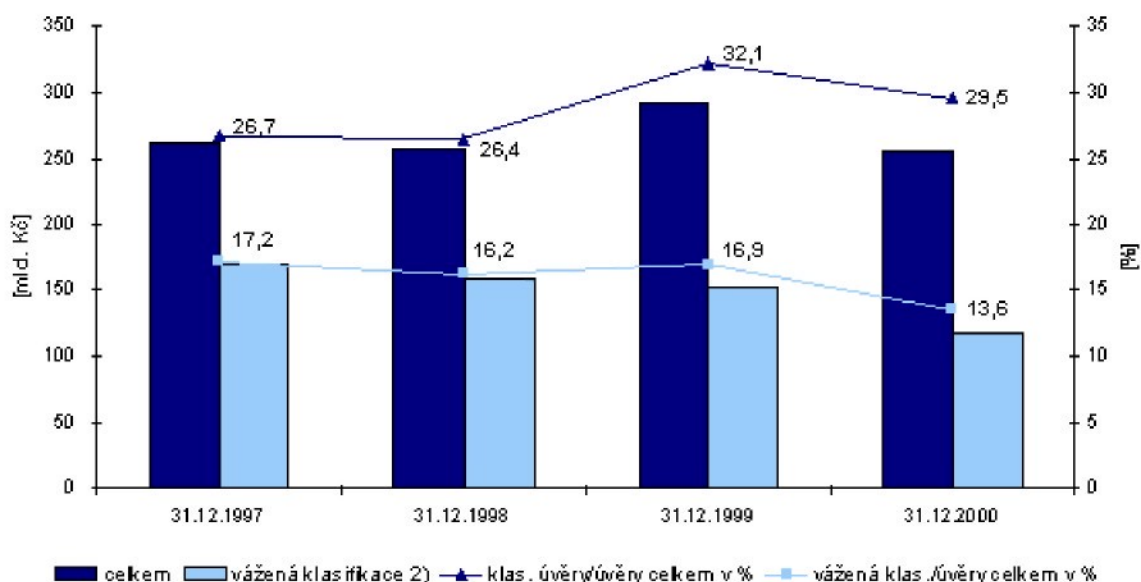
Při vytváření takovýchto rezerv a opravných položek banka může odečíst zajištění příslušné pohledávky s přihlédnutím k výši a kvalitě zajištění. Dostatečnost a odůvodněnost výše tvorby rezerv a opravných položek musí být prokazatelně doloženy. [3]

Objem klasifikovaných úvěrů na začátku 90. let představoval pro stabilitu tehdejšího bankovního sektoru v České republice poměrně závažný problém. Značný objem klasifikovaných úvěrů a jejich podíl na celkových úvěrech přetrvával v řadě tzv. tranzitivních ekonomik (včetně ČR) řadu let.

Následující obrázek (Obr. 1) zachycuje vývoj objemu klasifikovaných úvěrů od roku 1997 do konce roku 2000. Celkový objem těchto úvěrů kolísá. Z grafu můžeme vyčíst, že v roce 1997 byl objem klasifikovaných úvěrů kolem 270 mld, což znamenalo 26,7 procentních bodů, rok 1998 zaznamenal v objemu klasifikovaných úvěrů mírný pokles, a to zhruba na 250 mld. Kč, klasifikované úvěry se na celkových úvěrech podílely 26,4 procenty. Objem klasifikovaných úvěrů opět, poměrně výrazně vzrostl ke konci roku 1999, kdy jejich počet dosáhl téměř 300 mld. Kč tedy 32,1 % z celkového objemu úvěrů. Od roku 2000 pak docházelo k postupnému poklesu objemu klasifikovaných úvěrů na celkových úvěrech, v té době to znamenalo 29,5 % a tato tendence přetrvává až do dnešní doby.

Obr. 1: Objem klasifikovaných úvěrů ¹⁾

(banky s licenci k 31.12.2000 bez bank v nucené správě)

1) Bez vlivu klasifikace pohledávky za Slovenskou inkasní, s.r.o.

2) Objem klasifikovaných úvěrů po zohlednění stupně rizikovosti jednotlivých kategorií klasifikovaných pohledávek.

Zdroj: ČNB

Tabulka 3: Klasifikované úvěry a jejich podíl na celkových úvěrech

(banky s licenci k 30. 9. 2004)

	31.12. 2001	31.12. 2002	31.12. 2003	2004			
				31.3.	30.6.	30.9.	31.12.
Klasifikované úvěry celkem v mil. Kč	199 285	147 102	114 009	116 212	114 190	111 359	118 738
v tom: sledované	71 091	71 332	64 400	66 257	67 063	64 211	74 227
nestandardní	31 859	27 515	19 298	19 416	18 371	19 376	19 343
pochybné	29 447	11 689	6 913	7 375	6886	5 772	5 310
ztrátové	66 889	36 566	23 398	23 165	21 869	21 999	19 857
Podíl klasifikovaných úvěrů na úvěrech celkem v %	20,79	15,78	11,15	11,20	10,82	10,18	10,83

Zdroj: internetové stránky ČNB, www.cnb.cz

Podle údajů uvedených v tabulce 3 můžeme vidět, že od roku 2001 dochází k trvajícimu poklesu objemu klasifikovaných úvěrů, který započal již v roce 2000 a snižuje se tak tedy i podíl těchto úvěrů na úvěrech celkových. K 31.12. 2001 činil tento objem vyjádřený v procentech 20,79 %,

zatímco k 30.9. 2004 představoval tento objem již jen 10.18 %, k 31.12. 2004 došlo k nepatrnému nárůstu o 0,65 %. Pokles objemu klasifikovaných úvěrů z hodnoty větší než 20 % na hodnotu kolem 10 % můžeme hodnotit jako pozitivní efekt v oblasti rozvoje úvěrové aktivity bank.

Úvěry obyvatelstvu a klasifikované úvěry [8]

Vzhledem k tomu, že téma mé diplomové práce se týká sektoru domácností, je nutné dodat, že úvěry obyvatelstvu dosud patří v ČR k nejméně problematickým. **Podíl klasifikovaných úvěrů obyvatelstvu na celkových úvěrech se dlouhodobě pohybuje okolo 6 procent.** Zhoršení kvality nelze ovšem ve střednědobém horizontu vyloučit v důsledku dynamiky růstu těchto úvěrů a dynamiky zadlužování domácností. Přestože tedy úvěry domácnostem nyní představují relativně kvalitní položku bankovních aktiv, tato situace by se mohla změnit pokud by došlo ke zhoršení ekonomického vývoje a finanční situace obyvatel.

Je podstatné také zdůraznit, že podíl klasifikovaných úvěrů obyvatelstvu na celkových úvěrech může být za současného stavu, kdy úvěry obyvatelstvu rostou velmi rychle, do jisté míry podhodnocen. Podhodnocení může nastat vzhledem k poměrně dlouhé splatnosti těchto úvěrů a vzhledem k tomu, že nové úvěry jsou většinou klasifikovány jako standardní, tzn. bezproblémové. Nové úvěry tak sníží podíl klasifikovaných úvěrů z minulosti a pokud by došlo ke stabilizaci úrovně úvěrů poskytovaných obyvatelstvu, může pak dojít k nárůstu podílu klasifikovaných úvěrů. [8]

2.5 Bankovní rizika

Banka jako podnikatelský subjekt je vystavena rizikům systémovým, objektivním i subjektivním. Podnikání každé obchodní banky je spojeno nejen s riziky plynoucími z její obchodní činnosti, ale je také velmi úzce propojeno s činností nebankovního sektoru, zejména sektoru podnikového.

Výnosnost bankovních obchodů je obvykle spojena přímo úměrně s rizikem – čím vyšší riziko jednotlivých bankovních aktivit, tím vyšší výnos může u těchto aktivit banka očekávat, ale i požadovat. Můžeme říci, že výnos je cenou rizika, které banka podstoupila. Míra rizika je odlišná u jednotlivých bankovních obchodů.

Systémová rizika představují rizika objektivní, velmi těžko předvídatelná a náročná na náklady, obezřetnost, ochranu před nimi. [2]

Jedinečná rizika mají obvykle subjektivní povahu a jsou spojena s rozhodováním ekonomického subjektu – banky. Závisí na kvalitě obchodní činnosti bankovního managementu a personálu, na tom jak umí těmto rizikům předcházet a čelit, jak je umí ovládat, řídit. Jedinečným rizikům může banka účinně čelit kvalifikovaným personálem, obezřetností a opatrností při rozhodování o obchodní strategii a jejím uskutečňování.

Rizika systémová a jedinečná se v praxi velmi často prolínají. Jako hlavní rizika bankovních obchodů se prosazují rizika:

- úvěrová (dlužnická),
- úroková,
- měnová,
- likvidní,
- provozní (transakční, operační),
- refinanční a reinvestiční,
- poradenská,
- z nekalých spekulací a podvodů,
- politická (vnitřní a vnější) apod. [2]

Úroková rizika

Úroková rizika spočívají v možnosti změn úrokových měr. Jedná se o rizika systémová, tržní, souvisí se změnami míry inflace, ekonomického cyklu, měnových kursů a dalších ekonomických veličin. Je možné je ovlivnit politikou centrální banky i vládními zásahy do ekonomiky.

Rozsah úrokových rizik je dán rozsahem a strukturou aktiv a pasiv banky a jejich citlivostí na změny úrokových měr. Aby tedy banka mohla tomuto riziku čelit, musí průběžně upravovat rozsah a strukturu aktiv a pasiv.

Řízení úrokových rizik je možné i různými druhy termínových transakcí, např. dohod o budoucích úrokových mírách, swapů úrokových sazeb atd. [2]

Měnová rizika

Měnová rizika souvisejí se změnou směnných kursů při bankovních operacích s měnami cizími i domácími na finančních trzích domácích a zahraničních nebo mezinárodních. Jde o operace vkladové, úvěrové, devizové a další, při nichž pohyby či stálost devizových kursů jsou mimo jiné cíle sledované bankou též jedním ze zdrojů možných výnosů, anebo naopak dodatečných nákladů operace.

Řízení měnového rizika, které je často spojeno i s politickými riziky zemí, s jejichž měnami se obchoduje, je obdobné jako při řízení rizik úrokových. Banka se snaží sladit aktivní a pasivní položky v jednotlivých měnách z hlediska velikosti a doby splatnosti, využívá vhodných termínových operací na devizovém trhu, často kombinovaných s termínovými operacemi úrokovými. [2]

Likvidní riziko

Tento druh rizika představuje skutečnost, že banka nebude schopna dostát svým závazkům vůči svým klientům. Jak již bylo zmiňováno výše, řízení likvidity je jedním ze základních principů řízení bankovních obchodů. Podstatou principu likvidity je zajištění dostatečného množství aktiv, které je možné snadno a beze ztrát přeměnit na hotovostní i bezhotovostní peněžní prostředky nebo možnosti rychle získat dodatečné disponibilní zdroje pasiv, např. výpůjčkou u jiných bank. [2]

Rizika provozní

Provozní riziko souvisí s možností selhání technického provozního zařízení banky i selhání pracovníků banky. Příčinou může být neodpovídající technologie, její nespolehlivost, možnost narušení jejího provozu dále pak to mohou být i různé přírodní nebo společenské katastrofy.

Předcházení provozním rizikům je náplní řízení bankovní bezpečnosti a řízení výběru a výchovy zaměstnanců, efektivní vnitřní kontroly činnosti banky. [2]

Rizika refinanční a reinvestiční

Refinanční riziko je dáno tím, že v případě nedostatku likvidity banka nebude schopna refinancovat své splatné závazky zdroji získanými za pro ni výhodných podmínek. Řízení tohoto rizika je stejné jako řízení rizika likvidního.

Reinvestiční riziko je dáno nedostatkem možnosti výhodně uplatnit, investovat, volné disponibilní zdroje. Důsledkem tohoto rizika je ztráta očekávaného výnosu (potenciální dlužníci nejsou ochotni platit vyšší úrokové sazby za poskytnuté úvěry ze zdrojů, které banka nakoupila jako vklady apod.). Řízení reinvestičního rizika může být do jisté míry spojeno s řízením rizik úrokových, měnových, úvěrových a dalších, a to dle oblasti, ve které je reinvestice prováděna. [2]

Poradenské riziko

Znamená možnost chybné poradenské činnosti banky. Může se jednat o ztráty z transakcí, ale zároveň také ztrátu důvěry veřejnosti, ztrátu klientely, a následkem toho i ztrátu bankovních obchodů a výnosů z nich. Ochranou před tímto rizikem je zejména zajištění vysoce kvalifikovaných odborníků. [2]

Rizika z nekalých spekulací a podvodů

Jde o protizákonné jednání klientů i bankovních zaměstnanců. Předcházení tomuto druhu rizika je složitější a je spojeno s opatřeními v řízení rizik úvěrových, provozních a s řadou dalších bezpečnostních opatření obchodních bank. [2]

Politická rizika

Ovlivňují stabilitu banky, soustavu řízení všech ostatních rizik.

Vnitřní politické vlivy určují volnost banky v rozhodování s ohledem na průmyslovou politiku, rozvoj podnikání a regulační opatření, která banka musí zachovávat a plnit.

Vnější politická rizika modifikují všechny způsoby řízení výše uvedených rizik. [2]

2.5.1 Úvěrové riziko a základy řízení úvěrového rizika

Nejvýznamnějšími riziky bankovního podnikání jsou rizika úvěrová, a proto je jejich řízení a ovládání jedním z nejdůležitějších úkolů vrcholového managementu banky, a to zejména z hlediska

vytvoření systému řízení úvěrového rizika. Nedílnou součástí řízení úvěrového rizika - na straně druhé - je i rozhodování o konkrétních úvěrových případech a dalších obchodech banky, ve kterých přebírá úvěrové riziko. [1]

Úvěrová rizika znamenají možnost ztráty plynoucí ze zhoršení kvality jejích úvěrových aktiv, jakož i mimobilančních položek, tj. klient nebo obchodní partner nedodrží sjednané podmínky finanční transakce a bance tím vznikne finanční ztráta. Úvěrové riziko tedy vyplývá z platební neschopnosti nebo nevěře dlužníka splatit své závazky vůči bance, které pocházejí ze splatných úvěrů včetně úroků, ale i z cenných papírů, které má banka ve svém portfoliu, poskytnutých záruk, devizových obchodů, z obchodů na peněžním a kapitálovém trhu apod. Tento druh rizika neplnění závazku klientem je také označován jako riziko klientské, zákaznické, obchodní apod. [2]

Příčiny úvěrových rizik se v jednotlivých případech liší, důsledky jsou ale stejné a tyto příčiny můžeme rozdělit do dvou skupin:

1. **interní příčiny**

Jsou bezprostředně závislé na vlastních rozhodnutích banky a konkrétně plynou ze špatných rozhodnutí banky o alokaci aktiv.

2. **externí příčiny**

Jsou v podstatě nezávislé na rozhodnutích banky a jsou dány celkovým vývojem ekonomiky, politickou situací atd.

Z hlediska řízení úvěrového rizika bankou je důležité rozdělit každé úvěrové riziko do dvou složek:

1. **riziko nesplnění závazku druhou stranou**, které vyplývá z pravděpodobnosti vzniku ztráty z dané transakce. Obsahuje v sobě *riziko zákazníka* (zákazník není schopen nebo ochoten splnit závazek vůči bance), *riziko země* (všechny nebo většina ekonomických subjektů dané země nebude schopna z určitého společného důvodu splnit své závazky vůči zahraničním subjektům), *riziko transferu* (země nebude v důsledku celkového nedostatku devizových prostředků schopna – i přes platební schopnost subjektů v tuzemské měně – plnit mezinárodní závazky), *riziko nedostatečné diverzifikace aktiv* (nadměrná orientace obchodů banky na určité odvětví, oblast nebo pouze malý počet klientů).

2. **inherentní riziko produktu** je dáno výší ztráty, která bance vznikne v důsledku nesplnění závazku klientem nebo obchodním partnerem.

Inherentní riziko neukazuje na pravděpodobnost, s jakou ztráta pro banku z daného obchodu nastane, ale vyčísluje, jaká bude výše této ztráty a z čeho bance vznikne. Obsahuje *riziko jistiny a úroků* (bance nebude řádně v době splatnosti splacen úvěr, který poskytla, včetně úroků), *riziko náhradního obchodu* (v důsledku nesplnění sjednaného obchodu ze strany klienta nebo obchodního partnera vznikne bance otevřená pozice, kterou musí zajistit novým obchodem, který však již může být uzavřen za méně výhodných podmínek), *riziko zajištění* (je spojeno s možností vzniku ztráty i v případě plně zajištěného úvěru, pokud se bance nepodaří plně pokrýt nedobytný úvěr ze zajišťovacího instrumentu).

[1]

2.5.2 Zdroje určené ke krytí úvěrového rizika

V případě, že pohledávky banky nejsou stoprocentně zajištěny (tzn., že v případě nesplacení pohledávky dlužníkem nezíská banka celou dlužnou částku ze zajišťovacího nástroje zpět), vyplývá bance z titulu úvěrového rizika možná finanční ztráta. Ke krytí těchto ztrát banka musí vytvářet zdroje, které jí umožní odepsat nedobytné pohledávky. Zmíněné zdroje mohou být vytvářeny v následujících formách:

- opravné položky,
- rezervy,
- tiché rezervy (nejsou přímo uvedeny v rozvaze banky, vznikají z rozdílu mezi oceněním určitých aktiv v rozvaze banky a jejich skutečnou tržní cenou – rozdíl cen je dán např. růstem ceny daného aktiva v čase nebo naopak),
- rezervní fond.

2.6 Úvěrová analýza

Každá banka se snaží minimalizovat úvěrové riziko, které jí vzniká z jejích obchodů. K těmto účelům má většina bank vypracovaný celý systém řízení úvěrového rizika a důležitou částí tohoto systému jsou tzv. úvěrové analýzy.

Úvěrová analýza je jedním ze základních faktorů, který určuje kvalitu úvěrového portfolia banky. Hlavním cílem analýzy je komplexně posoudit schopnost klienta v budoucnu splácet poskytnutý úvěr nebo plnit jiné sjednané závazky vůči bance. Banka se může při rozhodování, zda úvěr danému klientu poskytne dopustit dvou zásadních chyb:

- a) poskytne úvěr klientovi, který nebude schopen splácet úvěr včetně úroků,
- b) odmítne klienta, který by naopak poskytnutý úvěr splácel řádně.

V konečném důsledku pak obě chyby znamenají pro banku ztrátu. Úvěrová analýza by právě měla co možná nejspolehlivěji navzájem oddělit obě skupiny klientů.

Způsob úvěrové analýzy se liší u „komerčních“ úvěrů (úvěrů poskytnutých podnikům) a „spotřebních“ úvěrů (úvěrů poskytovaných fyzickým osobám na spotřební účely).

Vzhledem k tématu práce se zaměřím na charakteristiku úvěrové analýzy v oblasti „spotřebních“ úvěrů. [1]

2.6.1 Úvěrová analýza „spotřebních“ úvěrů

Úvěry fyzickým osobám představují u některých bank významnou složku jejich aktivních obchodů. *Úvěry poskytnuté klientům (tedy všem klientům) tvoří kolem 40 % všech aktiv tuzemských bank. Na základě mých výpočtů představují úvěry obyvatelstvu kolem 30 % z celkových úvěrů tedy z výše*

zmiňovaných 40 %. Pokud bych měla zhodnotit situaci v zahraničí, resp. v členských zemích Evropské unie, domnívám se, že podíl úvěrů obyvatelstvu na celkových úvěrech bude ještě vyšší; důvodem je vyšší míra a větší počet zadlužených domácností v těchto zemích, než je tomu v ČR.

Ve srovnání s komerčními úvěry (tedy úvěry poskytovanými podnikům) vykazují spotřební úvěry řadu odlišností, mezi důležité odlišnosti zejména patří:

- velký počet jednotlivých úvěrů (resp. klientů), které znějí na relativně mnohem menší částky. Tento fakt vyžaduje rychlý a jednoduchý způsob hodnocení bonity jednotlivých klientů,
- odlišné právní postavení fyzických osob jako příjemců úvěrů,
- odlišné informační zdroje a charakter informací, na základě nichž banka rozhoduje o poskytnutí úvěru,
- odlišné zdroje určené ke splácení úvěru. [1]

Informační zdroje

Velmi důležitou součástí úvěrové analýzy je získat potřebné informace na základě kterých bude provedeno hodnocení bonity klienta.

Možnosti bank v této oblasti jsou následující:

Informace získávané přímo od klienta

Součástí žádosti o úvěr obvykle bývá standardizovaný formulář, ve kterém jsou obsaženy bankou požadované informace. Klient musí tento formulář vyplnit a takto ho předá bance.

Jde zejména o údaje o druhu a době zaměstnání, měsíčním příjmu, finančních závazcích, majetkových poměrech atd.

Nevýhodou takto získaných informací je jejich věrohodnost. [1]

Interní informace banky

Tyto informace má banka k dispozici pouze za předpokladu, že klient byl již dříve klientem dané banky. Jedná se o dosavadní zkušenosti banky s klientem, a to jak v oblasti depozitní (např. jak dlouho má klient u banky veden účet, jaký je objem a obrat prostředků na tomto účtu), tak i v oblasti úvěrové (jak klient dosud poskytnuté úvěry včetně úroků splácel). [1]

Informace od jiných bank

Banky vzájemně spolupracují a mohou se informovat o jejich dosavadních zkušenostech s některými klienty. [1]

Informace od úvěrových agentur-registrů

Další možností jak získat potřebné informace o daném klientovi jsou úvěrové registry. Jedná se o specializované společnosti, které shromažďují informace o klientech všech bank a následně tyto informace bankám zpětně poskytují.

Smyslem existence takových agentur je zabránit situaci, kdy by došlo k nadměrnému zadlužení klienta u více bank najednou, resp. z pohledu banky - , aby se banky vyvarovaly poskytování úvěrů klientům, se kterými již jiná banka měla v minulosti negativní zkušenosti.

Banky mohou o svých klientech získat zejména informace o výši současných (ale i minulých) úvěrů, době jejich splatnosti, ale i informace o případných problémech klienta se splácením úvěru, včasným placením závazků apod.

Sdílení informací o závazcích a platební morálce klientů tedy rozšiřuje okruh nástrojů využitelných v oblasti řízení úvěrového rizika. [1]

V České republice v současné době existují dva úvěrové registry:

Centrální úvěrový registr (CRÚ)

Registr spravuje Česká národní banka (ČNB). Centrální úvěrový registr vznikl ve spolupráci ČNB a České bankovní asociace a byl spuštěn 1. listopadu 2002. **Jde o informační systém, který shromažďuje informace o úvěrových závazcích fyzických osob podnikatelů a právnických osob.** Účastníkem CRÚ jsou všechny banky a pobočky zahraničních bank, které působí na území České republiky a další osoby (v současnosti je to Česká konsolidační agentura), pokud tak stanoví zvláštní zákon. Údaje poskytnuté účastníky do registru musí být pravidelně každý měsíc aktualizovány. Přístup k informacím je umožněn jednotlivým účastníkům a České národní bance jako provozovateli CRÚ.

CRÚ obsahuje tyto informace: identifikační údaje o klientech (IČ, právní forma podnikání, sídlo a další), identifikační údaje pohledávky (číslo pohledávky, datum vzniku, současný stav pohledávky apod.), hodnoty pohledávky a další údaje. Nejsou zde zapsány debety u běžných účtů klienta.

Pokud banka zažádá o klientské informace, obdrží údaj o celkovém úvěrovém zatížení klienta a další údaje, které účastník do databáze vložil. Kromě tohoto typu odpovědi dostávají banky pravidelný měsíční výpis o úvěrovém zatížení jejich klientů. [9, 10]

Bankovní registr klientských informací (dále jen BRKI)

Tento registr provozuje společnost Czech Banking Credit Bureau, a. s. vlastněná pěti bankami, které registr spoluzakládaly. Jsou to Česká spořitelna, a. s., Československá obchodní banka, a. s., GE Money Bank, a. s. (dříve GE Capital Bank, a. s.), Komerční banka, a. s. a HVB Bank Czech Republic, a. s.

V současné době je členy bankovního registru 16 bankovních institucí a další se chystají do registru vstoupit. Informace registru tak pokrývají 95 procent bankovního trhu (banky a stavební spořitelny). Členy v současné době tedy jsou: Česká spořitelna, Československá obchodní banka,

GE Money Bank, HVB Bank Czech Republic, Komerční banka, Živnostenská banka, Raiffeisenbank, eBanka, Hypoteční banka, Citibank, Českomoravská stavební spořitelna, Stavební spořitelna České spořitelny, Wüstenrot stavební spořitelna, BAWAG Bank CZ, Wüstenrot hypoteční banka a Raiffeisen stavební spořitelna.

Projekt bankovního registru byl připravován čtyři roky ve spolupráci s Českou národní bankou a Úřadem pro ochranu osobních údajů. Zprovozněn byl 10. června 2002.

Registru je určený pro databázi fyzických osob-občanů i podnikatelů.

Informace jsou v registru uváděny od začátku fungování databáze a od tohoto okamžiku se vyvíjí časová řada. Všechna data by měla být uchovávána po dobu čtyř let po skončení úvěrového vztahu klienta s bankou.

Registru shromažďuje pozitivní i negativní informace o pohledávkách klientů, tzn., že jsou evidovány jak rizikové úvěry, tak i úvěry splácené řádně a včas. Vedle těchto údajů jsou v registru samozřejmě obsažena i identifikační data klienta.

BRKI je podnikatelskou institucí, a proto za každý dotaz týkající se klienta zaplatí banka poplatek ve výši 50 Kč, přičemž doba od odeslání žádosti do obdržení informace musí být kratší než 35 vteřin. O výpis z registru mohou požádat i klienti, o nichž jsou v databázi vedeny záznamy (stejně je tomu i u Centrálního registru) a dokonce jednou ročně je jim tento výpis poskytován zdarma. [10]

Předpokládá se, že díky fungování registru by u některých typů úvěrů mělo dojít ke zrychlení procesu posuzování žádostí o úvěry, klienti s pozitivní úvěrovou minulostí by měli být zvýhodňováni při posuzování úvěrové žádosti a také by mělo dojít ke zkvalitnění úvěrového portfolia. Zavedení registru by také mohlo zvýšit úvěrovou aktivitu a snížit tvorbu opravných položek na klasifikované úvěry.

Za dobu provozu bankovního registru nebyl zaznamenán žádný pokus o zneužití dat registru ani žádný pokus o ilegální průnik do databáze, přestože na počátku zde právě z možnosti zneužití dat vznikaly nemalé obavy. [10]

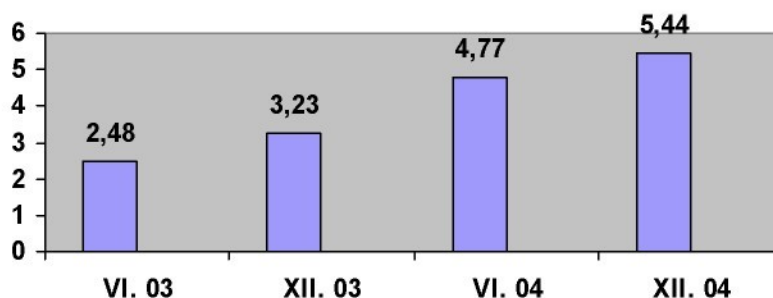
Na klientské centrum bylo občanů podáno 4640 žádostí o výpis osobních údajů vedených o nich v bankovním registru a 500 oprávněných žádostí o jejich opravu, u 75 procent případů se jednalo o neaktualizovaný údaj, tzn. nikoli o údaj chybný nebo nesprávný.

Od května 2003 mohou občané získat výpis z registru také pomocí elektronického podpisu.

V roce 2005 chce CCB spustit další doplňkové služby registru. Zejména půjde o credit bureau scoring, který by měl bankám pomáhat vyhodnocovat bonitu jednotlivých klientů, a dále systém monitoringu úvěrového portfolia, který by banky upozorňoval na nebezpečí předlužení klientů, resp. nesplácení úvěrů. [11]

V roce 2004 se banky do registru dotazovaly o 20 % více než v roce 2003 a celkový počet dotazů za rok 2004 činil 809 000.

**Obr. 2 - Vývoj počtu úvěrových smluv
(v milionech)**

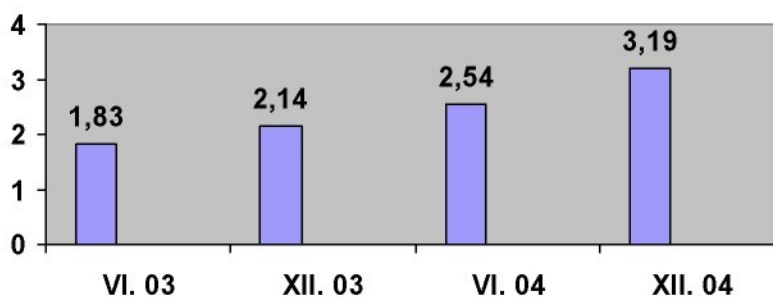

Zdroj: tisková zpráva Czech Credit Bureau, a. s.

Ještě rychlejší byl růst počtu úvěrových smluv vedených v registru, který se koncem roku 2004 pohyboval na úrovni 5,44 mil., ve srovnání se stejným obdobím roku 2003 (kdy byl počet úvěrových smluv 3,23 mil.) je to nárůst o 2,21 milionu úvěrových smluv a to představuje nárůst o zhruba 68,42 %, jak je vidět z obr. 2.

Počet úvěrových klientů (tedy fyzických osob alespoň s jedním úvěrem) činil ke konci roku 2004 3,19 mil. Pokud tento údaj opět porovnáme se stejným obdobím roku 2003 (kdy byl jejich počet 2,14 mil.), zjistíme, že počet úvěrových klientů vedených v registru vzrostl o 1,05 mil., vyjádříme-li údaj v procentech, představuje nárůst o 49,06 %, situaci můžeme vidět v obr. 3. [11]

**Obr. 3 - Vývoj počtu úvěrových klientů
(v milionech)**

Zdroj: tisková zpráva Czech Credit Bureau, a. s.

Všechna tato data vypovídají, že úvěrový registr našel v našem bankovním systému své uplatnění a díky jeho využití se velmi výrazně zvyšuje možnost bank účinně posoudit schopnost klientů splácet půjčky a tudíž lépe předcházet rizikům vyplývajícím z úvěrové nekázně klientů.

V letošním roce (tedy roce 2005) se společnost Czech Credit Bureau (CCB) chystá spustit také nebankovní registr klientů leasingových a splátkových společností a chce jej propojit s již výše zmiňovaným bankovním registrem.

Smlouvu zatím podepsaly společnosti ČSOB leasing, GE Capital Leasing, GE Capital Multiservis, CAC LEASING, CCB Finance, Škofin a Leasing České spořitelny. V rámci tohoto registru budou zveřejňovány pouze informace, k jejichž poskytnutí dal klient souhlas podle zákona o ochraně osobních údajů a právě tento fakt umožní propojení obou registrů. [11]

Propojení obou registrů bude mít i zásadní vliv na snížení rizika členských subjektů při poskytování úvěrů fyzickým osobám a sníží nebezpečí předlužení jednotlivců, které by v konečné fázi mohly vést i k osobním bankrotům.

Dalším možným zdrojem informací vedle již zmiňovaných úvěrových registrů může být **databáze sdružení Solus**.

Tento úvěrový registr funguje od února 2004 a jeho členy jsou Beneficia Finance, CCB Finance, CCS Česká společnost pro platební karty, Cetelem, Český triangel, Essox, Home Credit Finance, HVB Bank, Profireal, Raiffeisenbank a VB Leasing.

V roce 2004 úvěrový registr Solus zodpověděl 839 tis. dotazů a odhalil 4,5 procenta nesplácejících klientů. [12]

2.6.2 Zdroje domácností určené ke splácení úvěrů

Je zřejmé, že nejdůležitějším kritériem pro poskytnutí úvěrů je pro banku dostatečná výše zdrojů, které budou sloužit ke splácení úvěru včetně úroků.

Hlavním zdrojem ke splácení „spotřebních“ úvěrů je příjem plynoucí ze zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Příjem musí být očištěn o nutné platby, které musí klient bezpodmínečně platit (tzn. daně, pojištění, splácení již existujících úvěrů, nájemné a další poplatky). **K posouzení dostatečné velikosti příjmů používají banky někdy ukazatel podílu závazků na celkových příjmech (debt-to-income ratio, DIR), který je definován jako**

$$DIR = \frac{Z}{HMP}, \text{ kde} \quad (1)$$

Z = celkové splatné závazky za měsíc,

HMP = hrubý měsíční příjem. [1]

Posouzení dostatečné velikosti příjmů je součástí analýzy bonity klienta a obvykle se provádí v rámci tzv. „credit scoringu“ (viz. kapitola 2.6.3).

2.6.3 Druhy úvěrových analýz

V praxi jsou využívány zejména následující dva typy úvěrových analýz:

1. ***Posuzovací úvěrové analýzy*** (judgmental credit analysis)

Posuzovací analýzy jsou založeny především na subjektivním hodnocení klienta ze strany úvěrového pracovníka. Metoda se hlavně opírá o zkušenosti daného pracovníka, který musí být schopen posoudit osobní vlastnosti a majetkové poměry potenciálního klienta a dále musí být schopen posoudit a ocenit i zajištění případného úvěru, a to zejména z hlediska dostatečnosti tohoto zajištění.

2. ***Empirické úvěrové analýzy*** (empirical credit analysis)

Tyto analýzy jsou velmi často označovány také jako úvěrové bodovací systémy (credit scoring) a v porovnání s posuzovacími analýzami vycházejí z přesného vyhodnocení podstatných údajů o klientovi na základě matematicko statistických metod.

Snaží se odstranit subjektivní pohled pracovníka banky a zároveň zjednodušit celý proces úvěrové analýzy. Podstatou metody je standardizovaný bodovací systém posuzovaných údajů o klientovi a výsledný počet bodů je potom rozhodující pro poskytnutí nebo odmítnutí úvěru.

V současnosti jsou používány zejména empirické úvěrové analýzy, resp. „credit scoring“, a proto další část této kapitoly bude věnována právě této metodě a její charakteristice.

Princip metody „credit scoring“

Cílem analýzy je oddělit od sebe „dobré“ (splácí úvěr řádně a včas) a „špatné“ (úvěr nesplácí ve stanovených termínech, vůbec nesplní svůj závazek vůči bance nebo se dopouští podvodů) klienty. Metoda je založena na bodovém ohodnocení údajů ve vybraných kriteriích charakterizujících klienta – žadatele o úvěr.

Prvním krokem analýzy je vybrat důležité a podstatné charakteristiky:

- musí to být charakteristiky, které jsou obvykle spojeny s „dobrymi“ a „špatnými“ klienty,
- vybraným charakteristikám musí být přiřazeny váhy, které se odrážejí v počtu bodů.

Výběr jednotlivých charakteristik a jejich vah vychází se statistických analýz údajů za klienty, kterým byl úvěr v minulosti poskytnut. Vybrané charakteristiky jsou zejména z oblasti finančního a sociálního postavení klienta jako žadatele o úvěr. [1]

Dle informací získaných od nejmenovaného bankovního domu jsou kriteria – charakteristiky rozděleny do 3 skupin:

- **údaje sdělené klientem**, které vyplňuje pracovník banky a které jsou součástí žádosti o úvěr. Žádost o úvěr mimo jiné obsahuje:
 - počet vyživovaných osob pro vyhodnocení příjmů domácnosti – manžel(ka), druh(žka), nezaopatřené děti obou manželů (druha, družky), apod.,
 - stabilita zaměstnání – délka pracovního poměru v posledním, tj. současném zaměstnání,
 - sociální zařazení – vyšší střední manažer – je-li tato pozice zřejmá z potvrzení o příjmu a výše mzdy tomuto zařazení odpovídá; manuální pracovník – činnost, ke které není třeba odborné vzdělání; svobodné povolání – umělec, spisovatel, apod.,
 - telefonní číslo,
 - forma splátky,
 - soudní výkon rozhodnutí – nemá-li klient exekuci na majetku,
 - měsíční příjem – příjem jako jedna celková položka včetně příjmu z vedlejší pracovní činnosti, případně jiných zdrojů,
 - ostatní příjmy – příjem druhého z manželů (druha, družky), a to v případě, že i tento příjem bude rozhodný pro splácení úvěru, tj. budou-li spoludlužníky,
 - měsíční platby – klient uvede položky měsíční platby domácnosti a jde zejména o tyto platby: splátky úvěrů včetně min. splátky kreditní karty, splátky zboží včetně leasingu, životní pojištění, výživné, pojistné.
- **údaje přenášené automaticky**, tzn. věk, pohlaví, klasifikace úvěru, údaj o době, po kterou je klient klientem dané banky, obchodní aktivity klienta (např. spořicí účet, platební karty vydané k tomuto účtu, termínované účty, vkladní knížky na jméno, úvěry fyzickým osobám apod.),
- **údaje, které vyplňuje pracovník na základě skutečností zjištěných o klientovi dle stanovených pravidel, tzv. reference.**

Dle dosažených bodů je hodnocena bonita klienta a doporučeno úvěr poskytnout či nikoliv.

3. CHARAKTERISTIKA A SPECIFIKA BANKOVNÍCH PRODUKTŮ

V této kapitole se zaměřím na charakteristiku a specifikaci bankovních produktů, a to především bankovních úvěrových produktů.

V současné době provádějí banky celou škálu činností, které se stále rozvíjejí a modifikují. Abychom se mohli věnovat některé z oblastí bankovních produktů konkrétně, je nejprve nutné provést obecnou charakteristiku bankovních produktů jako takových.

3.1 Charakteristika a systematizace bankovních produktů

Bankovníctví patří do sféry služeb nemateriální povahy. Služby, které banky v rámci své činnosti nabízejí označujeme jako bankovní produkty. Přesto, že se jednotlivé produkty mohou od sebe výrazně odlišovat, existují zde určité společné podstatné rysy, a to:

- nemateriální charakter bankovních produktů,
- dualismus,
- vzájemná propojenost a podmíněnost. [1]

Nemateriální charakter bankovních produktů

Z této vlastnosti vyplývají tři významné rysy bankovních produktů:

1. nejsou skladovatelné;
2. jsou abstraktní, tzn., že pro úspěšnou činnost banky (tedy prodej jednotlivých produktů) je nutná kvalitní reklama a poradenská činnost, pomocí nichž banka své produkty představí, vysvětlí jejich přednosti a možnosti využití;
3. nejsou patentovatelné, tzn., že nové produkty jsou rychle napodobitelné a žádná banka se nemůže spoléhat na dlouhodobé výhody z jejich prvního zavedení.

Dualismus

Podstatou dualismu je to, že jednotlivé produkty jsou spojením hodnotové a věcné stránky. Hodnotová stránka bankovního produktu je dána jeho finančním objemem (objem úvěru, vkladu, bankovního převodu) a měřena v peněžních jednotkách. Věcná stránka je výsledkem působení personálních, technických a materiálních faktorů a lze ji vyjadřovat počtem jednotlivých produktů (např. počet úvěrových případů, vkladů, bankovních převodů).

Vzájemná propojenost a podmíněnost

Vzájemná propojenost a podmíněnost bankovních produktů vyplývá z vlastní podstaty některých produktů, kdy jeden nemůže fungovat bez druhého (např. nelze provádět bezhotovostní platební

styk bez existence běžného účtu) nebo ze skutečnosti, že banky vědomě propojují některé produkty s cílem nabídnout klientovi lepší služby.

Systematizace bankovních produktů vzhledem k jejich velkému počtu a různorodosti není jednoduchou záležitostí. **Tradiční členění bankovních produktů (obchodů)** vychází z jejich vztahu k položkám rozvahy banky a bankovní produkty (obchody) tak člení na:

- aktivní,
- pasivní,
- neutrální (mimobilanční, indiferentní).

3.1.1 Aktivní bankovní produkty (obchody)

Aktivní bankovní obchody se přímo vztahují na stranu aktiv obchodní bilance banky. K provádění tohoto typu bankovních obchodů používá banka zejména cizí zdroje. V těchto obchodech je banka v postavení věřitele. Banka v rámci těchto obchodů „prodává“ své dluhy, resp. směňuje je za různé pohledávky, které jí vznikají poskytováním úvěrů klientům.

Největší část aktivních bankovních obchodů představují zpravidla úvěry klientům, dále pak úvěry jiným bankám (mezibankovní) a investice do cenných papírů.

Výnosem (banka vystupuje v roli věřitele) aktivních bankovních obchodů jsou:

- a) úroky z úvěrů, které banka poskytla svým klientům,
- b) výnosy z cenných papírů, které nakoupila,
- c) poplatky, provize apod. [2]

3.1.2 Pasivní bankovní obchody

Pasivní bankovní obchody souvisejí přímo s položkami pasiv bankovní bilance. Jejich obsahem je soustředování peněžních prostředků, které jsou uvolňovány v důsledku časového nesouladu v přílivu a odlivu peněžních prostředků ekonomických subjektů. Pomocí pasivních bankovních obchodů shromažďuje banka peněžní fondy nutné k aktivním bankovním obchodům. V těchto bankovních obchodech je banka v postavení dlužníka, tzn.: „nakupuje“ dluhy vůči svým klientům, přijímá jejich vklady, směňuje za ně své vlastní závazky (např. vydáváním vlastních dluhopisů).

Největší část pasivních bankovních obchodů tvoří, jak svým objemem, tak i významem, vklady nebankovních klientů, ale i vklady a úvěry od jiných bank.

Pasivní bankovní obchody představují pro banku naopak náklady (banka vystupuje v roli dlužníka). Největším nákladem pro banku jsou opět úroky, ale v tomto případě úroky z vkladů přijatých („nakoupených“) od klientů. [2]

Úroková marže představuje rozdíl mezi úroky z aktivních a úroky z pasivních bankovních obchodů; tímto termínem je označován také rozdíl mezi úrokovou mírou z aktivních a pasivních operací.

3.1.3 Neutrální bankovní obchody

Neutrální bankovní obchody nemají přímou vazbu na bilanci banky a tudíž se v bilanci banky neobjevují, banka tak není, vůči klientům, v postavení dlužníka ani věřitele. Neutrální obchody mají ovšem vliv na bankovní bilanci (ať už na položky aktiv nebo pasiv) zprostředkovaně. Tyto obchody zahrnují různé komisionářské služby jako např.: obstarání a zprostředkování platebního příkazu, provedení inkasa platby pro klienty, provedení vydání cenných papírů klienta, koupě a prodej cenných papírů a deviz na příkaz a účet klienta, úschova a správa cenných papírů, úschova jiných cenností (tzv. depotní služby), finančně úvěrové obchody typu leasingu a faktoringu, finanční a investiční poradenství, poskytování záruk a garancí různého druhu atd.

Z výše jmenovaných služeb plyne, že tyto obchody mohou být více nebo méně spojeny i s bilančními resp. aktivními nebo pasivními bankovními obchody (např. provedení příkazu k úhradě předpokládá existenci bankovního účtu daného klienta a jeho předběžný vklad na tomto účtu apod.).

Některé neutrální obchody mohou představovat budoucí možný závazek banky. Banka je tudíž povinně vykazuje v tzn. podrozvahové evidenci. K těmto možným závazkům jsou zpravidla vytvářeny v bilanci účelové rezervy pro případné plnění. Jde např. o různé druhy záruk a dalších garancí, které banky svým klientům poskytují.

Neutrální bankovní obchody jako poradenství, správa a úschova cenností apod. na bilanci banky žádnou vazbu nemají.

Neutrální bankovní obchody přinášejí bance provize a poplatky od klientů. Dále se také tyto obchody podílí na výnosech plynoucích z devizových obchodů, z obchodů s cennými papíry apod., které obstarává pro své klienty jako službu. Výsledek neutrálních obchodů se přímo promítá do výkazu zisků a ztrát banky. [2]

Celkový výnos z aktivních a neutrálních obchodů banky používá na úhradu:

- nákladů pasivních obchodů a obchodů neutrálních,
- na úhradu speciálních i všeobecných provozních nákladů, spojených se všemi obchody včetně aktivních,
- na tvorbu a použití speciálních fondů, účelových rezerv a tzv. opravných položek.

Rozdíl celkových výnosů a nákladů je zisk obchodní banky. [2]

Bankovní produkty (obchody) lze vedle tradičního členění dělit i podle řady dalších hledisek, např. dle obsahu bankovních obchodů, způsobu a techniky jejich uskutečňování, účelu pro klienta jako služby.

Nabídka bankovních produktů je ovlivněna zejména typem obchodní banky; existují banky specializované, univerzální, maloobchodní, velkoobchodní.

Hlavní skupiny služeb (bankovních produktů) nabízených obchodními bankami klientům podle uvedených kritérií jsou:

- služby/produkty platebního a zúčtovacího styku různých forem,
- služby vkladové (depotní),
- služby úvěrové a finančně úvěrové,
- služby finančně investiční a poradenské. [2]

Veškerá tato členění bankovních produktů vycházejí z pohledu banky a z jejich odrazu v bilanci banky. Moderní přístupy v otázce členění bankovních produktů vycházejí ze stále větší orientace na klienta a snahy banky přizpůsobit veškerou svou činnost potřebám trhu, resp. svých klientů. V rámci tohoto přístupu jsou bankovní produkty členěny z hlediska jejich funkce (účelu) pro klienta banky. Bankovní produkty pak můžeme rozdělit do tří základních skupin:

1. **finančně úvěrové bankovní produkty** – z hlediska klienta představují získání finančních prostředků, resp. potenciálního financování a různých forem záruk za klienta. Jde o různé formy bankovních úvěrů a o různé alternativní formy financování,
2. **depozitní (vkladové) bankovní produkty** – pro klienta znamenají finanční investování peněz a kapitálu,
3. **platební bankovní produkty** – používají se k provádění platebního a zúčtovacího styku.

V rámci těchto tří základních skupin jsou obsaženy i bankovní produkty, které s uvedenými produkty těsně souvisí nebo je přímo doplňují. V praxi ovšem nejsou hranice mezi těmito skupinami produktů zcela ostré a produkty se tedy mohou vzájemně prolínat. [1]

3.1.4 Cena bankovních produktů

Cena je velmi důležitým faktorem nejen v bankovníctví, ale i v ostatních odvětvích podnikání. Cena bankovních produktů je výsledkem cenové politiky banky, která zahrnuje rozhodnutí banky o cenách jak stávajících tak i nově zaváděných produktů.

Hlavním cílem cenové politiky banky je stanovení takových cen bankovních produktů, které by:

- zajistily dostatečnou rentabilitu banky,
- udržely nebo případně zlepšily konkurenční postavení na bankovním trhu ve srovnání s ostatními bankami a jinými institucemi nabízejícími shodné produkty,
- odrážely nákladovost banky a jejích útvarů spojených s daným produktem, její kapacitní, kapitálové, likvidní a jiné možnosti. [1]

Druhy cen bankovních produktů

Za základní druhy cen bankovních produktů můžeme považovat:

Úroky

Úroky představují cenu za zapůjčení peněz bankou. Pro vypůjčovatele-dlužníka je úrok nákladem, pro půjčovatele-věřitele je naopak úrok výnosem. Úrok pak lze kvantifikovat jako rozdíl mezi vypůjčenou a vrácenou částkou peněz.

Měřítkem pro stanovení výše úrokové částky je úroková míra. Úroková míra vyjadřuje podíl úroku na zapůjčené částce, resp. poměr úroku k velikosti zapůjčené peněžní sumy, vyjádřené nejčastěji v procentech a zpravidla na roční bázi. Konkrétní úroková míra pro určitou operaci bývá označována jako úroková sazba. V tržní ekonomice je úroková veličina nižší než míra zisku a vyšší než nula.

Úrok je dále možno vymezit jako „cenu za užívání kapitálu, která směřuje k takové rovnovážné hladině, při níž se celková poptávka po kapitálu na určitém trhu rovná celkové nabídce kapitálu. Úrok lze také vysvětlit jako cenu, která slouží k vyrovnávání investic a úspor, kdy investice představují „poptávku po očekávání“ a úspory „nabídku očekávání“. Úrok je také činitel, který uvádí do rovnováhy mezní nevýhodnost očekávání a mezní produktivitu kapitálu.“*

V reálné ekonomické praxi patří úrokové míry a úrokové sazby k pozorně sledovaným ekonomickým veličinám proměnným v čase, na různých místech a ve vztahu k druhům půjček, z nichž jsou počítány. Úrokové míry a sazby působí na rozhodování ekonomických subjektů o použití jejich důchodů, zda a v jakém rozsahu spořit či investovat. Rozhodování ekonomických subjektů se samozřejmě neřídí pouze nominální úrokovou mírou (úrokovou mírou vyjádřenou v procentech). Při rozhodování jsou důležité další ekonomické veličiny jako např. změny cenové hladiny, resp. změny kupní síly dočasně uvolněné peněžní částky, kterou spoří, resp. půjčku (úvěru), kterou investuje. Každý ekonomický subjekt uvažuje tzv. reálnou úrokovou míru, v níž je zohledněna míra inflace. Reálná úroková míra pak přesněji odráží náklady a výnosy půjček, dluhů a úvěrů. [2]

Provize a prémie

Jedná se o cenu za poskytnutí takové služby bankou, kde banka na sebe přebírá určité riziko (např. záruční provize za poskytnutí bankovní záruky, prémie za prodej opce).

Přímé poplatky

Přímé poplatky představují cenu za provedení určité služby klientovi, s kterou jsou pro banku spojeny určité náklady, nejsou však spojeny pro banku přímo s převzetím rizika, jsou explicitně přímo vyčísleny (např. poplatky za vedení účtu).

* Landerová, A., Jáčová, H. a Nesládková, M. *Obchodní bankovníctví*. 1.vydání. Liberec: TUL Liberec, 2002. ISBN 80-7083-607-5, strana 98

Nepřímé poplatky

Nepřímé poplatky jsou cenou za poskytnutí určité služby bankou, kdy banka nepřebírá riziko, ale nejsou pro klienta explicitně přímo vyjádřeny jako samostatný poplatek, ale jsou skryty v jiné ceně (např. připsání peněz na účet klienta s pozdější valutou, oproti dnu, kdy banka peníze získala). [1]

Způsob stanovení ceny

Pro stanovení výsledné ceny bankovního produktu je zapotřebí určit bázi, ke které se bude cena vztahovat. Existují následující možnosti (které je možné vzájemně kombinovat):

- **hodnotový objem** – cena je stanovena jako cena za hodnotovou jednotku (např. jednu korunu), celková cena je potom dána součinem jednotkové ceny a hodnotového objemu daného produktu. Jednotková cena může být vyjádřena i na roční bázi, potom pro výslednou cenu je nutné zohlednit čas (např. dobu splatnosti úvěru). Hodnotový objem produktu může být dle charakteru produktu stanoven různým způsobem:
 - skutečně čerpaný objem peněz – např. čerpaný úvěr,
 - sjednaná částka, kterou může klient čerpat – např. úvěrový rámec na kontokorentním účtu,
 - částka, za kterou se banka zaručila – např. výše poskytnuté záruky, akreditivu,
 - obrát za určité období – např. obrátová provize na běžném účtu,
 - **jednotlivý produkt, resp. činnost banky** – cena je stanovena paušálně na jednotkový dílčí produkt, resp. činnost banky. Výsledná cena je dána součinem jednotkové ceny a počtem jednotkových produktů skutečně využívaných klientem (např. poplatek za provedení platebního příkazu, za výběr hotovosti z bankomatu),
 - **hodnotový výsledek** – cena je stanovena jako funkce dosaženého výsledku sjednaného obchodu (např. cena stanovená procentem z docíleného zisku z prodeje cenných papírů),
 - **čas** – cena je stanovena jako cena za časovou jednotku, výsledná celková cena je dána součinem jednotkové ceny a délkou časového období, po které byl daný produkt využíván.
- [1]

3.2 Finančně úvěrové bankovní produkty – bankovní úvěr

Finančně úvěrové bankovní produkty jsou produkty, které umožňují klientům určitý způsob jejich financování a produkty s tím související. Z pohledu banky jde především o poskytování finančních prostředků svým klientům, ale i o takové formy, kdy banka pouze závaznou formou garantuje poskytnutí prostředků v případě, že budou splněny určité okolnosti. [1]

Bankovní úvěr patří do finančně úvěrových produktů, podle klasického přístupu do aktivních bankovních obchodů. A jistě stojí za zmínku, že bankovní úvěr je zřejmě nejstarším bankovním produktem.

Bankovní úvěr je transakcí, při které jsou bankou alokované cizí peněžní prostředky přerozděleny jiným klientům. Bankovní úvěr můžeme tedy definovat jako: „úplatné, časově omezené přenechání peněžních prostředků bankou jejím klientům k volnému nebo smluvně vázanému použití“*. [4]

Bankovní úvěr plní v ekonomice několik funkcí. Základní rozdělení těchto funkcí spočívá v jejich celkovém dopadu na hospodářství. Jde o funkce:

- **makroekonomickou** – bankovní úvěr působí a dopadá na ostatní makroekonomické ukazatele
- **mikroekonomickou** – tato funkce je představována samotným platebním stykem.

Makroekonomickou funkci lze dále rozdělit na další funkce:

- **emisní (peněžní)** – banka poskytnutím úvěru emituje do oběhu bezhotovostní peníze,
- **redistribuční (přerozdělovací)** – tato funkce souvisí s funkcí banky jako zprostředkovatele platebního styku; záleží na bance komu, na jak dlouho, jakým způsobem a za jakou cenu peníze poskytne,
- **kreační** – banka formou vkladů a z nich poskytnutých úvěrů multiplikuje množství peněz v oběhu. Velikost multiplikovaného objemu peněz pak závisí na velikosti rezerv, které si banka chce nebo musí ponechat. [4]

3.2.1 Systematizace finančně úvěrových bankovních produktů

Banky poskytují celou řadu různých úvěrů, a proto není jednoduché provést jejich obecnou systematizaci. Jednotlivé přístupy ke členění úvěrů se liší, a to zejména tím, která hlediska považují za primární a která naopak za doplňující. V tomto směru jsou patrné rozdíly nejen mezi jednotlivými bankami, ale také mezi jednotlivými zeměmi.

Finančně úvěrové produkty, resp. úvěrové produkty jsou veškeré pohledávky, které banka má. Úvěrové produkty jsou obsahově širším pojmem než aktivní bankovní obchody – obsahují totiž také závazkové úvěry a obchody, které se v bankovní bilanci neobjevují, ale jsou zařazeny v podrozvaze. [1]

Možné rozdělení a obsah úvěrových produktů ukazuje tabulka 4.

* Šimíková, I. *Finance a bankovníctví*. 1. vydání. Liberec: TUL Liberec, 2004. ISBN 80-7083-898-1. strana 73

Tabulka 4 – Systematizace finančně úvěrových bankovních produktů

Finančně úvěrové bankovní produkty	
Název	Typ úvěru
Peněžní úvěry (aktivní obchody)	Kontokorentní úvěr Eskontní úvěr Lombardní úvěr Spotřební úvěr Hypoteční úvěr
Závazkové úvěry a záruky	Akceptační úvěr Avalový úvěr Bankovní záruky
Speciální úvěrové produkty	Faktoring, forfaiting Leasing

Zdroj: Bartošek, K., Felsbergová, D., Jaroš, P. *Bankovnictví v České republice*. Praha: Bankovní institut, 1998; Revenda, Z. a kol.: *Peněžní ekonomie a bankovnictví*. Praha: Management Press, 2002. ISBN 80-7261-031-7.

3.2.2 Členění bankovních úvěrů

Bankovní úvěry můžeme členit dle celé řady kritérií, a to do několika kategorií. Nejdůležitějším a rozhodujícím rozdělovacím prvkem je doba, na kterou je úvěr poskytnut.

Základní rozdělení úvěrů může být následující:

Tabulka 5 – Možnosti členění bankovních úvěrů

Kriterium členění úvěru	Typ úvěru
Doba splatnosti	- Krátkodobé (do 1 roku) - Střednědobé (1 – 4 let) - Dlouhodobé (více než 4 roky)
Poskytnutá měna	- Korunové (úvěr v Kč) - Devizové (úvěr v jiné měně)
Poskytnutá záruka	- Zajištěné - Nezajištěné (banka nevyžaduje jistění, jen pro dobré klienty)
Způsob čerpání	- Jednorázové úvěry (klient vyčerpá předem stanovenou částku jednorázově nebo postupně v předem dohodnutých termínech) - Ve formě úvěrové linky (klient si opakovaně půjčuje finanční prostředky na financování vlastních potřeb do výše stanoveného úvěrového limitu)
Subjekt, kterému je úvěr poskytován	- Úvěry pro podnikatele (k financování investičních nebo provozních potřeb firmy) - Úvěry občanům (účelové zaměřené nebo ve formě osobního úvěru) - Mezibankovní úvěry - Úvěry obcím a městům

Zdroj: internetové stránky < www.finance.cz >, vlastní zpracování

3.3 Proces poskytnutí bankovního úvěru – úvěrový proces

Úvěrový proces je složitou záležitostí a její výsledek významně ovlivňuje hospodaření banky. Protože každá banka si je této skutečnosti vědoma, během úvěrového procesu neustále dbá na tzv. magický trojúhelník – riziko, likviditu, rentabilitu. Úvěrový proces má tyto procesní, vývojové fáze:

- žádost o poskytnutí úvěru,
- analýza bonity klienta, žadatele o úvěr,
- jednání o zajištění úvěru,
- jednání o způsobu úročení, splácení úvěru, sestavení splátkového kalendáře,
- uzavření úvěrové smlouvy a poskytnutí úvěru,
- kontrola plnění úvěrových podmínek.

Úvěrový proces je tedy postupným procesem vedoucím k uzavření úvěrové smlouvy banky s bonitním klientem. [4]

3.3.1 Žádost o poskytnutí úvěru

Východním bodem úvěrového vztahu mezi bankou a klientem, který předchází uzavření úvěrové smlouvy, je žádost o úvěr, kterou předkládá žadatel v pobočce banky, u které zamýšlí čerpat úvěr. Žádost o poskytnutí úvěru, se skládá ze dvou částí:

1. ústní jednání žadatele o úvěr s bankou

Ve své podstatě se jedná o informativní schůzku, kdy se domluvíme s pracovníkem banky na otázkách typu úvěru a účelu úvěru. Pracovníka banky bude také zajímat předběžný příjem, způsob splácení a zajištění úvěru. Na základě takto zjištěných informací nabídne pracovník potenciálnímu klientovi několik vhodných variant a domluví se s ním na dalším postupu a další schůzce, kde již dojde k podání písemné žádosti o úvěr.

2. podání písemné žádosti o bankovní úvěr

Podání písemné žádosti o úvěr se obvykle provádí na speciální formulář, který obsahuje podstatné údaje, které banka od klienta požaduje. Základní náležitosti žádosti o úvěr jsou: identifikační údaje o klientovi (jméno, příjmení, rodné číslo, IČ, výpis z rejstříku trestů); údaje o účelu úvěru, požadovaný druh úvěru; částku; měnu; dobu splatnosti; způsob splácení a zajištění úvěru. Velmi důležitou částí žádosti je vyplnění a doložení pravdivosti údajů o finanční situaci žadatele (tzn. měsíční příjem u fyzické osoby, daňová přiznání za uplynulá období u právnické osoby) a údaje o čerpaných úvěrech. Pracovník banky žádost s klientem vyplní, klient k žádosti doloží potřebné kopie dokumentů a žádost se podstoupí úvěrovému oddělení banky. [4]

3.3.2 Analýza bonity klienta, žadatele o úvěr

V rámci analýzy bonity klienta banka prověřuje, zda je klient schopný dostát svým závazkům a splácet případný úvěr.

V první řadě by banka nejprve měla prověřit pravdivost obecných informací o klientovi, tzn. účel úvěru, který klient uvedl, aktuálnost a pravdivost informací z finanční oblasti, majetková práva vázající se k možné zástavě úvěru.

Při posuzování bonity bankovní klientely banka nejprve provede úvěrovou analýzu (viz. část 2.6). Na základě zjištěných informací provede banka propočet bonity daného klienta a je-li následně klient ohodnocen jako bonitní, banka s ním pokračuje v úvěrovém procesu.

3.3.3 Zajištění úvěru

Cílem jednání o zajištění úvěru je zabezpečit řádné splacení úvěru nebo realizaci ručení v případě nesplacení úvěru zamezit nebo kompenzovat ztráty banky.

Banka musí v této části jednání zajistit:

- *soudní vymahatelnost práva banky k předmětu zajištění* – zda se k předmětu zajištění nevztahují jiná majetková práva, než která sdělil žadatel o úvěr,
- *objektivitu ocenění předmětu zajištění* – banky mají vlastní odhadce, kteří určí cenu předmětu zajištění; banka se tak brání možnosti nadhodnocení předmětu zajištění ze strany žadatele,
- *likviditu zajištění* – vyplývá z ocenění provedeném vlastním odhadcem; banka preferuje věci s vyšším stupněm likvidity, aby v případě ztráty mohla předmět zajištění snadněji a rychleji prodat; banky ale mohou mít vlastní vnitřní ukazatele likvidity, podle kterých hodnotí přípustnost předmětu k zajištění,
- *stabilitu hodnoty* – banka požaduje, aby cena předmětu zajištění byla po celou dobu zajištění stálá,
- *možnost kontroly předmětu zajištění* – zápis hypotéky v katastru nemovitostí v případě nemovitosti nebo uložení movité věci u banky.

Jedním z prvků bankovního úvěru je totiž jeho návratnost v době splatnosti úvěru. Vzhledem k tomu musí banka předcházet rizikům, která by mohla nastat v průběhu doby trvání úvěrového vztahu anebo v okamžiku splatnosti úvěrové částky.

Základem úvěru je totiž důvěra věřitele jako půjčovatele peněz v dlužníkovu schopnost splatit vypůjčenou částku z budoucích důchodů, výdělků, likvidaci svého majetku a dalším předpokladem důvěry mezi věřitelem a dlužníkem je to, že dlužník bude chtít dluh splatit;

tento předpoklad souvisí s morálními vlastnostmi dlužníka a jeho dobrou pověstí jako podnikatele. Může také nastat situace, že dlužník bude muset splatit úvěr, to znamená, že věřitel bude moci neplaticího dlužníka soudně stíhat a exekučně vymáhat svou pohledávku.

Z výše zmiňovaného vyplývá, že hlavním rizikem v rámci poskytování úvěrů je riziko úvěrové, které bylo charakterizováno již v části 2.5.1. [1]

Druhy zajištění

Zajištění úvěru se nejčastěji dělí podle povahy (formy) zajištění na **osobní** a **reálné** (věcné).

Osobní a reálné zajištění úvěru slouží v situacích, kdy klient neplní nebo porušuje podmínky dané úvěrovou smlouvou a banka prostřednictvím těchto nástrojů využívá právní možnosti uplatnit své nároky.

Formy zajištění a jejich druhy ukazuje následující tabulka:

Tabulka 6 – Formy zajištění a jejich druhy

Forma zajištění	Druhy zajištění
Osobní	▪ ručení ▪ směnečné zajištění (směnečné a šekové rukojemství) ▪ bankovní záruka ▪ depotní směnka ▪ připuštění závazku
Věcné	▪ zástavní právo (k nemovitosti, movité věci, k listinným cenným papírům) ▪ převedení věci do vlastnictví věřitele ▪ postoupení (cese) pohledávek

Zdroj: [2], vlastní zpracování

Osobní zajištění úvěru

Nejčastějším způsobem osobního zajištění v případě úvěrů poskytovaných obyvatelstvu je ručení třetí osoby, proto se v této části zaměřím především na charakteristiku tohoto typu zajištění úvěru.

Ručení třetí osoby

Ručením přejímá fyzická nebo právnická osoba závazek, že uspokojí nároky věřitele v případě, že tak neučiní hlavní dlužník. Ručitel se tak stává vedlejším dlužníkem. Ručení je jednostranným písemným prohlášením a je realizováno na předtištěném formuláři často s názvem „Prohlášení ručitele“ nebo názvem podobným.

Pro závazek ručitele uspokojit pohledávku, pokud tak neučiní dlužník, jsou typické dva následující charakteristické rysy:

Subsidiarita – ručitelovo plnění přichází až tehdy, když dlužník nesplnil závazek v přiměřené době poté, co k tomu byl bankou písemně vyzván. Vyzvání není třeba, pokud je nelze učinit (např. není-li známo, kde se dlužník nachází) nebo pokud je nepochybné, že dlužník svůj závazek nesplní (např. při prohlášení konkurzu);

Akcesorita – je těsně spojena s hlavním závazkem dlužníka vůči bance. Zanikne-li pohledávka banky, automaticky zanikne i zajištění.

Tabulka 7 – Druhy ručení a jejich náplň

Druh ručení	Náplň ručení
Spoluručení	Za jeden závazek solidárně ručí více ručitelů, každý z nich ručí za celý závazek. Věřitel je oprávněn požadovat plnění po kterémkoli z ručitelů. Ručitel má vůči ostatním ručitelům postavení spoludlužníka (tzn., že na každého připadá alikvotní část nároku věřitele a pokud tedy jeden z ručitelů uhradí vyšší než poměrnou část, je oprávněn požadovat náhradu na ostatních podle jejich podílů).
Částečné ručení	Za závazek bance ručí více ručitelů, ale každý jen za určitou smluvně vymezenou část závazku. Banka tedy může požadovat po jednotlivých ručitelích plnění pouze do výše částky, za kterou se zaručili.
Následné ručení	Vedle hlavního ručitele existuje ještě tzv. následný ručitel, který ručí bance za hlavního ručitele.
Zpětné ručení	Hlavnímu ručiteli, který ručí za závazek dlužníka bance, současně ručí zpětný ručitel za dlužníka. Dojde-li k tomu, že banka uplatní své oprávněné nároky vůči hlavnímu ručiteli a ten je splní, může hlavní ručitel následně požadovat náhradu na dlužníkovi. Jestliže těmto nárokům nevyhoví, může se hlavní ručitel obrátit na zpětného ručitele.
Abstraktní ručení	Ručitel ručí za veškeré závazky hlavního dlužníka, a to bez ohledu na jejich velikost a splatnost.
Ručení za náhradu škody (indemnita)	Ručitel ručí pouze za škody plynoucí věřiteli z neuspokojení jeho plné pohledávky (při vyrovnání či konkursu hlavního dlužníka).

Zdroj: [2], vlastní zpracování

Lidé, kteří se rozhodují, zda se stát ručiteli či nikoliv by měli zvážit jednu velmi závažnou skutečnost: vedle rizika, které dobrovolně podstupují – splacení místo dlužníka v případě jeho finanční insolventnosti – si ještě ručením snižují svoji vlastní bonitu. Pokud by oni sami chtěli později čerpat nějaký úvěr, mohou se dostat do situace, že jim nebude na požadovanou výši půjčky dostačovat příjem. Ručitelé jsou totiž bonitně posuzováni stejně, jako by již zaručený úvěr spláceli.
[13]

Druhů osobního zajištění je několik. V případě, že se jedná o větší úvěr, jsou používány další druhy osobního zajištění jako je směnečné zajištění úvěru, bankovní záruka, depotní směnka nebo připuštění závazku.

Reálné zajištění úvěru

Nejčastějším způsobem reálného zajištění úvěru, u fyzických osob-občanů, je zástava.

Zástava

Zástavní právo vzniká sepsáním zástavní smlouvy mezi bankou a žadatelem o úvěr a dalšími specifickými činnostmi, na kterých se vzájemně s bankou domluví. Zástavní právo se dále rozlišuje na:

- Zástavní právo k movité věci – odevzdáním zastavené movité věci bance. Banka požaduje, aby zastavená věc měla relativně stabilní hodnotu, šla fyzicky předat a snadno a rychle zpeněžit v případě realizace zajištění (tedy, aby byla likvidní). Mezi movité věci např. patří: suroviny, plodiny (nepodléhající rychlé zkáze), šperky, umělecké sbírky nebo starožitnosti.
- Zástavní právo k nemovitosti – vzniká vkladem zástavního práva do katastru nemovitostí u nemovitosti (jde o budovy, pozemky). Žadatel o hypoteční úvěr musí předložit bance doklad o vlastnictví nemovitosti. Na nemovitostech, které jsou předloženy k zástavě nesmí váznout jiné zástavní právo. Zástavním právem rozumíme závazek majitele nemovitosti, kterým dává právo věřiteli domáhat se uspokojení své pohledávky z věci zastavené v případě řádného a včasného nesplnění závazků ze strany dlužníka. Záznam má jen podmíněnou prozatímní platnost ve lhůtě stanovené buď zákonem nebo úředním rozhodnutím pozemkového úřadu. Zástavní právo zaniká úplným zaplacením úvěrového závazku, pro který bylo zřízeno.
- Zástavní právo k listinným cenným papírům – vzniká předáním takových cenných papírů bance nebo jejich rubopisem a uložením u banky. Cenné papíry jsou pro banku vhodným předmětem zástavy, protože jsou zpravidla vysoce likvidním, ocenitelným a převoditelným prostředkem.

V případě práv a pohledávek musí být příslušný subjekt, kterého se dotýkají, informován o převedení dispozic k nim na banku formou zástavy.

Zástavy by měli být likvidní, s relativně stabilní cenou a s možností jejich fyzického předání/převedení. [4]

Převedení (předání) věci do vlastnictví věřitele

Předmětem této formy zajištění úvěru mohou být i takové předměty, které jsou nevhodné nebo nepřijatelné jako zástavy. Převod je prováděn smluvně a součástí smlouvy může být i dodatečné ujednání o pronájmu nebo předání dané věci do držby (na základě tohoto ujednání může dlužník věc užívat a má ji v držbě, ale vlastníkem věci je věřitel). Ve smlouvě musí být daná věc přesně specifikována, a to včetně jejího umístění.

Pokud dlužník nedostojí svému závazku a úvěr nesplatí v daném termínu, má povinnost věc prodat. Splatí-li dlužník úvěr, úroky a další poplatky, banka předává vlastnictví věci nazpět původnímu vlastníku. [4]

3.3.4 Úročení, splácení úvěru

Úročení úvěru

Jedním z hlavních kritérií při rozhodování banky o poskytnutí úvěru je také výnosnost úvěru.

Návratnost úvěru ovlivňuje především výše dosahovaného příjmu, jeho výnosnost je odvislá především od výše úrokové sazby. Tu ovlivňuje řada faktorů, jako jsou výše sazeb ČNB, sazby konkurence, výše nákladů banky, charakter úvěru, ekonomickými podmínkami – např. mírou inflace, atd.

Druhy úrokových sazeb z úvěrů

Banky při poskytování úvěrů používají standardně dva druhy úrokových sazeb:

- **pevnou (fixní) úrokovou sazbu**, která je stanovena pevně určitým procentem a po celou dobu splácení je stejná. Banka ani klient nemá možnost ji jednostranně změnit. U střednědobých a hlavně dlouhodobých úvěrů nebývá tento druh úrokové sazby častý a banky volí spíše fixaci úrokové sazby, tzn., že banka stanoví pevnou úrokovou sazbu s předem danými termíny její možné změny (toto je časté zejména u hypotečních úvěrů),
- **pohyblivou úrokovou sazbu**, kdy může jít o:
 - **těsnou vazbu na jinou pohyblivou referenční sazbu**, touto referenční sazbou může být např. úroková sazba na mezibankovním trhu, je to tedy vybraná tržní úroková sazba, s předem danými termíny přizpůsobování. Úroková sazba z úvěru se pravidelně mění a přizpůsobuje se výši referenční sazby platné na počátku sjednaného intervalu. Referenčními sazbami jsou obvykle tržní úrokové sazby typu PRIBOR*, LIBOR**, PIBOR*** atd.
 - **vazba na vybranou tržní sazbu s předem pevně danými termíny přizpůsobování**, je to zvláštní sazba, která se velice blíží fixaci úrokové sazby. Rozdíl je v tom, že zde není dán přesně pevný termín změny úrokové sazby, ale její změna závisí na změně referenční sazby. Banka např. stanoví, že změna úrokové sazby z úvěru se změní, v případě, že referenční sazba překročí určitou hranici. V případě fixace pevně úrokové sazby se může referenční sazba změnit jakkoliv, klient má po určitou dobu garantovanou pevnou úrokovou sazbu.
 - **pevná sazba s právem její úpravy**, záleží na specifické dohodě banky s klientem.[1]

Splácení úvěru

Způsob splácení je sjednán v úvěrové smlouvě. Splácení úvěru může být v konkrétním případě přizpůsobeno potřebám klienta i podmínkám banky. Základní způsoby splácení jsou:

* Prague Inter Bank Offered Rate,
** London Inter Bank Offered Rate,
*** Paris Inter Bank Offered Rate.

- ***najednou v době splatnosti*** – příjemce úvěru splatí na konci období jistinu, ale úroky z úvěru platí na konci sjednaných period (zpravidla 3, 6 nebo 12 měsíců),
- ***najednou po uplynutí výpovědní lhůty*** – úvěr je klientovi poskytnut na neurčitou dobu, je ale stanovena výpovědní lhůta, do kdy musí klient úvěr po oznámení splatit. Zpravidla je také sjednána i určitá minimální lhůta splatnosti, tzn. doba, po kterou nesmí být úvěr vypovězen. Úroky jsou opět splatné na konci sjednaných period jako v předcházejícím případě,
- ***v pravidelných splátkách*** – klient platí v přesných periodách platbu (měsíčních, čtvrt-, půl-, nebo ročních), která se mění během doby splácení. Splátka se skládá z platby jistiny (úmoru), který je po celou dobu splátkového kalendáře konstantní. Mění se ale výše úroků, které jsou závislé na velikosti splacené jistiny.
- ***v pravidelných konstantních splátkách*** – tzv. anuitách – anuita je splátka stejná po celou dobu splácení. Skládá se z úmoru a úroku. Jejich výše a vzájemný poměr se však mění během doby splácení tak, aby výše celkové splátky (anuity) byla stále stejná. Na rozdíl od předcházejícího způsobu splácení se výše splátky nemění v závislosti na splacené částce.
- ***průběžné splácení*** – klient splácí úvěr průběžně, ale nepravidelně ze svých příjmů. Jde o různé typy kontokorentních úvěrů spojených s běžným účtem, které klient čerpá platbou z účtu a splácí došlými úhradami na běžný účet. [1]

3.3.5 Uzavření úvěrové smlouvy a poskytnutí úvěru

Po tom, co banka provedla všechny nezbytné kroky, tzn. provedla analýzu bonity klienta, prověřila jeho úvěr, sestavila splátkový kalendář, vypracuje návrh na poskytnutí úvěru a spolu s výsledky dílčích analýz a předcházejících kroků jej předá na úvěrové oddělení banky (komisi), která rozhodne o poskytnutí úvěru. Při rozhodování o poskytnutí úvěru musí být neustále zvažována rizikovost a výnosnost operace a možná likvidita záruky. Banka musí také dodržovat zákonné normy týkající se úvěrové angažovanosti banky (a to např., že čistá úvěrová angažovanost vůči jednomu dlužníkovi nebo jedné ekonomicky spjaté skupině dlužníků nesmí přesáhnout 25 % kapitálu banky).

Jsou-li všechny otázky týkající se problematiky poskytnutí úvěru v pořádku, uzavře banka s klientem úvěrovou smlouvu. Mezi povinné náležitosti úvěrové smlouvy např. patří závazek dlužníka a banky, úroková sazba, účel úvěru, podmínky čerpání, sankční podmínky, číslo účtu, měna, ve které je úvěr poskytnut, částka úvěru, způsob zajištění úvěru a další.

3.3.6 Úvěrová kontrola dlužníka

Banka provádí pravidelnou kontrolu plnění podmínek úvěrové smlouvy v okamžiku, kdy na základě zkoušky úvěrové způsobilosti klienta a zhodnocení všech okolností včetně rizik stanovila podmínky úvěrové smlouvy a poskytla úvěr. Používá při tom klasifikaci úvěrových pohledávek dle ČNB (viz. část 2.4.2).V určitých časových úsecích se opakuje zkouška úvěrové způsobilosti, zejména je ověřován vývoj finančního postavení dlužníka a jím poskytovaných záruk, případně také použití úvěru na dohodnutý účel. Dále je také kontrolována včasnost úvěrových splátek.

V případě nedodržení termínu úvěrových splátek a při zjištění jiných okolností, které mohou vést ke zhoršení ekonomické situace klienta nebo porušení úvěrové smlouvy začne banka s klientem jednat. Mohou se spolu domluvit na pokračování úvěru vysvětlí-li klient dočasný výpadek ve splácení úvěru, v závažnějším případě může dojít ke zmrazení úvěru, jeho okamžitému splacení. Banka také může klientovi nabídnout restrukturalizaci dluhu, odložení splátek úroků nebo jejich prolongaci, mohou být také ukládány sankce. V nejhorším případě dojde k realizaci záruk a pokud ani toto nestačí na pokrytí ztráty banky, vytvoří banka na danou úvěrovou pohledávku opravnou položku. [2]

3.4 Úvěrové produkty nabízené fyzickým osobám – občanům

V této části diplomové práce se zaměřím na charakteristiku úvěrových produktů, které obchodní banky nabízejí domácnostem, resp. občanům a které domácnosti nejvíce využívají při financování svých potřeb.

Podle mého názoru jsou domácnostmi nejčastěji využívány tyto úvěrové produkty:

- kontokorentní úvěr,
- spotřební úvěry,
- úvěrové platební karty,
- hypoteční úvěry a úvěry ze stavebního spoření jako zdroje k financování bytových potřeb, zde se zaměřím na charakteristiku pouze hypotečních úvěrů,
- a v současné době také tzv. americké hypotéky.

Vedle těchto bankovních úvěrových produktů využívají domácnosti také nebankovní úvěrové produkty:

- leasing,
- splátkový prodej,
- půjčky do domu.

3.4.1 Kontokorentní úvěr

Banka poskytuje tento úvěr na běžný bankovní účet (tento účet se může nazývat kontokorentní účet) klienta, který mu banka také vede. Kontokorentní úvěr slouží ke krytí přechodného nedostatku peněžních prostředků potřebných k běžným úhradám závazků klienta.

Kontokorentní úvěr představuje možnost, nikoliv povinnost klienta čerpat úvěr. Peněžní prostředky jsou pro majitele kontokorentního účtu nebo úvěru vždy připraveny, ať již se rozhodne úvěr čerpat či nikoli.

V současné době je možnost čerpat tento úvěr vnímána jako samozřejmost a banky tuto službu nabízejí svým klientům automaticky již při zřízení běžného účtu.

Úvěrový rámec určuje maximální výši kontokorentního úvěru, tzn. maximální množství peněžních prostředků klienta, které ze svého účtu může čerpat do debetu.

Kontokorentní úvěr je poměrně velmi oblíbenou formou úvěru mezi běžnými klienty v současnosti, s růstem oblíbenosti se ale změnilo chápání kontokorentního úvěru a klasický kontokorent se odlišuje od současného moderního kontokorentního úvěru. Podstatným rozdílem mezi klasickým a moderním kontokorentem je způsob úročení.

Úroková sazba u klasického kontokorentního úvěru byla stanovena po celou sjednanou dobu kontokorentního úvěru, tzn. nezáleželo na tom, zda klient úvěrový rámec využil nebo ne a úrok platil i přesto, že úvěrový rámec nevyčerpal. Banka musela mít pro klienta peníze rezervované, a proto použila vyšší úrokovou sazbu po celou dobu sjednaného kontokorentu.

Moderní kontokorentní úvěr má výhodu v tom, že úroková sazba z úvěru bude použita pouze při čerpání kontokorentu. V případě, že úvěr čerpán není, zůstatek na účtu klienta je úročen jako zůstatek na běžném účtu, klientovi jsou tedy připisovány úroky z vkladu. [4]

Cena kontokorentu obsahuje úroky z úvěru, úroky z kreditního zůstatku na běžném účtu, položky spojené s vedením účtu, prováděním plateb atd. Výše úrokových sazeb z kontokorentních úvěrů se v současné době pohybuje mezi 11 – 19 %^{*} ročně z čerpané částky. Přecherpaný kontokorent může znamenat vysoké poplatky, banka může zaúčtovat úroky z úvěru ve výši mezi 25 – 30 %^{*} z přecherpané částky. Výše úrokových sazeb se ale u jednotlivých bank výrazně liší.

Výhodou kontokorentního úvěru je možnost okamžitě úvěr čerpat, není zde nutné žádat o úvěr a procházet tak úvěrovým procesem.

Kontokorentní úvěr je ovšem pro klienta poměrně drahou formou úvěru a možnost „jít do mínusu“ představuje i určité riziko v případě neuvážených nákupů. Pro banku představuje kontokorentní úvěr na jedné straně náklad ve formě vázaných peněžních prostředků, které musí mít pro své

^{*} údaj je převzat z internetových stránek www.finance.cz z 14. 5. 2005

^{*} údaj je převzat z internetových stránek www.finance.cz z 14. 5. 2005

klienty neustále k dispozici. Na straně druhé vyšší úroková sazba při čerpání úvěru přináší bankám velké úrokové příjmy. [4]

3.4.2 Spotřební (spotřebitelský) úvěr

Spotřebitelské úvěry jsou půjčky fyzickým osobám na financování jejich nepodnikatelských potřeb a obchodní banky je nabízejí v různých podobách. Slouží zejména k nákupu spotřebního zboží, k financování různých služeb (školné, dovolená) a mohou také sloužit k financování nákupu nebo rekonstrukce nemovitosti. Je-li úvěr čerpán jako neúčelový, může ho klient využít k libovolnému účelu.

Poskytnutí úvěru může být vázáno na vedení účtu v bance, a to po určitou stanovenou dobu (např. 3 měsíce), nebo jej lze založit při kladném vyřízení žádosti o úvěr. Některé banky tuto podmínku nemají a žadatel o úvěr nemusí být jejich klientem.

Spotřebitelské úvěry lze rozdělovat podle řady hledisek do různých kategorií, např. dle čerpání na jednorázové a postupné; dle frekvence splácení na měsíční, čtvrtletní, atd. Všechny kategorie se mohou mezi sebou vzájemně kombinovat. Podle těchto kritérií jsou potom jednotlivým typům úvěrů přiřazeny různé vysoké úrokové sazby a také např. různé požadavky na zajištění úvěru (u nižších částek nemusí banka požadovat žádné jistění a u vyšších je jistění povinné). Výše úrokové sazby ale nezávisí pouze na typu úvěru, ale také např. na době splatnosti úvěru a na dalších okolnostech stanovených bankou.

V současnosti se úrokové sazby ze spotřebitelských úvěrů pohybují mezi 9,5 – 19 % ročně**.

Přehled nejčastějších hledisek používaných k členění spotřebních úvěrů nabízí následující tabulka:

Tabulka 8 – Členění spotřebitelských úvěrů

Hledisko členění	Typ spotřebitelského úvěru
Podle účelovosti	• Účelové úvěry – poskytují se přímo na nějaký účel • Neúčelové úvěry
Podle typu výplaty	• Hotovostní úvěry • Bezhotovostní úvěry
Podle zajištění	• Zajištěné úvěry – banka vyžaduje zajištění movitou či nemovitou věcí • Nezajištěné úvěry
Podle doby splatnosti	• Krátkodobé úvěry • Střednědobé úvěry • Dlouhodobé úvěry

Zdroj: internetové stránky přístupné z: www.finance.cz, vlastní zpracování

** údaj je převzat z internetových stránek www.finance.cz z 14. 5. 2005

Účelový spotřební úvěr

Banka požaduje doložení použití úvěru. U většiny účelových úvěrů vyplácí banky úvěr bezhotovostní, přímo na účet prodejce po předložení faktury klientem.

Účelové úvěry se také vyznačují nižší úrokovou sazbou a delší dobou splatnosti (protože se předpokládá vyšší půjčená částka).

Neúčelový spotřební úvěr

Klient bance nemusí dokládat použití úvěru. Banka vyplatí peníze klientovi v hotovosti, nebo je bezhotovostní převede na klientem určený účet.

Neúčelové úvěry mají vyšší úrokové sazby.

Při žádosti o spotřebitelský úvěr musí klient prokázat své příjmy a případně i příjmy spolužadatelů, spoludlužníků a ručitelů. Záleží na rozhodnutí banky, které doklady bude po klientovi požadovat, ale v zásadě jsou to tyto doklady:

- potvrzení zaměstnavatele o průměrné výši čistého měsíčního příjmu za poslední 3 měsíce včetně potvrzení, že klient není ve zkušební době a není s ním vedeno jednání o ukončení pracovního poměru,
- výplatní páska za poslední 3 měsíce potvrzená zaměstnavatelem (razítko a podpis), kdy rozhodující pro doložení výše příjmu je minimální měsíční příjem,
- přiznání k dani z příjmu fyzických osob typ A nebo typ B v závislosti na druhu příjmu,
- prokázání minimálního měsíčního příjmu na účtu u banky za poslední 3 měsíce, pokud lze z výpisu jednoznačně vyčíst původ platu (mzda, důchod, výživné, nájemné apod.),
- doklad o přiznání důchodu.

Při žádosti musí žadatel obvykle předložit dva doklady prokazující totožnost, a to občanský průkaz a dále rodný list, cestovní pas, průkaz zdravotní pojišťovny nebo průkaz studenta vysoké školy (index). [14]

3.4.3 Úvěrové platební karty (kreditní karty)

Používání kreditních karet je stále populárnějším způsobem nakupování bez použití hotovostních peněz.

Kreditní karty v podstatě nejsou ničím jiným než jednou z variant spotřebitelského úvěru. Na rozdíl od spotřebitelského úvěru je způsob čerpání úvěru pomocí kreditní karty mnohem komfortnější, protože klient může úvěr čerpat kdykoliv. Kartou stačí pouze zaplatit nebo si vybrat hotovost z bankomatu.

Ve srovnání s klasickým spotřebitelským úvěrem odpadá u kreditních karet nutnost podávat žádost o každou půjčku. Majitel karty má stále k dispozici celý úvěrový rámec, který má navíc

revolvingovou formu, což znamená, že klient může být neustále zadlužen. Stačí jen realizovat určité minimální měsíční splátky. Zbytek nevyčerpaného úvěru má majitel karty stále k dispozici.

U kreditní karty se nejdříve utrácí na dluh a teprve potom se poskytnutá půjčka splácí.

Komfort spojený s kreditní kartou je ovšem spojen s vysokými úroky (mezi 15 až 27 procenty ročně*, úroky z kontokorentního úvěru, jak bylo výše popsáno, se pohybují mezi 11 – 19 %, v tomto případě by bylo využití kontokorentního úvěru výhodnější, v případě, že ale dojde k přečerpání kontokorentního úvěru, úroky z přečerpané částky se mohou dostat až na 25 – 30 %, za této situace by bylo úročení těchto produktů do jisté míry srovnatelné; úroky ze spotřebitelského úvěru se v současnosti pohybují mezi 9,5 až 19 % - viz. kapitola 3.4.2, v porovnání s úvěrovými platebními kartami a kontokorentním úvěrem je spotřebitelský úvěr „úrokově“ nejvýhodnější forma úvěru).

Velkou předností kreditních karet je tzv. **bezúročné období**: pokud držitel karty celý vyčerpaný dluh splatí ve stanovené lhůtě, banka mu neúčtuje žádné úroky. Toto bezúročné období u většiny karet činí **až 45 dní**. Nejdelší bezúročné období na trhu dosahuje až 55 dní.

Banky se odlišují nejen délkou bezúročního období, ale také tím, zda do tohoto období spadají hotovostní transakce (výběry z bankomatu nebo výběr na pobočce).

Kreditní platební karty s bezúročným obdobím nabízejí na trhu jak banky, tak i jiné finanční společnosti. Z bank se jedná o: ČSOB, Českou spořitelnu, Komerční banku, HVB Bank, Raiffeisenbank, Citibank, Živnostenskou banku a Bawag Bank.

Vedle bank nabízejí kreditní platební karty s bezúročným obdobím také společnosti CCS a GE Money Multiservis.

3.4.4 Klasický hypoteční úvěr

Klasický hypoteční úvěr lze definovat ve dvou směrech: v širším slova smyslu jej lze chápat jako úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti. Hypoteční úvěr v užším smyslu slova je chápán jako úvěr poskytnutý na investice do nemovitostí, který je zajištěný zástavním právem k této nebo jiné nemovitosti.

Zástavním právem rozumíme závazek majitele nemovitosti, kterým dává právo věřiteli domáhat se uspokojení své pohledávky z věci zastavené v případě řádného a včasného nesplnění závazků ze strany dlužníka.

Pro hypoteční bankovníctví je typické jeho zaměření na investice do nemovitosti a hlavně je to jeho dlouhodobost, která si vynucuje získávání dlouhodobých úvěrových zdrojů, a to přednostně vydáváním zvláštních druhů dluhopisů – hypotečních zástavních listů. Specifické rysy hypotečních úvěrů vedly i k používání zvláštních technik jejich poskytování a splácení. Také úzké spojení hypoték s vedením evidence nemovitostí v pozemkových knihách nebo v katastrech nemovitostí vede ke zvláštním úvěrovým postupům.

* údaj z Hospodářských novin z 5. – 7. 11. 2004

Vzhledem ke zvláštní právní úpravě týkající se hypotečního bankovníctví, mj. i skutečnost, že k provozování hypotečních obchodů je ve většině zemí třeba získat licenci, potřeba oceňování nemovitosti, často komplikované majetkové i jiné vlastnické vztahy k nemovitostem, se poskytováním hypotečních úvěrů zabývají specializované hypoteční banky spolupracující s řadou externích specialistů. V příp., že se touto činností zabývají i banky univerzální, vedou obvykle tuto činnost odděleně od ostatních bankovních obchodů.

Je-li hypoteční úvěr chápán jako úvěr dlouhodobý, na investice do nemovitosti, jehož splácení je zajištěno zástavním právem k nemovitosti o určité hodnotě, pak jeho obecnými charakteristickými rysy jsou tyto:

- účel jeho poskytování,
- výše, ve které může být poskytnut,
- doba, na kterou může být poskytován.

Účel poskytování klasického hypotečního úvěru

Jak již bylo v předchozích částech zmiňováno, klasický hypoteční úvěr je vymezen jako úvěr poskytovaný na investice do nemovitosti. Do nemovitostí je možné investovat různými způsoby, a proto může jít o investování v podobě:

- koupě nemovitosti,
- výstavby nové nemovitosti,
- opravy, rekonstrukce, modernizace nebo dostavby stávající nemovitosti,
- získání podílu na nemovitosti (vypořádání společného jmění manželů, vypořádání dědictví apod.),
- splácení jiného, dříve poskytnutého úvěru na investice do nemovitosti.

Klasický hypoteční úvěr nelze poskytnout na věci movité jako je automobil, nábytek apod., dále na investice do nemovitosti v zahraničí a ani na převzetí členského podílu na družstevní byt.

Objektem hypotečního úvěru může např. být: rodinný dům, byt v osobním vlastnictví, rekreační objekt, bytový dům, stavební pozemek (za určitých podmínek), ostatní podnikatelské objekty a jednoduché stavby (výjimečně), změny týkající se shora uvedených staveb.

Typy hypotečních úvěrů

Banky obvykle rozlišují dva základní typy, a to podle účelu využití úvěru:

- 1) **Klasický** – na investice do nemovitostí na území ČR formou koupě nemovitosti včetně souvisejících pozemků, koupě vlastnického podílu, vypořádání samostatné jmění manželů, dědictví apod.
- 2) **Stavební hypoteční úvěr** – na výstavbu, rekonstrukce, modernizace nemovitosti, koupě rozestavěné nemovitosti spojené s její dostavbou, další stavební úpravy nemovitosti (přístavba, vestavba, nástavba).

Dále existují hypoteční úvěry, které jsou kombinované se stavebních spořením, životním pojištěním, hypoteční zástavní listy. [14]

Výše hypotečního úvěru

Výše hypotečního úvěru, do které může být poskytnut, je dána hodnotou resp. cenou nemovitostí, které slouží jako zástava. Pokud by byla poskytnuta částka vyšší je jasné, že by byla ohrožena jeho návratnost. Ze zkušeností je také známo, že poskytne-li banka hypoteční úvěr do sta procent ceny nemovitosti, stává se tato transakce pro banku velmi rizikovou. Na základě těchto skutečností, lze vyvodit základní pravidlo bankovní obezřetnosti, které zní:

$$\text{výše hypotečního úvěru} < \text{cena zastavené nemovitosti}$$

Za relativně bezpečnou výši krytí hypotečních úvěrů se ve světě považuje hranice mezi 60 až 80 procenty obvyklé tržní ceny zastavené nemovitosti. [15]

Cenu nemovitosti, která bude sloužit jako zástava obvykle stanoví hypoteční banka sama podle ji schválené metodiky. Většinou na základě doporučení odborníka-znalce.

Zadluženou hodnotu nemovitosti představuje ta část ceny nemovitosti, na kterou je hypoteční banka ochotna poskytnout hypoteční úvěr. Zadlužená hodnota nemovitosti představuje nejpravděpodobnější výnos z prodeje zastavené nemovitosti, v příp., kdy hypoteční banka přistoupí k jejímu prodeji v důsledku neplnění závazku dlužníkem.

Doba splatnosti hypotečního úvěru

Spojení hypotečního úvěru s nemovitostmi vytváří příznivé podmínky pro to, aby se tento úvěr choval jako úvěr s dlouhou dobou splatnosti. Pokud jde o úvěry investičního charakteru, platí zde pravidlo, že doba, na kterou je úvěr poskytnut, by neměla být delší než doba životnosti objektu, který je z úvěru pořizován.

V našem případě jde o pořízení nemovitosti, která je typická dlouhou dobou životnosti. Tato skutečnost umožňuje poskytnout hypoteční úvěr na delší dobu, než je obvyklé.

Na druhé straně by doba splatnosti hypotečního úvěru neměla být delší, než je doba, po kterou klient bude schopen splácet hypoteční úvěr.

- delší doba splatnosti snižuje jednotlivé splátky hypotečního úvěru a činí ho tak dostupnějším
- na druhé straně však tato delší doba zvyšuje celkové úrokové náklady spojené s jeho splácením.

Splatnost hypotečního úvěru se obecně pohybuje mezi 5 až 30 lety. Po celou dobu splácení by žadatelé měli být v produktivním věku, v příp., že tato doba zasahuje do důchodového věku, je obvykle třeba k úvěru přibrat dalšího (mladšího) spoludlužníka.

Pokud má klient zájem a splňuje podmínky, může požádat o státní finanční podporu k hypotečnímu úvěru, pak je doporučená délka splatnosti úvěru 20 let, protože právě jen po tuto dobu lze státní podporu čerpat. [14]

Doplňkové a předhypoteční (stavební) úvěry

Zákonná úprava v některých zemích stanoví, jaká může být max. výše hypotečního úvěru poskytnutého proti zástavě nemovitosti. V České republice je limit stanoven na 70% ceny obvyklé zastavené nemovitosti. [15]

Tato vazba hypotečních úvěrů na hodnotu nemovitosti je problematická v příp., kdy klient má sice dostatečně velké příjmy, ale v okamžiku, kdy o hypoteční úvěr žádá, nemá jiné zdroje, kterými by pokryl tu část investice do nemovitosti, jež ze zákona nemůže být profinancována hypotečním úvěrem.

Určité řešení našly České banky v tzv. **doplňkových úvěrech** k úvěrům hypotečním. Tyto úvěry jsou většinou poskytovány do 20% ceny zastavované nemovitosti při zajišťování zástavním právem ve druhém pořadí k zastavované nemovitosti a dozajištění dalšími zajišťovacími nástroji (zástavní právo k pohledávkám klienta, bankovní záruka, ručení třetí osobou, apod.). Zvláštní skupinu představují:

- *úvěry předhypoteční (stavební)*

Jejich použití je výhodné v příp., že klient nedisponuje žádnou nemovitostí. Stavebním úvěrem je pokryta doba, než se nemovitost dokončí, zkolauduje, než kolaudační rozhodnutí nabude právní moci a je přiděleno číslo popisné. Po provedení kolaudace, zápisu nemovitosti a vložení zástavního práva do katastru nemovitostí je dříve poskytnutý stavební úvěr splacen úvěrem hypotečním.

- *hypoteční úvěry na výstavbu*

Tento úvěr je vhodné využít v situaci, kdy je klient schopen ze svých vlastních zdrojů zakoupit stavební pozemek a stavbu dovést do fáze, aby ji bylo možné zanést do pozemkových knih nebo do katastru nemovitostí jako stavbu rozestavěnou. Hypoteční úvěr je poté poskytnut na dokončení stavby, a to tak, že jej klient čerpá postupně podle toho, jak hodnota stavby roste. [15]

Čerpání hypotečních úvěrů

Hypoteční úvěr lze použít až po proinvestování – vyčerpání vlastních zdrojů, popř. úvěru ze stavebního spoření nebo dalších prostředků. Hypoteční úvěr tak představuje poslední alternativu a čerpaným hypotečním úvěrem by se měla daná investice do nemovitosti dokončit. [14]

Čerpání je možné až když jsou splněny podmínky pro čerpání uvedené v úvěrové smlouvě. Jednou z nejdůležitějších podmínek je potvrzení o vkladu zástavního práva banky k zastavované nemovitosti do katastru nemovitostí.

Vlastní čerpání probíhá bezhotovostně, tzn. proplácením dodavatelských faktur, odesláním kupní ceny na účet prodávajícího dle kupní smlouvy apod.

Existují dva základní způsoby čerpání těchto úvěrů:

- jednorázové,
- postupné.

Jednorázové čerpání se užívá, jde-li o investici formou koupě hotové, existující nemovitosti. Také je možné tento způsob využít v případech, kdy je hypoteční úvěr použit ke splacení jiného úvěru použitého na financování investic do nemovitosti nebo k získání majetkového podílu na nemovitosti.

Postupné čerpání se používá, je-li vytvářena nová nemovitost formou výstavby nebo zhodnocováním existující nemovitosti prostřednictvím rekonstrukce, oprav apod. V tomto případě jsou ve smlouvě uvedeny orientační termíny čerpání a konečný termín pro dočerpání.

Splácení hypotečních úvěrů

Splácet hypoteční úvěr [15] lze podobně jako je tomu u čerpání, základní způsoby jsou tyto:

- **jednorázové,**
- **postupné,**
- **kombinace obou metod předchozích.**

Jednorázové splácení lze využít jen ve specifických případech a u těchto typů hypotečních úvěrů:

Terminované hypoteční úvěry – jednorázové splácení probíhá v kombinaci s životním pojištěním nebo stavebním spořením. Dlužník po celou dobu splatnosti hyp. úvěru platí jen úroky z úvěru a vedle toho si vytváří fondy (např. ve formě placení životního pojištění nebo pravidelného stavebního spoření). Z těchto fondů pak v okamžiku splatnosti hypotečního úvěru uhradí i dlužnou částku.

Úvěry s neurčitou dobou splatnosti – Klient platí pouze úroky a nesplácí jistinu s tím, že v příp. hypotečního úvěru na dobu neurčitou převezme po smrti dlužníka na sebe dluh dědic, nebo bude jistina splacena z výnosu z prodeje zadlužené nemovitosti. Předpokládá se, že hypoteční úvěr je pro hypoteční banku investicí získání věčné renty – věčného úroku. Pro dlužníka se úrok stává jistou formou nájemného.

Úvěry splatné na viděnou – Klient má možnost splatit doposud nesplacenou část jistiny kdykoli.

Postupné splácení je nejrozšířenějším způsobem splácení, a to v pravidelných splátkách.

Nejprve je měsíčně splácen pouze úrok z vyčerpané částky, a to až do doby než je vyčerpán celý úvěr. Po skončení čerpání začne dlužník hypoteční úvěr splácet anuitními splátkami, které jsou po celou dobu splatnosti úrokové sazby stejné a obsahují jistinu a úrok.

Některé banky umožňují i **degresivní** či **progresivní splácení**, tzn., že výše splátek v čase buď klesá nebo roste.

Kombinace jednorázového a postupného splácení platí zejména při splácení hypotečních úvěrů z výnosu stavebního spoření nebo při použití úvěrů s neurčitou dobou splatnosti. Zvláštní formou kombinace jsou tzv. **balonové systémy** – s klientem je dohodnut pravidelný způsob postupného splácení s termínem výrazně delším než doba, na kterou se úvěrová smlouva uzavře. V okamžiku skončení platnosti úvěrové smlouvy zde zůstává nesplacená část jistiny tzv. balon, kterou má dlužník zaplatit jednorázově.

Den splatnosti jednotlivých splátek je ustanoven v úvěrové smlouvě. [15]

3.4.5 Americké hypotéky

Tento produkt má v České republice krátkou historii, protože jej české banky začaly nabízet jako oficiální úvěrový produkt až od května roku 2004.

Až do května 2004 byl totiž za hypotéku považován úvěr na nákup nebo výstavbu nemovitosti na území ČR, zaručený zástavním právem k této nemovitosti. Podle novely zákona o dluhopisech* je hypoteční úvěr definován nyní trochu jinak – je sice také povinně zajištěn zástavním právem k nemovitosti, ale už není povinně stanoven účel jeho použití.

Americkou hypotéku lze tedy použít na nákup movitých i nemovitých věcí. [16]

Rozdíly americké a klasické hypotéky

Obě hypotéky se od sebe liší v několika podstatných parametrech:

Držitel americké hypotéky nemůže uplatňovat nárok na žádnou státní dotaci a nemůže si úroky odečítat z daňového základu.

Dalším rozdílem je skutečnost, že banky doposud nenabízejí americké hypotéky do 100 procent odhadní ceny a převažuje nabídka do 50 až 60 procent, výjimečně to může být do 70 procent odhadní ceny nemovitosti.

Rozdíl také najdeme v úrokových sazbách. Úrokové sazby z klasických hypoték jsou nižší než úroky z amerických hypoték. [17]

3.5 Další možnosti financování potřeb domácností

Další možnosti, které může člověk k financování svých potřeb využít je leasing, splátkový nákup nebo tzv. půjčka do domu.

V rámci této kapitoly tyto produkty stručně charakterizují.

3.5.1 Leasing

Leasing je jednou z forem financování nákupu. Pomocí leasingu lze pořídit jak majetek movitý, tak nemovitý. Nejčastěji se pomocí leasingu pořizují nové nebo ojeté automobily, ale lze tak pořídit i stroje a zařízení nebo nemovitost.

Nejedná se ale o úvěr, podstatou leasingu je nájem pořizované věci. Předmět leasingové smlouvy je po celou dobu jejího trvání majetkem leasingové společnosti a po uplynutí doby nájmu má nájemník předkupní právo na pronajatý majetek.

Při využití leasingu bude muset klient leasingové společnosti zaplatit tzv. akontaci, což je vlastně první navýšená splátka. Akontace se uvádí v procentech z ceny pořizovaného majetku. Její výše

* Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, § 28 odst. 3

závisí na ceně předmětu leasingu, možnostech jeho dalšího využití nebo prodeje při předčasném ukončení leasingové smlouvy ze strany nájemce a v neposlední řadě i na volbě klienta. Akontace se zpravidla pohybuje od 10 % výše.

Způsob ručení se liší dle předmětu smlouvy, podle jeho ceny a v neposlední řadě podle leasingové společnosti. Jako základ jistění slouží akontace, využívá se také ručení třetí osoby (a to zejména u fyzických osob) a zástava nemovitosti (v případě leasingu nemovitosti nebo drahých investičních celků). [18]

3.5.2 Splátkový nákup

Další formou financování potřeb obyvatelstva je možnost splátkového nákupu spotřebních věcí. Charakteristickým rysem splátkového nákupu je možnost podepsat smlouvu o nákupu na splátky přímo v obchodě, kde si spotřebitel zboží kupuje.

Tímto způsobem je možné zboží v určitých případech získat i bez navýšení ceny, podmínkou ovšem je, že celý úvěr musí být splacen během poměrně krátké lhůty, a to do několika týdnů až měsíců do data nákupu zboží. Pokud tedy dluh není uhrazen v této bezúročné lhůtě, začíná postupné splácení. Nejčastěji je požadováno splatit zboží do jednoho roku.

Nevýhodou splátkového nákupu je, že postupné splácení bývá doprovázeno poměrně výrazným navýšením ceny. [17]

Splátkový nákup nabízejí splátkové společnosti, jsou to např. společnost Home Credit, Cetelem nebo Multiservis.

Většina splátkových společností nabízí tzv. úvěrové nákupní karty, které umožňují čerpat úvěr, který není spojen z žádnými poplatky za jeho vedení nebo poskytnutí. Klient pak platí jen úroky, které jsou vyšší, ale plně srovnatelné se sazbami u klasických bankovních kreditních karet.

3.5.3 Půjčka do domu

Další variantou financování potřeb domácnosti může být tzv. půjčka do domu.

Tato forma úvěru je spojena s vysokým komfortem jeho poskytnutí, protože hotové peníze donese zástupce společnosti osobně klientovi až do domu. Ale za tento komfort zaplatí klient velmi vysoké úroky, které přesáhnou 100 % dlužné částky za rok.

Další nevýhodou je nutnost splatit půjčku ve velmi krátké době, a to během několika týdnů až měsíců od podepsání smlouvy. Systém splácení je nastaven tak, že každý týden si zástupce společnosti osobně přijde splátku k dlužníkovi vyzvednout.

Tímto způsobem je možné získat jen nízké částky v průměru do 30 tis. korun.

Nejznámější společností v tomto směru na trhu je společnost Provident Financial.

Podle odborníků by půjčka do domu měla být až tím posledním produktem, který domácnost v případě nutnosti použije. [17]

4. KOMPARACE VYBRANÝCH PRODUKTŮ NABÍZENÝCH NEJVĚTŠÍMI BANKOVNÍMI DOMY V ČR

K realizaci této části diplomové práce jsem zvolila komparaci vybraných úvěrových produktů, které v současné době nabízí tři naše největší finanční instituce - Česká spořitelna, a. s. , Československá obchodní banka a Komerční banka.

Porovnávanými produkty budou spotřebitelské úvěry, hypoteční úvěry, americké hypotéky.

4.1 Profily vybraných bankovních domů

Před vlastní komparací produktů nejprve stručně přiblížím historii a profily zvolených bankovních domů.

4.1.1 Česká spořitelna, a. s.

Počátky fungování České spořitelny spadají již do roku 1825, kdy zahájila činnost Spořitelna česká. Na tradici českého a později československého spořitelnictví navázala v roce 1992 Česká spořitelna jako akciová společnost.

Od roku 2000 je Česká spořitelna členem středoevropské Finanční skupiny Erste Bank.

Česká spořitelna je moderní banka orientovaná na drobné klienty, malé a střední firmy a na města a obce, nezastupitelná je i její role ve financování velkých korporací. Česká spořitelna je počtem svých klientů – 5,3 milionu – největší bankou na trhu. Česká spořitelna již vydala více než 2,7 mil. platebních karet, disponuje sítí zhruba 650 poboček a provozuje přes 1070 bankomatů. Na českém kapitálovém trhu patří Česká spořitelna mezi významné obchodníky s cennými papíry.

V říjnu 2004 získala Česká spořitelna titul Nejdůvěryhodnější banka roku v soutěži MasterCard Banka roku. Také se jí podařilo již potřetí titul Hypotéka roku. V září 2004 opětovně získala Česká spořitelna významné mezinárodní ocenění Banka roku pro Českou republiku v prestižní soutěži The Banker Awards 2004. Podařilo se jí tak obhájit titul z loňského roku. V červenci 2004 získala Česká spořitelna ocenění Awards for Excellence 2004, které každoročně uděluje časopis Euromoney, měsíčník specializující se na bankovní a kapitálové trhy. Česká spořitelna byla vyhlášena nejlepší bankou pro Českou republiku. [20]

4.1.2 Československá obchodní banka, a. s.

ČSOB byla založena státem v roce 1964 jako banka, která jediná v Československu poskytovala služby v oblasti financování zahraničního obchodu a volnoměnových operací. Po roce 1989 rozšířila ČSOB svou činnost o služby pro nové podnikatelské subjekty a fyzické osoby. Významným mezníkem v historii ČSOB byla její privatizaci v červnu 1999, kdy se majoritním vlastníkem ČSOB stala belgická KBC Bank, která je součástí skupiny KBC Bank and Insurance Group. Cílem této skupiny je poskytování služeb bankopojištění fyzickým osobám a malým a středně velkým podnikům v Belgii a v zemích střední Evropy, které KBC považuje za svůj druhý domácí trh. Dalším mezníkem v historii ČSOB bylo převzetí podniku Investiční a Poštovní banky, a.s. v červnu 2000. Tím ČSOB skokově posílila svou pozici v bankovníctví pro fyzické osoby.

Obchodní profil ČSOB dnes rovnoměrně zahrnuje segmenty retailová klientela (fyzické osoby), malé a středně velké podniky, korporátní klientela, finanční trhy a privátní bankovníctví. V souladu se strategií Skupiny KBC rozvíjí ČSOB služby zejména drobné klientele a malým a středně velkým podnikům a produkty bankopojištění.

V retailovém bankovníctví ČSOB působí pod dvěma obchodními značkami - ČSOB a Poštovní spořitelna, která využívá pro svou činnost rozsáhlé síť České pošty.

Své aktivity ve Slovenské republice rozvíjí ČSOB prostřednictvím zahraniční pobočky, jejíž obchody jsou orientovány obdobně jako obchody v ČR.

K 31. prosinci 2003 měla ČSOB v ČR a SR celkem cca 3,2 milionu klientů, kteří byli obsluhováni na 208 obchodních místech v ČR (bez obchodních míst Poštovní spořitelny) a 78 obchodních místech v SR a prostřednictvím různých kanálů přímého bankovníctví. Skupina ČSOB v současné době poskytuje klientům finanční služby v následujících oblastech: stavební spoření a hypotéky, životní a neživotní pojištění, správa aktiv, kolektivní investování, penzijní fondy, leasing a factoring.

Tržní podíl staví jednotlivé společnosti ze Skupiny ČSOB do významné pozice v jejich oboru podnikání v České republice i na Slovensku.

Skupina ČSOB se zaměřuje na plné využívání svého obchodního potenciálu daného silnou klientskou základnou a rozsáhlým distribučním dosahem celé Skupiny s cílem komplexně uspokojovat veškeré finanční potřeby klientů. [21]

4.1.3 Komerční banka, a. s.

Komerční banka patří k nejvýznamnějším bankovním institucím nejen v České republice, ale i v regionu střední a východní Evropy. Komerční banka je součástí skupiny Société Générale, která

je pátou největší bankovní skupinou v Eurozóně a jejich služeb využívá na 16 miliónů klientů na celém světě.

Skupina Komerční banky poskytuje klientům komplexní služby v oblasti drobného, podnikového a investičního bankovníctví. 7 600 zaměstnanců Komerční banky obsluhuje více než 1 400 000 klientů, kteří mohou využít rozsáhlé síť 335 obchodních míst v celé České republice. KB provozuje 555 bankomatů a téměř 700 000 klientů využívá jeden z kanálů přímého bankovníctví.

V oblasti drobného bankovníctví se Komerční banka zaměřuje na poskytování komplexních finančních služeb fyzickým osobám a malým podnikům. Banka nabízí klientům depozitní a úvěrové produkty a platební služby. Klienti mohou také vedle standardních bankovních produktů využít možnosti pojištění, důchodového připojištění, uzavřít smlouvu o stavebním spoření nebo leasingovou smlouvu, či investovat do podílových či zajištěných fondů.

Oblast podnikového a investičního bankovníctví zahrnuje obsluhu středních podniků a municipalit a velkých korporací. Komerční banka prostřednictvím bankovních poradců a přímého bankovníctví poskytuje klientům platební služby, financování obchodu, leasing, factoring, úvěrování, správu aktiv, služby kapitálového trhu, finanční poradenství a další služby v závislosti na individuálních potřebách klienta.

Od vstupu Sociétés Générale prošla Komerční banka významnou transformací zaměřenou na zvýšení kvality poskytovaných služeb. Díky těmto pozitivním změnám získala Komerční banka nejvyšší ocenění v třetím ročníku prestižní soutěže MasterCard banka roku, když byla odbornou porotou zvolena Bankou roku 2004. [22]

4.2 Komparace vybraných produktů jednotlivých bankovních domů

V této části práce se zaměřím na klíčové podmínky vybraných produktů u jednotlivých bank a jejich vzájemném porovnání.

4.2.1 Spotřebitelské úvěry

S nabídkou spotřebitelských úvěrů se klient setká ve většině bankovních domů. Všichni poskytovatelé těchto půjček se snaží co nejvíce urychlit a zjednodušit vyřizování půjček – v důsledku konkurenčního boje – a proto je v řadě bank možné získat úvěr nejen bez ručitele, ale i bez doložení výše příjmů. Jedinou podmínkou, kterou banka požaduje je pravidelná výplata na účtu potenciálního klienta.

Při volbě banky, u které hodlá klient žádat o spotřebitelský úvěr, by neměla klienta zajímat pouze výše úrokové sazby nebo výše měsíčních splátek. Kriteériem při volbě půjčky by měly být i poplatky spojené s úvěrem.

Minimální úrokové sazby, které většina bank udává, nezíská každý klient. Reálné úrokové sazby jsou vyšší a ve většině případů se pohybují nad deseti procenty ročně.

Přesnější přehled o výhodnosti nebo nevýhodnosti úvěru přináší tzv. ukazatel RPSN, tj. ukazatel roční průměrné sazby nákladů. Tento ukazatel v sobě zahrnuje všechny náklady spojené s půjčkou, tzn. vedle úroků také poplatky za vyřízení úvěru a měsíční cena za vedení či správu úvěru.

Ukazatel roční průměrné sazby nákladů (RPSN) přesně říká, jaký procentní podíl z dluhu bude muset klient zaplatit za jeden rok.

Povinné zveřejňování ukazatele RPSN u nás zavedl zákon o spotřebitelském úvěru, aby měli občané možnost porovnávat jednotlivé peněžní instituce mezi sebou a byl přijat v souvislosti s harmonizací české legislativy se směrnicemi Evropské unie. [24]

Ukazatel RPSN zohledňuje nejen platby splátek (jistiny, úroků), ale také dalších plateb na spotřebitelský úvěr. Dalšími platbami, které jsou zahrnovány do výpočtu RPSN např. jsou:

- poplatky vážící se k uzavření smlouvy,
- poplatky vážící se k posouzení žádosti o úvěr,
- poplatky za přijetí platby spotřebitelského úvěru,
- poplatky za převod peněžních prostředků a poplatky za vedení účtu, pokud jsou nepřiměřeně vysoké a spotřebitel nemá možnost volby způsobu placení,
- platby za pojištění nebo záruku, pokud se bude jednat o pojištění nebo záruku, která má věřiteli zajistit splacení úvěru v případě smrti spotřebitele, jeho invalidity, pracovní neschopnosti nebo nezaměstnanosti,
- a další. [23]

Tabulka 9 – Vývoj celkových nákladů klienta včetně poplatků v roce 2004 (v %)

RPSN ¹ 2004 k:	29.2.	31.3.	30.4.	31.5.	30.6.	31.7.	31.8.	30.9.	31.10.	30.11.	31.12.
na spotřebu	16,83	16,68	16,25	16,44	16,64	16,66	17,02	16,19	16,16	15,52	16,08
na koupi bytových nemovitos ti	5,72	5,627	5,53	5,39	5,29	5,51	5,49	5,58	5,53	5,55	5,42

Zdroj: ČNB

Česká spořitelna, a. s. v oblasti spotřebitelských úvěrů nabízí dva produkty:

- hotovostní úvěr,

¹ Roční procentní sazba nákladů korunových úvěrů poskytnutých bankami domácnostem – nové obchody. Novým obchodem se v úrokové statistice rozumí jakákoliv nová dohoda mezi bankou a klientem v daném období.

- spotřebitelský úvěr.

Hotovostní úvěr je označen jako neúčelový úvěr, který je poskytován klientovi v hotovosti nebo na jeho účet.

Spotřebitelský úvěr je naopak účelovým úvěrem, který je určen k nákupu spotřebního zboží a služeb, modernizaci bytu nebo domu, nákladů na osobní potřebu, vypořádání majetku apod. Účelový úvěr poskytovaný bezhotovostně (úhradou faktur na účet dodavatele či obchodníka, úhradou na účet prodávajícího). [20]

ČSOB, a. s. poskytuje tyto spotřebitelské úvěry:

- neúčelový úvěr,
- půjčka na auto, je účelovým úvěrem určeným k nákupu nového nebo ojetého automobilu,
- půjčka na lepší bydlení, je účelovým úvěrem určeným k nákupu, výstavbě nebo modernizaci bydlení
- půjčka na cokoliv, je neúčelovým úvěrem. [21]

Nabídka Komerční banky:

- osobní úvěr, může to být účelový i neúčelový úvěr,
- perfektní půjčka [22]

Česká spořitelna v loňském roce zvýšila objem poskytnutých spotřebitelských úvěrů o jednu pětinu téměř na 15 mld. Kč. Spořitelna celkem poskytla 210 tisíc úvěrů, průměrná výše půjčky činila asi 70.000 Kč.

Také Komerční banka podle odhadů poskytla asi o pětinu více spotřebitelských úvěrů více než v roce 2003. Zájem lidí o půjčky vrcholil zejména před Vánocemi. Za poslední čtvrtletí roku 2004 si lidé u Komerční banky vypůjčili 1 mld. korun a průměrná půjčka činila 86.000 korun. [11]

Tabulka 10 – Komparace podmínek u spotřebitelských úvěrů za vybrané banky

SPOTŘEBITELSKÉ ÚVĚRY					
<i>Podmínky neúčelových spotřebitelských úvěrů</i>					
Banka	Cena vyřízení úvěru	Vedení úvěrového Účtu (ročně)	Roční úroková sazba	Max. částka úvěru	Max. úvěr bez zajištění
Česká spořitelna	0,8 %, min. 400 Kč max. 7.000 Kč	588 Kč	od 9,90 % Prime rate 7%	neomezeno	do 100 tis.Kč
ČSOB	1 % min. 500 Kč max. 3.500 Kč	720 Kč	od 13,90 %	150 tis. Kč	do 100 tis.Kč*
Komerční banka	0,3 % nebo 0 % min. 950 Kč max. 5.000 Kč paušální poplatek za vyhodnocení žádosti 800 Kč	960 Kč nebo bez poplatku**	Od 7,60 % nebo od 14,9 %**	500 tis. Kč nebo 150 tis. Kč**	do 120 tis.Kč
<i>Podmínky účelových spotřebitelských úvěrů</i>					
Česká spořitelna	Stejně jako u neúčelových	stejně	od 8,9 %	neomezeno	stejně
ČSOB	Stejně jako u neúčelových	stejně	Od 8,4 %	400 tis. Kč***	do 250 až 400 tis. Kč
Komerční banka	Stejně jako u neúčelových	stejně	stejně	stejně	stejně
* Půjčka na cokoliv až do 200 tis. bez zajištění					
** Perfektní půjčka					
*** Půjčka na lepší bydlení bez omezení					

Zdroj: internetové stránky: www.mesec.cz a www.finance.cz

Na základě použití „úvěrové kalkulačky“ na internetových stránkách České obchodní inspekce (www.coi.cz) jsem vypočetla orientační hodnoty RPSN u výše porovnávaných spotřebitelských úvěrů:

RPSN u produktu **České spořitelny** by se pohyboval okolo 17,01 % plus úroková sazba (9,90 % a 8,9 %); výsledná hodnota **RPSN** by se pohybovala okolo 26,91 % ročně u neúčelového úvěru a 25,91 % ročně u účelového úvěru.

RPSN u produktu **ČSOB** by se pohyboval okolo 17,13 % plus úroková sazba (13,90 % nebo 8,9 %); výsledná hodnota **RPSN** by se pohybovala okolo 31,03 % ročně u neúčelového úvěru a okolo 26,03 % ročně u úvěru účelového.

RPSN u produktu **Komerční banky** by se pohyboval okolo 17,63 % plus úroková sazba (7,6 %; 14,9 %); výsledná hodnota **RPSN** by se pohybovala okolo 25,23 % ročně u osobního úvěru KB a okolo 32,53 % ročně u Perfektní půjčky.

Na základně porovnání hodnot RPSN se jako nejvýhodnější neúčelová půjčka jeví „osobní úvěr“ od Komerční banky.

Nejvýhodnější účelovou půjčkou vzhledem k RPSN je podle mých výpočtů opět „osobní úvěr“ od KB a „Hotovostní úvěr“ od České spořitelny.

Nejvyšší poplatky z úvěru můžeme zaznamenat u spotřebitelských úvěrů Komerční banky, kde ještě klient musí zaplatit paušální poplatek za vyhodnocení žádosti ve výši 800 Kč.

Vedle toho Komerční banka nabízí v rámci úvěru „Osobní půjčka“ nejnižší roční úrokové sazby, a to od 7,6 procent. Úvěr do 120 tisíc korun je u Komerční banky možné získat bez ručitele.

Česká spořitelna nabízí neomezenou částku úvěru a poměrně nízké poplatky za vyřízení úvěru a vedení úvěrového účtu.

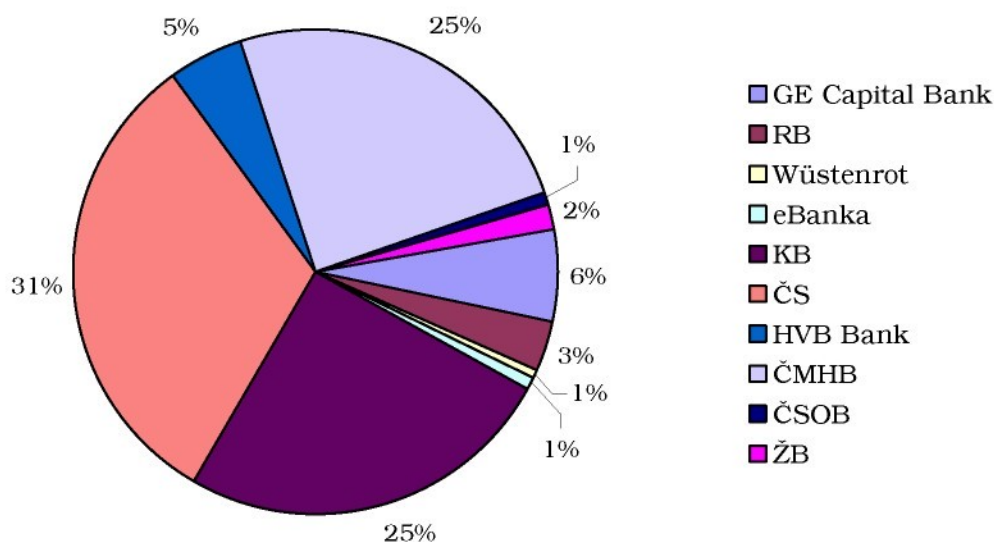
4.2.2 Hypoteční úvěry

Na trhu hypotečních úvěrů v České republice v současné době působí 10 hypotečních bank:

Česká spořitelna, Hypoteční banka (dříve Českomoravská hypoteční banka), eBanka, GE Money Bank, HVB Bank CZ, Komerční banka, Raiffeisenbank, Wüstenrot hypoteční banka, Živnostenská banka.

Další banky jako je Volksbank CZ a ING Bank NV vstup na hypoteční trh připravují nebo již činnost zahájily, ale dosud u nich nejsou k dispozici přesné údaje o případných poskytnutých úvěrech. [25]

Obr. 4 - Podíl hypotečních bank dle objemu HÚ pro fyzické osoby

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj

Z údajů uvedených v obr. 4 vyplývá, že největší podíl z hlediska objemu nově poskytnutých hypoték v roce 2004 zaujímala Česká spořitelna s 31 %. Na druhém místě je Komerční banka a Hypoteční banka (dříve Českomoravská hypoteční banka) s 25 %. Vzhledem k procentnímu podílu (81,6 %), který tyto banky na českém hypotečním trhu zabírají, můžeme tyto tři banky označit za dominantní poskytovatele klasických hypotečních úvěrů.

Přestože Československá obchodní banka se na českém hypotečním trhu podílí pouze 5 procenty, aby byla dodržena souvislost s kapitolou 2.2.1, použijí ke komparaci podmínek v oblasti hypotečních úvěrů místo Hypoteční banky údaje právě Československé obchodní banky.

Česká spořitelna nabízí v oblasti hypotečních úvěrů tyto čtyři produkty s názvy:

- Nové TOP bydlení
- Hypoteční úvěr STANDARD
- Hypoteční úvěr BONUS
- Hypotéka HYPOHIT [20]

Nabídku **Československé obchodní banky** tvoří:

- ČSOB Hypotéka
- ČSOB hypoteční úvěr na investování do družstevního bydlení [21]

A konečně **Komerční banka** nabízí dva hypoteční produkty, a to:

- Hypoteční úvěr KLASIK
- Hypoteční úvěr PLUS [22]

Tabulka 11 – Komparace podmínek hypotečních úvěrů u vybraných bank

HYPOTEČNÍ ÚVĚRY					
<i>Podmínky vybraných hypotečních úvěrů dle zvolených kritérií</i>					
Banka	Cena vyřízení úvěru	Správa úvěru (měsíčně)	Min. úroková sazba	Doba splatnosti úvěru	Výše úvěru
Česká spořitelna <i>Nové TOP Bydlení</i>	0,9 %, min. 9.500 Kč max. 25 tis.Kč	150 Kč* 150 Kč**	fixace 4 roky = 4,29 % fixace 5 let = 4,49 % fixace 10 let = 5,39 % fixace 15 let = 5,79 %	min. 10 let max. 25 let	min. 300 tis. max. až 90 % ceny zastav. nemovitosti
ČSOB <i>ČSOB Hypotéka</i>	0,45 % min. 8.000 Kč max. 20 tis. Kč	150 Kč* 220 Kč**	fixace 5 let = 4,30 % fixace 10 let = 5 % fixace 15 let = 5,10 %	min. 5 let max. 30 let	min. 200 tis. max. ***
Komerční banka <i>Hypoteční úvěr KLASIK</i>	0,80 % min. 9.000 Kč max. 28 tis. Kč	100 Kč* 150 Kč**	Fix. 4 roky = 3,89 % fixace 5 let = 3,99 % fixace 10 let = 4,81 % fixace 15 let = 4,81 %	min. 5 let max.30 let	min. 200 tis. max. až 70 % ceny zastavené nemovitosti
*údaj udává cenu za vedení účtu hypotečního úvěru bez státní podpory ** údaj udává cenu za vedení účtu hypotečního úvěru se státní podporou *** maximální výše je dána hodnotou zastavené nemovitosti a schopností klienta splácet u hypotečního úvěru ČSOB Hypotéka lze úrokovou sazbu ještě fixovat také na 1, 3, 20, 25 a 30 let u hypotečního úvěru KB Hypoteční úvěr KLASIK lze úrokovou sazbu dále fixovat na 1,2,3,6,7,8 a 9 let.					

Zdroj: internetové stránky www.mesec.cz a www.finance.cz

Podíváme-li se na výsledky komparace hypotečních produktů, zjistíme, že nejnižší úrokové sazby nabízí Hypoteční úvěr KLASIK Komerční banky. Produkt Komerční banky také nabízí nejdelší maximální dobu splatnosti úvěru ve srovnání s ostatními porovnávanými produkty, a až 30 let.

Nižší úroky zde ovšem zřejmě budou kompenzovány vyššími poplatky, cena za vyřízení úvěru představuje minimálně 9.000 Kč a maximálně 28.000 korun.

Co se týče max. poskytované výše úvěru nejvyšší částku – až 90 % ceny zastavené nemovitosti – získá klient u České spořitelny a hypotéce „Nové TOP Bydlení“. Stejně tak nabízí Česká spořitelna výhodu v min. době splatnosti hypotečního úvěru – splátky tedy budou rozloženy do více let -, a to 10 let.

V případě úrokových sazeb u hypotečních úvěrů není vhodné se při výběru hypotečního úvěru řídit krátkodobými variantami fixace úrokové sazby. Odborníci varují, že fixace úrokové sazby na dobu kratší než pět let se do budoucna nevyplatí.

4.2.3 Americké hypotéky

Protože americké hypotéky jsou v podstatě novým druhem produktu na českém úvěrovém trhu, nabízí tento typ hypotéky zatím jen šest tuzemských bank.

Jedná se o:

- Českou spořitelnu, a.s., která tento produkt nabízí pod názvy „Spotřebitelský hypoteční úvěr“ a „Hotovostní hypoteční úvěr“,
- Československou obchodní banku a její produkt „Americká hypotéka“,
- Hypoteční banka nabízí tento produkt také pod názvem „Americká hypotéka“,
- Komerční banka a „Úvěr Garant“,
- Raiffeisenbank pojmenovala hypotéku „Univerzál“,
- Živnostenská banka nabízí „Hypoteční úvěr neúčelový“.

Výhody a nevýhody amerických hypoték jako neúčelových úvěrů:

- Klient může získat vyšší objem finančních prostředků (v řádech statisiců až milionů) na libovolný účel,
- Úroková sazba oproti jiným typům úvěrů, kde je použita jako zástava nemovitost je výhodnější, a to již od pěti procent ročně
- Hypotéka má dlouhodobou splatnost (15 až 20 let)
- Klient musí počítat s tím, že jako zajištění hypotéky bude požadována zástava nemovitosti, která v případě nesplácení úvěru bude předmětem realizace zajištění.

Tabulka 12 – Komparace podmínek amerických hypoték u vybraných bank

AMERICKÉ HYPOTÉKY					
<i>Podmínky vybraných amerických hypoték dle zvolených kritérií</i>					
Banka	Cena vyřízení úvěru	Správa úvěru (měsíčně)	Min. úroková sazba	Doba splatnosti úvěru	Výše úvěru
Česká spořitelna	0,80 % min. 400 Kč max. 7.000 Kč	42 Kč	fixace 1 rok* = 6,8 % nebo = 7,9 % fixace 5 let = stejné	min. neurčeno max. 15 let	min. 150 tis. Kč max. 70 % z ceny nemovitosti
ČSOB	0,45 % min. 8.000 Kč max. 20 tis. Kč	150 Kč	fixace 1 rok =5,05 % fixace 5 let =6,20 %	min. 3 roky max. 20 let	min. 200 tis. Kč max. 70 % z ceny nemovitosti
Komerční banka	0,80 % min. 9.000 Kč max. 28 tis. Kč	80 Kč	od 7 %	min. 1 rok max. 10 let	min. 200 tis. Kč max. 1 mil. Kč
* úroková sazba 6,8 % platí pro „Spotřebitelský hypoteční úvěr“, úroková sazba 7,9 % pro „Hotovostní hypoteční úvěr“.					

Zdroj: internetové stránky: www.mesec.cz, www.finance.cz

Co se týče údajů o podmínkách amerických hypoték, nejnížší poplatky související s úvěrem nabízí Česká spořitelna. Na druhé straně min. úroková sazba nabízená Českou spořitelnou je vyšší, což zřejmě souvisí s kompenzací zmiňované nižší úrovně poplatků spojených s úvěrem.

Z hlediska poplatků je nejvýhodnější nabídka americké hypotéky od České spořitelny.

Nejnižší min. úrokovou sazbu s fixací na 1 rok i na 5 let nabízí ČSOB Americká hypotéka.

Nejdelší max. dobu splatnosti přináší ČSOB Americká hypotéka.

4.2.4 Závěrečné srovnání a zhodnocení porovnávaných produktů

Na základě porovnání vybraných produktů lze dospět k názoru, že jednoznačně nejvýhodnější úvěrový produkt v rámci porovnávaných skupin úvěrů neexistuje. Výhoda, např. spojená s nižšími poplatky souvisejícími s úvěrem, je bankou na druhé straně kompenzována v podobě vyšších úrokových sazeb a naopak. Možnost kvalitního srovnání bankovních produktů nabízí pouze ukazatel RPSN. Proto by potenciální klienti při výběru bankovního úvěrového produktu neměli hodnotit pouze úrokovou sazbu, ale měli by se vždy orientovat podle ukazatele RPSN.

Pokud provedeme obecné závěry o analyzovaných produktech, mohly by tyto závěry vypadat asi takto:

Spotřebitelské úvěry

- minimální úrokové sazby z těchto úvěrů se pohybují pod 10 % ročně, maximálně je to v současnosti 19 %* ročně (je ovšem nutné orientovat se spíše dle ukazatele RPSN, jak již bylo zmiňováno výše)
- úvěry jsou rychle vyřízeny – peníze může klient získat druhý den na účet, v řadě případů dokonce ještě ten samý den.,
- úvěry jsou poskytovány bezhotovostní nebo v hotovosti,
- splácení úvěrů lze rozložit do několika let (obvykle až 5 let – 10 let)
- pro získání úvěru je obvykle nutné doložit bonitu a ve většině případů osobně podepsat úvěrovou smlouvu na pobočce banky.
- výše úvěru je v řádu statisíců korun
- do stanovených limitů nevyžadují banky žádné zajištění.

Porovnání americké hypotéky a klasického hypotečního úvěru

Americká hypotéka

- je zde nutná zástava nemovitosti,
- úvěr je možné použít na libovolný účel,
- úroková sazba je vyšší než u klasického hypotečního úvěru, a to kolem 7 % ročně, ale nižší než u ostatních úvěrů, kde je zástava nemovitosti.

Klasický hypoteční úvěr

- opět je zde nutná zástava nemovitosti,
- úvěr je účelový a lze ho použít pouze na omezené a stanovené účely (pořízení nemovitosti a další)
- klasický hypoteční úvěr nabízí nejnižší úrokové sazby ze všech úvěrů na bydlení na trhu (úroky se pohybují od 3 % ročně u fixace na 1 rok, ale jejich výše je dána dobou fixace úrokové sazby; nejvyšší sazby jsou spojeny s dlouhodobějšími hypotékami, resp. fixacemi).

* údaj získaný z internetových stránek www.finance.cz z 14. 5. 2005

5. FAKTORY EKONOMICKÉHO ROZHODOVÁNÍ DOMÁCNOSTÍ

Každé lidské jednání provází nutnost správně se rozhodnout. Současně je nutné si uvědomit, že každé rozhodování je spojeno s určitou mírou rizika. Na tom, jak se rozhodneme, závisí náš úspěch nebo neúspěch.

Rozhodování domácnosti o způsobu financování jejich potřeb je velmi důležité zejména jedná-li se o rozhodování o použití cizího zdroje, resp. úvěru, půjčky.

Správně zvolený způsob financování může do jisté míry zvýšit životní úroveň a spokojenost dané domácnosti, na druhé straně špatně zvolený způsob financování může spustit lavinu dluhů a v konečném důsledku může vést i ke ztrátě majetku domácnosti.

Dnešní možnosti v oblasti úvěrových produktů jsou velmi široké. Pestrá nabídka úvěrů a půjček na „cokoliv“, reklama a relativně snadná dostupnost těchto produktů téměř pro každého láká spotřebitele k tomu, aby se ke splnění svých přání zadlužovali.

Ochota zadlužit se je dána především dvěma faktory:

1. ekonomickou situací obyvatel,
2. životními standardy obyvatel.

V řadě zemí je úvěr, resp. „život na dluh“ považován za něco ne příliš dobrého, ale výše příjmů nutí obyvatele, aby této možnosti využili. Na druhé straně existují země, kde jsou příjmy relativně vysoké a přesto – díky životnímu stylu, je velká většina spotřebního zboží nakupována prostřednictvím úvěrů a půjček. [13]

Většina odborníků se domnívá, že rostoucí zadlužení českých domácností nepředstavuje – zatím – výraznou hrozbu. Z ekonomického hlediska je totiž zřejmé, že rostoucí zájem o úvěry podporuje spotřebu domácností, která následně pozitivně ovlivňuje ekonomický vývoj, resp. růst. *Podle mého názoru však rostoucí zadlužování českých rodin není jednoznačně pozitivním trendem, podíváme-li se na celou situaci z pohledu samotných domácností.*

Domácnosti by proto měly zodpovědně hodnotit všechny faktory, které mohou ovlivnit jejich ekonomickou situaci v případě zadlužení.

Není jednoduché podat všeobecně platnou definici, která by vymezila faktory ekonomického rozhodování domácností při volbě zdroje k financování jejich potřeb, stejně tak je také těžké stanovit hranici bezpečného zadlužení platnou pro všechny subjekty, resp. domácnosti. Vše závisí na konkrétní finanční situaci dané domácnosti, zejména na tom, jak se domácnost dívá na budoucnost, jestli si udrží práci a jestli porostou příjmy domácnosti.

V první řadě by si každá domácnost měla uvědomit:

- na co hodlá peníze použít, tzn. jasně specifikovat (alespoň pro sebe) účel úvěru nebo půjčky,

- stanovit výši – částku úvěru, kterou bude potřebovat a současně si odpovědět na otázku, jakou max. a min. částku banka půjčuje,
- zjistit, zda bude banka požadovat některou z forem zajištění a zda je domácnost schopna danou formu zajištění poskytnout,
- informovat se o výši úroků (způsob úročení), poplatků spojených s úvěrem (RPSN),
- jaká bude výše měsíční splátky, počet splátek a doba splatnosti úvěru,
- jaká budou sankční opatření v případě porušení smlouvy a nesplácení úvěru, co dělat dostane-li se domácnost do problémů se splácením, tzn. jaké možnosti v takové situaci banka nabízí.

Na základě zjištěných informací a možností domácnosti by pak mělo dojít k volbě bankovní či nebankovní instituce a vhodného druhu úvěrového produktu.

Za další možné faktory ekonomického rozhodování domácností můžeme považovat tyto:

1. Finanční závazky každé domácnosti by obecně neměly přesáhnout 20 %* průměrného příjmu, kterého je rodina schopna dlouhodobě dosahovat.
Do těchto 20 % je nutné započítat nejen úvěry, ale i další dlouhodobé závazky domácnosti, jako např. penzijní připojištění, stavební spoření a podobně.
2. Domácnosti by se neměly zadlužovat na předměty krátkodobé spotřeby a účel čerpání úvěru by měl mít vždy delší životnost, než je doba jeho splácení. Je např. rozumné pořídit si hypotéku na nákup domu nebo bytu, protože životnost nemovitosti obvykle přesáhne dobu splatnosti hypotéky, na druhé straně je nerozumné pořizovat si úvěr na dovolenou (pokud to není nutné), který bude rodina splácet ještě určitou dobu po návratu.
3. Zvážit od koho si úvěr nebo půjčku vezmeme. Existuje totiž řada společností, které peníze půjčují rychle, snadno a na cokoliv, ale cenou za pohodlí bývají velmi vysoké úroky. [27]

Velmi důležité je také posoudit všechna možná rizika, která do úvěrového vztahu mohou vstoupit a jejich zvážení je podstatné zejména u střednědobých a dlouhodobých úvěrů. Z pozice domácnosti se zejména jedná o možnost ztráty příjmů. Nejčastějšími příčinami ztráty příjmu jsou:

a) *ztráta zaměstnání nebo zánik vlastní firmy*

Tento druh rizika nelze nikdy zcela vyloučit. Riziko je nejvyšší v případě, že splácení je závislé na jednom příjmu.

b) *ztráta nebo omezení schopnosti výdělku v důsledku nemoci nebo úrazu*

Toto riziko lze poměrně dobře eliminovat vhodným pojištěním (komerční nemocenské pojištění, pojištění trvalých následků úrazu, pojištění invalidního důchodu). Banky ovšem tento typ pojištění nevyžadují, a tak je mnoho klientů považuje za zbytečné „vyhazování peněz“.

* údaj vychází z tiskové zprávy Sdružení obrany spotřebitelů

c) ztráta příjmu v důsledku úmrtí

Přestože toto riziko je pro mnoho klientů nepředstavitelné a nejsou ochotni si jej připouštět, z hlediska jeho eliminace je nejjednodušším rizikem. Pojištění pro případ smrti nabízejí všechny univerzální pojišťovny. Banky tento typ pojištění v mnoha případech (hlavně v případě hypoték) vyžadují jako povinné. Nevýhodou je, že takové pojištění kryje pouze případ smrti, ne např. invaliditu. [28]

Protože právě ztráta příjmu je prvotním rizikem, které vede k realizaci zajištění, je potřeba pečlivě zvážit výše zmiňované možné životní situace, které mohou nastat (přestože pravděpodobnost jejich vzniku není možné odhadnout), podrobně je probrat a je-li to možné, snažit se je eliminovat např. již zmiňovaným pojištěním. Podle doporučení odborníků je vhodné uvažovat o pojištění půjčky, již u úvěrů nad 50 tisíc korun. Takové pojištění nabízejí jak banky, tak i splátkové firmy a pokud není v ceně úvěru, je možné jej dokoupit. Pojištění se pak vztahuje na nesplácení při delší pracovní neschopnosti, úmrtí nebo invaliditě dlužníka, jak již bylo zmiňováno výše.

6. ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Růst úvěrů poskytovaných domácnostem a s tím spojená rostoucí zadluženost domácností byly a jsou doprovázeny inovací úvěrových produktů a zvýšenou možností čerpání úvěrů. Růst úvěrů domácnostem přispívá ke zvyšování spotřebních výdajů v běžném období a napomáhá ovlivňovat rozhodování o spotřebních výdajích v budoucnosti. [29]

Úvěry obyvatelstvu byly v posledních letech nejdynamičtější složkou celkových úvěrů. Jedním z hlavních důvodů výrazného růstu úvěrů domácnostem byla malá rozvinutost tohoto druhu bankovního podnikání [30] a podle mého názoru i jiný způsob života lidí v minulosti.

Bankovní sektor budovaný v první polovině 90. let se věnoval zejména financování privatizace a podnikové sféry, úvěry domácnostem zůstávaly v pozadí. [30]

K růstu úvěrů domácnostem významně přispívala skutečnost, že některé nově privatizované podniky ztratily zájem o zdroje od domácích bank (rostl u nich zájem o nové bankovní produkty od nových zahraničních vlastníků bank), tento fakt vedl banky k hledání nových možností, kam umístit zdroje z vkladů.

Dalším impulsem k růstu úvěrů domácnostem byla také **relativní výhodnost poskytování úvěrů domácnostem pro samotné banky související s poklesem úrokových sazeb**. Zatímco úrokové sazby z úvěrů ostatním sektorům reagovaly na snižování sazeb ČNB, sazby úvěrů obyvatelstvu reagovaly v daleko menší míře, čímž docházelo ke zvyšování bankovních marží. Pro banky se tak sektor domácností stal atraktivním a zvýšily nabídku úvěrových produktů.

Jedním z dalších důvodů silného nárůstu úvěrů obyvatelstvu je také **reakce bank na vývoj poskytování konkurenčních nebankovních úvěrů domácnostem** (k nejrychlejšímu nárůstu nebankovních úvěrů obyvatelstvu došlo již v roce 2000, zatímco bankovní úvěry obyvatelstvu rostly nejrychleji v roce 2002).

Do růstu úvěrů obyvatelstvu zasáhla také **změna životního stylu, demografické vlivy** – financování bydlení generací 70. let, **změny v politice podpory bydlení ze strany státu** (podpora úvěrování a stavebního spoření namísto státní výstavby bytů), **daňové zvýhodnění stavebního spoření a hypotečních úvěrů, reakce na předpokládané daňové změny** (předpokládaný přesun DPH ze stavebních prací z 5 % do 19 % v roce 2007, nutí k rychlejšímu využití úvěrů na bydlení).

Úvěry poskytované obyvatelstvu jsou obecně stále **nejméně rizikovými v rámci soukromého nefinančního sektoru**, přestože došlo k určitému zhoršení podílu klasifikovaných úvěrů, což je dalším z důvodů růstu úvěrů domácnostem.

Významnou roli v expanzi úvěrů domácnostem sehrálo i **zavedení bankovního registru úvěrů fyzických osob**, který umožňuje bankám získat o dlužnících z řad obyvatel více informací. Dopad založení registru úvěrů fyzických osob byl dokonce vyšší, než při zavedení registru úvěrů podniků; důvod je zřejmý: informace o podnicích měly banky k dispozici již před založením registru, ale v případě domácností se jednalo o zcela nový informační zdroj, který může napomáhat k eliminaci úvěrové rizika, resp. rizika nesplacení úvěru domácnostmi. [8]

Z výše uvedených příčin nárůstu úvěrů obyvatelstvu vyplývají i **rizikové faktory**, které souvisejí s budoucím vývojem.

Vzhledem k výraznému růstu úvěrů a k jejich relativně dlouhé době splatnosti (, a to zejména u hypotečních úvěrů a úvěrů ze stavebního spoření, kdy je průměrná doba splatnosti kolem 13 let) je ohodnocení rizikovosti těchto úvěrů do budoucna velmi komplikované, a to i přes možnost využívat informací z registru úvěrů. Potenciální rizika pak mohou vyplývat z několika stran a např. jde o:

- nedostatečné řízení rizika ze strany bank
Přestože v této oblasti došlo ke zlepšení, např. díky převzetí systému Basel I, II, určité nedostatky nadále přetrvávají, a to zejména proto, že banky ne vždy provádějí přehodnocení rizikovosti klientů v průběhu úvěrového vztahu, k dispozici jsou pouze krátké časové řady a riziko bývá hodnoceno pro každého klienta izolovaně, bez přihlédnutí k závislosti rizik s jinými klienty,
- chybné očekávání domácností ohledně budoucího vývoje ekonomiky

K tomuto bodu bych podotkla, že většina běžných českých domácností využívajících spotřebitelské úvěry obvykle neuvažuje o ekonomickém vývoji a tento fakt je – alespoň pro mne – snadno pochopitelný, tudíž bych tento bod považovala pouze za ryze teoretický důvod vzniku rizika. Pokud by se např. negativní ekonomický vývoj projevil ve zhoršení finanční situace domácností, mohlo by toto na jedné straně vést ke snížení spotřeby, ale na straně druhé by naopak mohl vyvolat větší zájem o úvěry. Samozřejmě by také mohlo dojít ke zhoršení splácení úvěrů stávajících.

- je zde také otázka, zda si všechny domácnosti plně uvědomují, že vzhledem k delší době trvání hypotéky může dojít ke zvýšení splátek.
- potenciálním rizikem je také růst úrokových sazeb, vyšší úrokové sazby by mohly způsobit, že většina domácností odloží nákup, resp. využití úvěru a klesne tak spotřeba; dalším rizikem může být i nižší dynamika platů nebo vývoj cen nemovitostí. [8]

6.1 Vývoj zadluženosti českých domácností

Vývoj v oblasti zadluženosti českých domácností prožívá stále silnou expanzi a množství lidí, kteří se rozhodli čerpat pro zajištění svých potřeb úvěry, stále přibývá.

Tabulka 13 - Kolik lidé dluží

Rok	Kolik lidé dlužili (zaokrouhleně v mld. Kč)	Změna v mld. Kč	Změna v %
1997	110	-	-
1998	107	-3	- 2,73
1999	112	5	4,68
2000	123	11	9,80
2001	140	17	13,82
2002	179	39	27,86
2003	236	57	31,84
2004*	více než 310	více než 70	cca 31

Zdroj: ČNB, MF DNES

*údaje ke konci roku dle statistiky ČNB

Uvedené údaje jsou jen dluhy u bank. Za leasing či splátkový prodej lidé dluží nejméně dalších 35 mld. korun. Do statistiky ČNB totiž nejsou zahrnuty právě úvěry od těchto a dalších nebankovních společností jako jsou např. malé družstevní záložny a podobně. Tyto nebankovní společnosti navíc nepotřebují licenci, pokud půjčují peníze z vlastních zdrojů. Licenci ČNB musí mít takové instituce, které přijímají vklady, ze kterých pak poskytují půjčky.

Objemu spotřebitelských úvěrů na nebankovním trhu dominuje Multiservis s ročním objemem 8,2 mld. Kč (v roce 2003 to bylo 6,4 mld. Kč). Na druhém místě je Home Credit Finance, který v roce 2004 poskytl prostřednictvím spotřebitelských úvěrů 6,3 mld. Kč (v roce 2003 to bylo 5,2 mld. Kč). Na třetím místě byl v roce 2004 CETELEM ČR s objemem 5,9 mld. Kč (v roce 2003 to bylo 4,7 mld. Kč).

Leasing movitých věcí v roce 2004 představoval hodnotu 99,56 mld. Kč, 12 % z této částky se týkalo leasingu pro spotřebitele.

Jak ukazují údaje v tabulce 7, výraznější růst úvěrů domácnostem byl odstartován rokem 2000, kdy došlo k jejich nárůstu oproti roku předcházejícímu o 11 mld., což představuje navýšení zhruba o 9,8 procent. Nejvýrazněji do vývoje objemu úvěrů domácnostem zasáhl rok 2002, kdy se meziroční nárůst objemu úvěrů poprvé přiblížil hranici 30 %, což ve srovnání s rokem 2001 představuje zvýšení zadlužení o 39 miliard.

V dalších letech se velikost dluhů prohlubovala ještě výrazněji a v poslední době se meziroční nárůst úvěrů u bank pohybuje nad 30 %.

Podíváme-li se na zadlužení domácností na začátku roku 2005, zjistíme, že zadluženost opět, ve srovnání s koncem roku 2004, vzrostla:

dluh českých domácností u bank v únoru vzrostl o 3,2 miliardy korun na celkových 320,6 miliardy korun. O měsíc dříve se lidé zadlužili méně a půjčili si 2,2 miliardy korun. Informace vyplývají ze statistik České národní banky. [31]

Pokud přepočteme zadluženost z konce roku 2004 na obyvatele, zjistíme, že každý z nás včetně nemluvňat dluží bance v průměru 31.500 Kč. Tato částka představuje zhruba dva průměrné měsíční platy. [24]

6.1.1 Příjemci úvěrů

Přehled o hlavních příjemcích úvěrů a o rozdělení úvěrových zdrojů dle sektorů je následující:

Tabulka 14 – Přehled o hlavních příjemcích úvěrů

Příjemce úvěru	Stav v mld. Kč k				
	31.12. 2001	31.12. 2002	31.12. 2003	31.12. 2004	31.3. 2005
Podniky	424,1	344,8	343,1	374,39	390,8
<i>Domácnosti*</i>	<i>137,02</i>	<i>177,46</i>	<i>234,7</i>	<i>310,92</i>	<i>323,51</i>
<i>z toho obyvatelstvo</i>	<i>115,78</i>	<i>156,58</i>	<i>210,44</i>	<i>282,92</i>	<i>295,48</i>
Vládní instituce	159,03	169,7	160,6	120,72	126,98
Finanční instituce	95,78	93,9	108,9	102,95	102,93
Ostatní	9,8	14,54	15,82	10,72	12,31
Celkem	825,73	800,4	863,12	919,7	956,53
<i>Podíl úvěrů poskytovaných domácnostem na celkovém objemu bankovních úvěrů v jednotlivých letech (v %)</i>					
<i>Domácnosti celkem</i>	<i>16,59</i>	<i>22,17</i>	<i>27,19</i>	<i>33,81</i>	<i>33,82</i>
<i>Domácnosti - obyvatelstvo</i>	<i>14,02</i>	<i>19,56</i>	<i>24,38</i>	<i>30,76</i>	<i>30,89</i>

* v rámci statistické kategorie „Domácnosti“ se sledují jednak kategorie „Domácnosti – živnosti a „Domácnosti-obyvatelstvo“

Zdroj: ČNB – bankovní statistika, vlastní výpočty

Charakteristickým rysem vývoje úvěrů v loňském roce (roce 2004) byl výrazný nárůst úvěrů poskytovaných domácnostem (včetně živnosti). Zadluženost domácností v roce 2004 vzrostla o 76,51 mld. Kč ve srovnání s mírou zadluženosti v roce 2003.

Zadluženost domácnosti-obyvatelstva (bez živnosti) tedy oproti roku 2003 vzrostla z 210,44 mld. Kč na 282,92 mld. v roce 2004, což představuje přírůstek v zadluženosti o 72,48 mld.

Z údajů z tabulky 14 můžeme také vidět, že objem úvěrů domácnostem jako celku i domácnostem-obyvatelstvu se začíná vyrovnávat s objeme úvěrů poskytovaných podnikům. Z této skutečnosti se můžeme domnívat, že sektor domácností se stává pro banky stejně zajímavým jako sektor podniků.

Na této skutečnosti se projevuje nejen vliv investic obyvatelstva do bydlení, ale také změna životního stylu českých domácností v podobě „života na dluh“, kdy lidé svou spotřebu více

financují úvěrem. Uvedená fakta se týkají nejen bankovních úvěrů, ale i nákupu zboží na splátky nebo používání úvěrových platebních karet.

6.2 Struktura zadlužování obyvatel

České domácnosti se stále více zadlužují, aby si pořídily vlastní bydlení. Důvod je zřejmý: investice do bydlení představuje jednu z nejnáročnějších investic v životě každého člověka a řešení bytových potřeb patří k jeho základním potřebám a tuto potřebu musí řešit každý člověk dříve nebo později.

Tempo hypotečních úvěrů a úvěrů, které jsou vztaženy k financování nákupu nebo výstavby nemovitosti rychle roste a půjčky na bydlení již tvoří téměř tři čtvrtiny celkového zadlužení domácností – obyvatelstva, vyjádříme-li údaj v procentech, **představují úvěry na bydlení 71,6 procent všech úvěrů poskytovaných obyvatelstvu**, přičemž tento podíl za poslední tři roky vzrostl o 16,2 procent, jinými slovy: podíl hypoték na celkovém zadlužení domácností se za poslední tři roky zvýšil z 55,4 procent na téměř 72 procent.

Jen v loňském roce (2004) došlo k nárůstu objemu hypotečních úvěrů o 45 procent a hypotéky tak jednoznačně táhnou český úvěrový sektor.

V České republice má hypotéku zhruba 15 procent domácností. Podle očekávání odborníků by se tento poměr mohl zvednout až na 50 procent.

V souvislosti s úvěry na nemovitosti existuje riziko vyplývající z vývoje ceny nemovitostí. Ceny nemovitostí v posledních dvou letech výrazně rostly, a to především u bytů a bytových domů. Podle informací ČNB to bylo způsobeno zejména nízkými úrokovými sazbami a mírnou inflací. Ceny bydlení rostly hlavně v Praze a velkých městech. Další vývoj cen nemovitostí nepředstavuje pro ekonomiku, dle názoru ČNB, vážné riziko.

Pokud by ale došlo k poklesu tržní ceny bydlení, mohlo by to bankám způsobit ztráty při případném prodeji zastavených nemovitostí v souvislosti s realizací zajištění úvěru. Toto riziko je dle centrální banky posíleno nedokonalým a pomalým fungováním katastru nemovitostí a soudů.

V případě neočekávaného poklesu cen nemovitostí by také mohlo dojít k tomu, že lidé přestanou splácet hypoteční úvěry tak dobře jako doposud, protože zjistí, že za danou nemovitost splatí více než je její aktuální hodnota.

Ve srovnání s úvěry na bydlení roste zájem o spotřebitelské úvěry mnohem pomaleji než dříve a v loňském roce (2004) to bylo jen 12 - 13 procent. **Podíl spotřebitelských úvěrů na celkových úvěrech domácností představuje asi jen 5 procent.**

Přestože zájem o spotřebitelské úvěry klesl, velké banky zaznamenaly růst spotřebitelských úvěrů o 20 procent, u menších ústavů byl pak jejich růst ještě vyšší. Pokud lidé zvolí spotřebitelský úvěr, půjčují si stále vyšší částky a v roce 2004 to bylo nejčastěji 70.000 Kč.

Vzhledem k těmto informacím je struktura zadlužování obyvatel zdravější než dříve, kdy si lidé půjčovali zejména na spotřebu, zatímco dnes je to především na bydlení. Investici do vlastního bydlení totiž můžeme přirovnat k investici do lidského kapitálu, která má dlouhodobý, resp. celoživotní charakter.

Výše popsanou situaci dokresluje tabulka 15 a obr. 5:

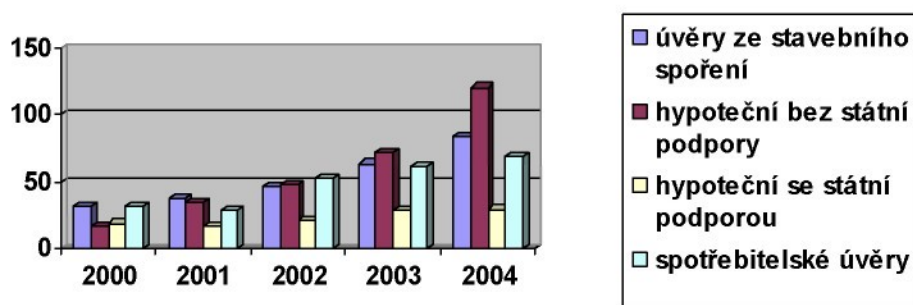
**Tabulka 15 – Úvěry domácností (živnosti i obyvatelstvo) podle druhového hlediska
(v mld. Kč)**

Úvěry domácností podle druhového hlediska		2000	2001	2002	2003	2004
Úvěry	ze stavebního spoření	31,01*	37,02*	46,41	63,76	84,35
	hypoteční na nemovitosti bez státní podpory	16,45	33,84	47,46	71,9	120,73
	hypoteční se státní podporou	18,64	16,4	20,58	28,91	29,32
	spotřebitelské	31,14	28,19	52,13	61,31	69,36

Zdroj: ČNB-bankovní statistika, MF (údaje označené *)

Obr. 5 – Grafické znázornění údajů Tab. 9

Úvěry domácností podle druhového členění
(v mld. Kč)

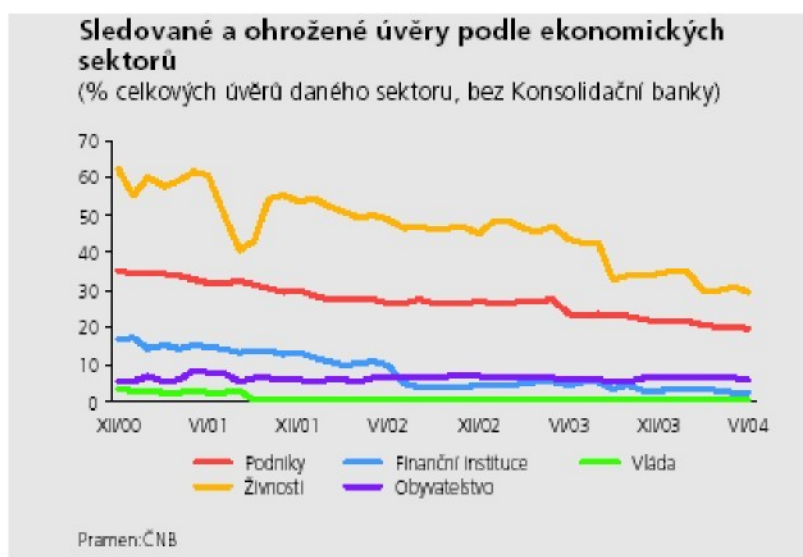

6.2.1 Podíl úvěrů obyvatelům na klasifikovaných úvěrech bank

Problematika splácení úvěrů, resp. problematika klasifikovaných úvěrů byla již zmiňována a teoreticky probrána v části 2.4.2 této diplomové práce.

Jak již tedy bylo zmíněno, úvěry obyvatelstvu patří v České republice mezi nejméně problematické a jejich podíl na klasifikovaných úvěrech je dlouhodobě kolem 6 procentních bodů, což znázorňuje obr. 6.

Obr. 6 – Sledované a ohrožené úvěry dle ekonomických sektorů

Zdroj: Zpráva o finanční stabilitě 2004 ČNB

Kvalita těchto úvěrů se významně liší v závislosti na účelu:

Klasifikované hypoteční úvěry dosahují od konce roku 2000 podílu v rozmezí 2 až 3,5 procent celkových hypotečních úvěrů, jejich podstatná část je navíc tvořena sledovanými úvěry tedy nikoliv ohroženými.

Nižší rizikovost úvěrů na bydlení souvisí s vyšším důrazem bank na hodnocení platební schopnosti klientů a s existencí zajištění úvěrů, tzn. nemovitosti jako zástavy. Dalším, neméně důležitým důvodem nižší rizikovosti úvěrů na bydlení je motivace dlužníků udržet si vlastní bydlení, na které byl úvěr pořízen a které také může být předmětem zástavy.

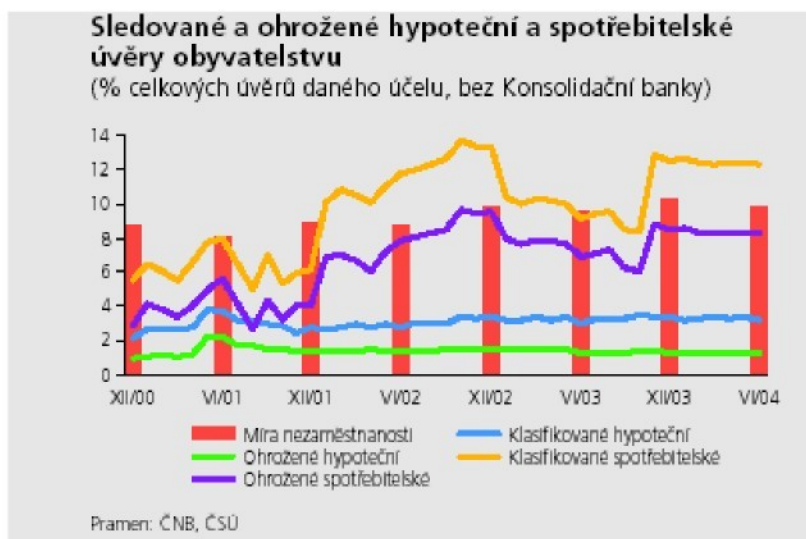
Rizikovost hypotečních úvěrů by mohla vzrůst v okamžiku, kdy by došlo k růstu úrokových sazeb u nově poskytnutých úvěrů a při aktualizaci sazeb zafixovaných na kratší dobu.

U **spotřebitelských úvěrů** je rizikovost podstatně vyšší. Pokud jde o spotřebitelské úvěry krátkodobého charakteru, bývají bankami mnohem méně zabezpečovány, resp. jejich zajištění není příliš dobré.

Kvalita spotřebitelských úvěrů se v minulosti průběžně zhoršovala a podíl klasifikovaných spotřebitelských úvěrů na celkových spotřebitelských úvěrech v polovině roku 2004 překročil 12 procent. Faktor, který by mohl znamenat zlepšení situace v této oblasti je pokles tempa růstu spotřebitelských úvěrů. Riziko spojené se spotřebitelskými úvěry promítají banky do úrokových sazeb, které jsou u těchto typů spotřebitelských úvěrů nejvyšší.

Výše uvedená fakta jsou znázorněna v obr. 7:

Obr. 7 – Sledované a ohrožené hypoteční a spotřebitelské úvěry obyvatelstvu

Zdroj: Zpráva o finanční stabilitě 2004 ČNB

Podle informací zachycených v obr. 7 je možné se domnívat, že podíl klasifikovaných úvěrů, a to zejména spotřebitelských úvěrů narůstá v okamžiku růstu úrovně nezaměstnanosti. Potvrzuje se tak riziko nesplácení úvěrů spojené se ztrátou příjmů z důvodu ztráty zaměstnání.

6.3 Faktory ovlivňující schopnost domácností splácet úvěry

Hlavním faktorem, který ovlivňuje schopnost domácností splácet úvěry, je výše jejich **disponibilního důchodu** a ze závislosti schopnosti domácností splácet své závazky na disponibilním důchodu vyplývají také hlavní rizika.

Disponibilní důchod představuje množství zdrojů, které mají domácnosti k dispozici pro svou spotřebu a pro úspory, tzn. jedná se o množství peněžních prostředků, které mají domácnosti k dispozici pro splacení veškerých svých závazků (splacení závazku je zde chápáno jako součást úspor). Disponibilní důchod je dán rozdílem běžných příjmů domácností a běžných výdajů domácností. Do běžných výdajů domácností se tak nezapočítává jejich spotřeba.

Výše disponibilního důchodu je závislá na vývoji celkového výstupu, zároveň také na bilanci výnosů a na aktivitách vlády (zejména zdanění domácností, rozdělování transferů, ale i podpora úvěrů na bydlení a podobně).

Hlavními složkami disponibilního důchodu jsou na straně zdrojů:

- *Mzdy (42 %) a sociální příspěvky zaměstnavatelů (13 %),*
- *neméně výrazný je také podíl sociálních dávek (16 %) a*
- *důchodů z vlastnictví (úroky, dividendy, atd. – dle mého názoru je podíl důchodu z vlastnictví na disponibilním důchodu zanedbatelným zdrojem v případě běžných domácností v ČR; tvoří přibližně 5 % příjmů).*

Hlavním rizikem pro vývoj disponibilního důchodu je nízký růst mezd a pokles zaměstnanosti, resp. růst nezaměstnanosti.

Dalším rizikem pro domácnosti s nižšími a středními příjmy může být i reforma veřejných financí, pokud jde o výši jejich příjmů danou přerozdělováním, tedy získaných formou sociálních dávek a dalších vládních transferů.

6.4 Budoucí vývoj zadluženosti českých domácností a zadluženost domácností v zahraničí

Podle odhadů Československé obchodní banky by se zadlužení českých domácností mělo v příštích dvou letech zvýšit o více než 80 procent.

V roce 2007 by tak Češi bankám dlužili již zhruba 524 miliard korun, což je o 239 miliard korun více než na konci roku 2004.

Většina ekonomických odborníků se shoduje na tom, že i nadále poroste zájem zejména o hypotéky a v roce 2007 by dluh Čechů na hypotékách mohl být ve výši asi 278 miliard korun, což je o 166 miliard korun více než je tomu v současnosti (názor expertů ČSOB).

Zadluženost by ale také měla růst díky úvěrům ze stavebního spoření a spotřebitelských úvěrů.

Zadlužování domácností by také mohlo dostat další impuls v podobě kreditních karet. Jejich počet se již loni v ČR meziročně zvýšil o téměř 80 procent na 370 tisíc kusů.

Podle agentury GfK si Češi nejvíce oblíbili kontokorentní úvěr, využívá ho zhruba 15 procent populace, tedy 1,5 milionu lidí. Spotřebitelský úvěr splácí asi 900 tisíc lidí a úvěr ze stavebního spoření čerpá 500 tisíc lidí. Zhruba 100 tisíc lidí splácí hypoteční úvěr.

Úroveň zadluženosti domácností se Česká republika rychle přibližuje Evropské unii, kde má úvěr zhruba polovina domácností, ve Velké Británii dokonce dvě třetiny domácností, zatímco u nás je to zatím jen třetina domácností.

Zadluženost českých domácností dosahuje zhruba 18 procent HDP. V zemích Evropské unie je zadluženost na úrovni 55 procent a v USA na 80 procentech.

Tabulka 16 – Srovnání zadluženosti dle typu úvěru na celkových úvěrech domácností v ČR a v EMU (Evropská měnová unie) v současnosti

	Podíl úvěrů na bydlení na celkových úvěrech domácnostem (v %)	Podíl spotřebitelských úvěrů na celkových úvěrech domácnostem (v %)
Česká republika	71,6	5
EMU (Evropská měnová unie)	necelých 70	15

Zdroj: [24], vlastní zpracování

Jak již bylo uvedeno v části 4.2, podíl hypoték a ostatních úvěrů na bydlení představuje zhruba 72 % (71,6 %) celkových úvěrů domácností. V zemích EU, resp. v měnové unii dosahují půjčky na stavební účely necelých 70 % všech úvěrů domácností.

Podíl spotřebitelských úvěrů v ČR na celkových úvěrech činí 5 %, zatímco v EMU je to 15 %.

Dynamickému růstu spotřebitelských úvěrů v České republice dávají odborníci ještě několik let. Eurozóna má již vrchol tohoto typu půjček za sebou. Meziroční dynamika poptávky v zemích jednotné měny přešla do záporných čísel – v roce 2003 si lidé vypůjčili meziročně o tři procenta méně. [24]

Odborníci tedy odhadují, že zadlužování domácností dále poroste, tempo považují za poměrně rychlé, ale dle jejich názoru není nebezpečné.

Podle mého názoru není nebezpečné samotné tempo zadlužování domácností, ale situace, kdy si lidé začínají půjčovat peníze ne s cílem uspokojit své potřeby nebo přání, ale hlavním motivem získání dalších úvěrů je snaha splatit již stávající úvěry, které domácnost doposud čerpala a které není schopna splatit ze svých příjmů. V takových případech se daná domácnost dostává do „spirály dluhů“, která velmi často končí exekucí majetku rodiny a z ekonomického pohledu již nejde o podporu spotřeby domácností a následně podporu ekonomického růstu. Počáteční

pozitivní vliv čerpaného úvěru se mění na vliv ekonomicky neutrální a z pohledu rodiny i negativní.

6.5 Možnosti řešení platební neschopnosti domácností

Spolu s rostoucím zadlužením se zvyšuje i počet těch, kteří své dluhy nejsou schopni splácet. Bankovní statistiky potvrzují, že dlužníků – dobrých i špatných – rychle přibývá (viz. předcházející kapitoly).

Česká národní banka uvádí, že mezi domácnostmi dlužníci přibývají nejrychleji, a že rodiny co do objemu vypůjčených peněz dohánějí podnikovou sféru (viz. tabulka 14).

Z údajů ČNB se lze domnívat, že potíže se splácením mělo v roce 2004 nejméně sto tisíc lidí. Další nesplacené dluhy evidují splátkové společnosti (Multiservis, Cetelem) a leasingové společnosti. Podle výpočtů ČNB vyplývá, že problémy se splácením vykazuje šest domácností ze sta. Nebankovní splátkové společnosti počet problémových klientů neuvádějí, ale můžeme se domnívat, že i zde nebude počet neplatičů zanedbatelný. [31]

Možnosti, které se v situaci platební neschopnosti domácností v současné době nabízí jsou:

- dohoda dlužníka a banky na splátkovém kalendáři,
- žaloba na dlužníka podaná bankou a následná exekuce majetku dlužníka,
- možnost odprodeje pohledávky nebo její odepsání v podobě ztráty.

Nové řešení platební neschopnosti domácností by mohla přinést novela úpadkového zákona.

6.5.1 Způsoby řešení platební neschopnosti drobných neplatičů v současnosti

Lidé, kteří se dostali do problémů se splácením úvěrů, by měli v co nejkratším čase **kontaktovat svou banku**. V zájmu každé banky totiž je, řešit tuto situaci a vyjít klientovi vstříc.

Možnosti, které banky v těchto případech mohou svým klientům nabídnout je několik a obě strany se mohou **dohodnout např. na odkladu splátek úvěru nebo na rozložení splácení do více let**. Nereagování na upomínky banky a pasivita klienta v okamžiku jeho platební neschopnosti jsou nejhorším možným řešením této vážné situace.

Pokud není možné dohodnout se s dlužníkem na výše zmiňovaných opatřeních, přistoupí banka k jinému řešení a na klienta podá **žalobu pro nesplácení**.

Zadluženým lidem se vedle dlužné částky načítají penále, sankční úroky nebo náklady spojené se soudním řízením a prací advokáta.

Právní procedura s neplátcí je dnes dle názoru soudců a bankéřů rychlejší než dříve. V okamžiku, kdy je vyneseno nad neplátcem pravomocné rozhodnutí, přichází na řadu **exekuce majetku dlužníka**. [26]

Usnesení o nařízení exekuce je dlužníkovi doručeno jako poslednímu účastníku řízení až společně s exekučními příkazy, které postihují majetek nebo mzdu dlužníka a tudíž se o nařízení exekuce zpočátku vůbec nedozví.

Exekuce může postihnout jakýkoli majetek dlužníka – movitý i nemovitý majetek, běžný účet, stavební spoření, penzijní připojištění nebo pojistku, cenné papíry, mzdu.

Pokud má dlužník možnost zaplatit dlužnou částku, měl by tak učinit co nejdříve a exekučnímu řízení tak předejít. Může tak ušetřit náklady exekuce a polovinu odměny exekutora, která v prvním pásmu činí 15 % z vymáhané částky, čím déle totiž exekuce trvá a čím více úkonů musí exekutor učinit, tím více ještě bude muset dlužník zaplatit.

Často ovšem dlužník nemá žádný majetek, na kterém by mohla být provedena exekuce, v takovém případě může věřitel svůj majetek odepsat jako ztrátu a alespoň ušetřit na daních.

Další možností v takovém případě je **prodej neuspokojené pohledávky třetí osobě** obvykle tzv. vymahačské firmě. Promlčecí doba pohledávek je totiž deset let a neuspokojenou pohledávku lze právě v této době třetí osobě prodat. [32]

6.5.2 Úpadkový zákon

Mnoho dlužníků je dnes v situaci, kdy je proti nim veden výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy. Výše dluhu, případně vyúčtované penále rostou ovšem často rychleji, než jsou schopny tyto srážky ze mzdy pokrýt. Pro takové dlužníky je situace zatím bezvýchodná. Celý problém by se měl snažit řešit připravovaný zákon o oddlužení.

Zákonná norma upravující vztah mezi dlužníkem a věřitelem patří k nejzastaralejším a nejkritizovanějším v české legislativě. Společně s již projednávanou novelou konkurzního zákona proto poslanci pracují i na reformě úpadkového zákona. Přestože se původně mělo jednat o jednotný návrh, vznikly nakonec dvě úpravy, a to poměrně odlišné.

První novelu připravilo Ministerstvo financí pod vedením soudce Nejvyššího soudu Zdeňka Krémáře. Druhý návrh předložil vicepremiér pro ekonomiku Martin Jahn. Přestože se oba návrhy neztotožňují v otázce řešení úpadku právnických osob (návrh Jahna posiluje roli věřitele, návrh ministerstva spravedlnosti klade důraz zejména na rozhodnutí soudu), shodují se v řešení situace drobných neplátců tedy i domácností.

Zákon je v podstatě projednáván již více než tři roky, podle přání Ministerstva spravedlnosti by měl začít platit od začátku příštího roku, tedy roku 2006, ale podle dalších odhadů by mohl začít platit

v polovině roku 2006 nebo až v roce 2007. Důvodem je právě nemožnost dohody o podobě zákona mezi oběma předkladateli.

Součástí nového úpadkového zákona (resp. Zákona o úpadku a způsobech jeho řešení – Insolvenční zákon, část druhá – Způsoby řešení úpadku, hlava IV. – Oddlužení) má být nový prvek řešení individuálního úpadku – tzv. oddlužení. Tento nástroj by se měl týkat především fyzických osob – nepodnikatelů. Možnost oddlužení je v české právní praxi novinkou a blíží se specifické formě vyrovnání, která ovšem nemá samostatnou právní úpravu a nejsou s ní žádné praktické zkušenosti.

Podstata oddlužení spočívá v možnosti **dohody věřitele a dlužníka na specifickém splátkovém kalendáři. Dlužník by v okamžiku jeho hrozícího úpadku předložil soudu návrh na schválení plánu oddlužení**, ve kterém by vedle obecných náležitostí podání uvedl:

- údaje o osobě dlužníka a osobách oprávněných za něho jednat;
- údaje svědčící o tom, že zde není nepoctivý záměr (jde o prohlášení dlužníka např. o tom, že nebyl v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení vydán pravomocný rozsudek, odsuzující jej pro trestný čin majetkové povahy; již v minulosti probíhalo insolvenční řízení a s jakým výsledkem, apod.);
- údaje o očekávaných příjmech dlužníka v následujících pěti letech;
- plán oddlužení.

K návrhu na schválení plánu oddlužení by dlužník musel sepsat seznam svého veškerého majetku a seznam svých věřitelů, výpis z rejstříku trestů dlužníka, jeho zákonného zástupce, popř. jde-li o podnikatele i jeho statutárního orgánu; podpisy osob ochotných zavázat se za splnění plánu oddlužení jako spoludlužníci nebo ručitelé. Dále musí návrh podepsat i dlužníkův manžel(ka) a výslovně uvést, že s plánem oddlužení souhlasí; to neplatí, jestliže plánem oddlužení nemůže být dotčen majetek z nevypořádaného společného jmění manželů, rozsah vyživovacích povinností dlužníka vůči dlužníkovu manželu nebo rozsah vyživovacích povinností dlužníkova manžela. Všechny podpisy musí být úředně ověřeny.

V plánu oddlužení by dlužník uvedl, jaké částky a do kdy nabízí k uspokojení jednotlivých pohledávek; doba splácení jednotlivých pohledávek by nesměla překročit pětiletou lhůtu.

Dlužník se stálým příjmem by tak svému věřiteli odevzdával veškeré své příjmy a ponechával by si pouze životní minimum. Věřitelé a následně soud by ale s daným plánem museli souhlasit. Takto vytvořený splátkový kalendář by byl stanoven maximálně na pět let a po uplynutí této lhůty by dlužník mohl soud zažádat o prominutí zbytku dluhu. [33]

Po dobu účinnosti plánu oddlužení by byl dlužník povinen:

- vykonávat přiměřenou výdělečnou činnost a v případě, že je nezaměstnaný, o získání nějakého příjmu usilovat; nesmí rovněž odmítat splnitelnou možnost si nějaký příjem obstarat;

- hodnoty získané dědictvím a darem zpeněžit a jejich výtěžek, stejně jako jiné své mimořádné příjmy, použít k mimořádným splátkám nad rámec plánu oddlužení;
- bez zbytečného odkladu oznámit soudu, insolvenčnímu správci a věřitelskému výboru každou změnu svého bydliště a zaměstnání;
- nezatajovat žádný ze svých příjmů a na žádost soudu, insolvenčního správce nebo věřitelského výboru předložit k nahlédnutí svá daňová přiznání za období trvání plánu oddlužení;
- neposkytovat nikomu z věřitelů žádné zvláštní výhody;
- nepřijímat na sebe nové závazky, které by nemohl v době jejich splatnosti splnit. [34]

Majetkové poměry dlužníka bude dle nového zákona posuzovat tzv. insolvenční správce a dlužník bude také registrován ve speciálním veřejném registru úpadců.

Vzhledem k registraci dlužníka ve veřejném registru úpadců a také systému výměny informací o neplátcích nebo problematických dlužnících mezi samotnými bankami, je velmi pravděpodobné, že takto oddluženému člověku již žádná banka půjčku neposkytne. A jak se k takovým dlužníkům budou chovat nejen banky, ale i správy sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovny nebo samotný stát zatím nikdo nedokáže odhadnout.

Oddlužení bude soudem a věřitelem schváleno pouze v případě, že navrhuje lepší ekonomické řešení než by bylo rozprodání majetku dlužníka.

Podle slov Ministerstva spravedlnosti má zavedení institutu oddlužení pro fyzické osoby, znamenat výhodu, jak pro věřitele tak pro stát: „Věřitelé se nebudou muset předhánět, kdo si dříve utrhne z dlužníka exekuci více masa.“ Pro stát to bude výhoda zejména v tom, že: „se nebude muset starat o lidi, kteří se díky předlužení a následným exekucím dostanou na ulici, budou bez zaměstnání, rozpadne se jim rodina, a stát by musel sanovat jejich situaci v rámci sociální sítě.“ Zmiňovaný systém oddlužení by měl opět dle názoru Ministerstva spravedlnosti posilovat odpovědnost spotřebitelů, aby se do budoucna na trhu chovali mnohem odpovědněji. [33]

Zahraniční zkušenosti s řešením problému platební neschopnosti dlužníka pomocí úpadkového zákona ukazují, že oddlužení je v konečném důsledku i ku prospěchu věřitelů; pro ty je zpravidla výhodnější obdržet v kratším časovém rámci část pohledávky, než v dlouhodobé perspektivě (mnohdy s vysokými náklady na realizaci) vymoci pohledávku celou.

Při přípravě tohoto zákona se Ministerstvo spravedlnosti nechalo inspirovat v zahraničí, především v Německu.

Myslím si, že připravovaný zákon o úpadku, resp. oddlužení zejména pokud jde o fyzické osoby-obyvatele, neřeší problém rostoucí platební neschopnosti dlužníků komplexně a konečně. Z výše zmiňovaných postojů Ministerstva spravedlnosti k danému zákonnému řešení tohoto vážného problému je zřejmé, že podstatným rysem oddlužení je přesun zodpovědnosti ze státu na dlužníka a následně závisí na dohodě dlužníka s věřiteli a soudem. Je samozřejmě pravdou, že každý

pravděpodobné, že důsledkem těchto problémů nebudou dluhy spláceny ani pomocí systému oddlužení a systém tedy nebude fungovat tak, jak si zákonodárci představují.

Z pohledu bank by tato forma splácení dluhů obyvatel mohla – pokud systém bude fungovat, což si z hlediska výše zmiňovaných důvodů nemyslím – částečnou návratnost vypůjčených finančních zdrojů zajistit. Otázkou zůstává, jak na tento systém budou banky pohlížet a zda budou spokojeny pouze s částečnou návratností jejich pohledávek.

Zřejmě se budou, nebo by alespoň měly, snažit rizikům nesplácení předcházet tvrdšími opatřeními při poskytování úvěrů a při hodnocení bonity klienta.

Na druhé straně je pravda, že půjčky domácnostem představují významnou položku v rozvaze bank a banky vlastně již předpokládají, že část klientů bude mít se splácením úvěru problémy. Banky se proto „jistí“ vysokými úroky a poplatky, které mají za cíl pokrýt ztráty i z těch případů, kdy banka klienta špatně odhadne a dluh se jí nesplácí. Jinými slovy: ztráty dlužníků si tak banky vyrovnávají vysokými úroky u ostatních platících klientů. Systém oddlužení by mohl znamenat, že úroky a poplatky ještě více narostou.

Problém bude stagnovat v okamžiku, kdy dohoda mezi všemi účastníky oddlužení nebude možná, tzn., že částky, které bude dlužník věřitelům nabízet ke splácení v daném pětiletém horizontu, nebudou věřiteli akceptovány a věřitelé budou požadovat více, což už pro dlužníka za jeho situace bude neúnosné.

Podle mého názoru neexistuje v současnosti řešení, které by bylo přijatelné pro všechny. Vždy je zde subjekt, který bude nespokojený nebo poškozený. Oddlužení znamená pro dlužníka nevýhodu v tom, že bude pět let „svázán“ svými dluhy, ale výhodou je smazání dluhu po těchto pěti letech. Banka má možnost získat alespoň část své pohledávky zpět, ale na druhé straně může ztrátu kompenzovat vyššími úroky a poplatky. Stát přenesl odpovědnost na dlužníka, ale samotný problém se neřeší.

6.5.3 Zákon o úpadku v Německu

V Německu zákon o insolvenčním řádu (InsO) z roku 1994 nahradil „Konkursordnung“ z roku 1877 a „Gesamtvollstreckungsverfahren“ (, který platil pro bývalé země NDR). Spolu s InsO byl přijat i uvozovací zákon k insolvenčnímu řádu (EGInsO) a oba zákony vstoupily v platnost 1. 1. 1999. Insolvenční řád se skládá z dvanácti částí a 357 článků. [35]

Devátá část tohoto insolvenčního řádu se věnuje problematice insolvenčního spotřebitelského řízení a ostatním malým řízením a osmá část řeší otázku „Osvobození od zbytkového dluhu“.

Při přípravě českého úpadkového zákona se jeho tvůrci nechali inspirovat právě tímto německým „zákonem o úpadku“ a institutem oddlužení.

Česká právní úprava je tudíž víceméně kopií této německé právní normy.

V rámci procesu oddlužení v Německu musí také dlužník podat u soudu návrh na plán oddlužení a musí např. doložit:

- že se tento dlužník bezúspěšně snažil o mimosoudní vyrovnání se svými věřiteli během posledních 6 měsíců před návrhem na otevření plánu oddlužení a také musí uvést důvody, proč k dohodě s věřiteli nedošlo,
- předloží seznam svého majetku a svých příjmů (tzv. majetkový seznam), seznam věřitelů a přiloží prohlášení o pravdivosti těchto údajů,
- v plánu oddlužení bude uvedeno jak mohou být dotčena výkonem oddlužení práva občanská, zástavní apod. [36]

I zde může být dlužník zastupován třetí osobou.

Pokud nejsou ze strany věřitelů (musí souhlasit více jak polovina oprávněných věřitelů, jejichž nároky představují více než polovinu celkové dlužné částky) proti oddlužovacímu plánu námitky, plán se bere jako schválený a soud jej vezme jako pevně stanovený.

Osvobození od zbytkového dluhu

Návrh na osvobození od zbytkového dluhu podá dlužník u soudu. Tento návrh je možné podat teprve po uplynutí zákonem stanovené lhůty, která je dle německé zákonné úpravy stanovena na šest let.

Vzhledem k tomu, že výše zmiňovaný zákon v Německu v platnosti již 11 let (od roku 1994), domnívám se, že se v německém právním řádě osvědčil a funguje.

Zda tomu tak bude i v případě českého „úpadkového zákona“ nelze zatím s určitostí říci. Důsledky působení zákona v České republice budeme moci zhodnotit až po 5 letech od jeho zavedení.

7. ZÁVĚR

Cílem diplomové práce „Úvěrové produkty obchodních bank zaměřené na sektor domácností“ bylo zhodnotit současnou zadluženost českých domácností, najít příčiny rostoucího zájmu o úvěry ze strany domácností a možná rizika plynoucí z vysokého počtu zadlužených rodin; zamyslet se nad otázkou budoucího vývoje zadluženosti českých domácností a předložit vlastní doporučení a závěry k této stále více diskutované problematice.

Na základě zjištěných informací a vlastních závěrů se domnívám, že zájem domácností o úvěrové produkty bank souvisel zejména se změnou životního stylu českých domácností, ke kterému na začátku 90. let nepochybně došlo. Další příčiny růstu zájmu o úvěry, konkrétně úvěry na bydlení, ze strany obyvatelstva můžeme vidět ve změně politiky státní podpory bydlení, kdy stát začal podporovat úvěrování a stavební spoření namísto státní výstavby bytů. Neméně významným faktorem růstu úvěrů na bydlení jistě je daňové zvýhodnění stavebního spoření a hypotečních úvěrů. Výrazný impuls k nárůstu úvěrů na bydlení také zřejmě daly předpokládané daňové změny – předpokládaný přesun DPH ze stavebních prací z 5 % do 19 % sazby v roce 2007. Dalšími příčinami růstu úvěrů danému sektoru byl růst reálných mezd a stabilita nebo pokles cenové hladiny.

Z pohledu bank jsou domácnosti v současnosti – vzhledem k tak silnému nárůstu úvěrů do tohoto sektoru v posledních letech – zajímavým „obchodním partnerem“. Co do objemu poskytnutých úvěrů totiž domácnosti dohánějí podnikovou sféru.

Ale na začátku 90. let tomu tak nebylo. Bankovní sektor budovaný v první polovině 90. let se totiž věnoval zejména financování privatizace a podnikové sféry a úvěry domácnostem zůstávaly na okraji zájmu bankovních institucí. K růstu úvěrů domácnostem pak významně přispěly tyto skutečnosti:

- nově privatizované podniky ztratily zájem o finanční zdroje od domácích bank a zaměřily svou pozornost na nové bankovní produkty nabízené novými zahraničními vlastníky bank; tento fakt vedl domácí banky k hledání nových možností, kam umístit zdroje z vkladů,
- výhodnost poskytování úvěrů obyvatelstvu pro banku v souvislosti se snižováním úrokových sazeb České národní banky – úrokové sazby z úvěrů obyvatelstvu reagovaly na snižování úrokových sazeb ČNB v daleko menší míře, než úrokové sazby z úvěrů ostatním sektorům; poskytování úvěrů obyvatelstvu tedy pro banky znamenalo zvyšování jejich marží,
- úvěry poskytované obyvatelstvu patří stále mezi nejméně rizikové a jejich podíl na klasifikovaných úvěrech se dlouhodobě pohybuje okolo 6 procentních bodů,
- reakce na konkurenční nebankovní poskytovatele úvěrů obyvatelstvu,
- zavedení Bankovního registru klientských informací, tzn. bankovního registru úvěrů fyzických osob- občanů i podnikatelů; registr byl zprovozněn 10. června 2002 a je provozován společností Czech Banking Credit Bureau, a.s.; v oblasti poskytování úvěrů

domácnostem má významný vliv, a to v možnosti eliminace úvěrového rizika vyplývajícího z možnosti nesplácení úvěrů.

Zadluženost českých domácností se na konci roku 2004 pohybovala kolem 310 mld. korun, podle informací České národní banky se zadluženost českých domácností na začátku roku 2005 dle očekávání dále zvýšila a v současné době se pohybuje kolem 328 mld. korun.

Nejvíce se české domácnosti zadlužují v souvislosti s pořizováním vlastního bydlení, úvěry na bydlení tak tvoří tři čtvrtiny celkových úvěrů poskytnutých domácnostem. Podle mého názoru můžeme tento trend očekávat i nadále, protože pořizování bydlení patří mezi základní potřeby každého člověka.

Úvěry na bydlení současně představují nejméně problematické úvěry pokud, jde o jejich splácení. Problém se splácením je asi jen u 2 až 3 % těchto úvěrů. Důvod je zřejmý: při poskytování tohoto druhu bankovního úvěru kladou banky vyšší důraz na hodnocení platební schopnosti potenciálního klienta a vyžadují zajištění úvěru, tzn. nemovitosti jako zástavy.

Zájem o spotřebitelské úvěry roste pomalejším tempem než v minulých letech a podíl těchto úvěrů na celkových úvěrech domácností se pohybuje kolem 5 %. Splácení je problematické u více než 12 % těchto úvěrů.

Podle názoru odborníků zadlužování domácností nadále poroste a v roce 2007 by zadluženost českých domácností u bank měla představovat zhruba 524 mld. korun. V úrovni zadluženosti by se tak české domácnosti měly přibližovat zemím západní Evropy, kde v současné době čerpá nějakou formu úvěru asi polovina domácností, zatímco v České republice je to zatím jen třetina domácností.

Přestože se odborníci domnívají, že rostoucí zadlužování českých domácností nepředstavuje v současné době žádný výraznější problém, a že tempo zadlužování je rychle, ale není nebezpečné, mluví se stále častěji o problematice platební neschopnosti domácností.

Zvyšuje se totiž počet domácností, které nejsou schopny splácet své úvěrové závazky. Do problémů se splácením úvěrů by se mohlo dostat ještě více domácností, pokud by došlo ke zhoršení ekonomického vývoje, např. by došlo k růstu nezaměstnanosti, což by způsobilo současné zhoršení finanční situace některých domácností a tím by zde existovala větší pravděpodobnost vzniku rizika nesplácení úvěrových závazků.

Rostoucí počet neplacících dlužníků by měl vyřešit připravovaný tzv. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (Insolvenční zákon). Podstatou tohoto zákona by byla specifická forma vyrovnání závazku dlužníka, a to tzv. oddlužení. Principem oddlužení je dohoda dlužníka, věřitele a soudu na specifickém splátkovém kalendáři stanoveném na dobu 5 let. Po tuto dobu by dlužník odváděl veškerý svůj příjem – až na částku životního minima – svým věřitelům a po pěti letech takto určeného řádného splácení by byl zbytek dluhu dlužníkovi odpuštěn.

Připravovaný zákon vychází z německé právní úpravy, kde systém oddlužení, jako forma vyrovnání dluhu, existuje již 11 let.

Otázkou zůstává, zda tento zákon splní očekávání zákonodárců. Domnívám se, že problém zadluženosti nebude tímto zákonem opět vyřešen. V podstatě jen dojde k nahrazení výkonu exekuce jinou formou vyrovnání závazku, ale dopady na dlužníka budou v podstatě stejné – přijde o veškeré své příjmy a potenciální majetek a bude nucen žít z částky životního minima. Situace pro dlužníka se změní pouze v tom, že pokud bude schopen vést takovýto život po dobu 5 let, zbytek dluhu mu bude odpuštěn.

Z pohledu bank představuje oddlužení pouze částečnou návratnost poskytnutých finančních prostředků. Banky by měly přistoupit k lepšímu a přísnějšímu hodnocení bonity klienta v okamžiku, kdy se rozhodují o poskytnutí nebo neposkytnutí úvěru. Myslím si, že banky budou tuto „ztrátu“ kompenzovat vyššími úroky z úvěrů a zejména vyššími poplatky.

Stát zavedením institutu oddlužení přenesе veškerou zodpovědnost na dlužníky a nebude tak muset řešit situaci předlužených lidí prostřednictvím své sociální sítě.

Podle mého názoru tedy v současnosti neexistuje řešení, které by bylo přijatelné a výhodné pro všechny.

Je zřejmé, že přínosy nebo dopady tohoto zákona bude možné s určitostí zhodnotit až po pěti letech od jeho zavedení do praxe.

Do budoucna lze tedy předpokládat pokračující růst zadluženosti českých domácností. Pokud nebude narůstat počet neplátců nebo předlužených lidí, dopad na ekonomiku může být v podstatě pozitivní, protože zájem o úvěry zvyšuje spotřebu domácností, která následně kladně ovlivňuje ekonomický růst. V opačném případě lze očekávat zhoršení finanční situace zadlužených domácností, což může ekonomický vývoj ovlivnit negativním směrem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] – Dvořák, P. Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s. – Právnické a ekonomické nakladatelství, 1999. ISBN 80-7201-141-3
- [2] – Landorová, A., Jáčová, H., Nesládková, M. Obchodní bankovníctví. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-607-5
- [3] – Landorová, A., Košteková, V. Peníze a banky. 1. vydání. Praha: Karolinum Praha 1, 1997. ISBN 80-7184-355-5
- [4] – Šimíková, I. Finance a bankovníctví. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-898-1
- [5] – Polidar, V. Management úvěrových obchodů bank. Praha: Economia, 1992. ISBN 80-85378-04-3
- [6] – Základní charakteristika nových pravidel vypracovaných Basilejským výborem pro bankovní dohled – tzv. Basel II [online] [cit. 7. 12. 2004]. Dostupné z: <www.cnb.cz>
- [7] – Basel 2 – obezřetnostní pravidla regulace bank [online] [18. 11. 2004]. Dostupné z: <www.cnb.cz>
- [8] – Zpráva o finanční stabilitě 2004 ČNB [online] [5. 5. 2005]. Dostupné z: <www.cnb.cz>
- [9] – internetové stránky ČNB. Dostupné z: <www.cnb.cz>
- [10] – internetové stránky Czech Banking Credit Bureau, a. s. Dostupné z: <www.cbcb.cz>
- [11] – Bankovníctví. Č. 2, Praha. 2/2005
- [12] – Ekonom. Týdeník Hospodářských novin. Č. 4. Praha: Economia, 2005. ISSN 1210-0714
- [13] – Hospodářské noviny. Č. z 5. – 7. 11. Praha: Economia, 2004. ISSN 0862-9587
- [14] – internetové stránky. Dostupné z: <www.finance.cz>
- [15] – Sůvová, aj. Specializované bankovníctví. 1. vydání. Praha: Bankovní institut, a.s., 1997
- [16] – Ekonom. Týdeník Hospodářských novin. Č. 22. Praha: Economia, 2004. ISSN 1210-0714
- [17] – Hospodářské noviny. Č. z 3. - 5. 12. Praha: Economia, 2004. ISSN 0862-9587
- [18] – Leasing [online] [cit. 10. 5. 2005]. Dostupné z: <www.mesec.cz>
- [20] – internetové stránky České spořitelny, a. s. [online] [cit. 5. 5. 2005]. Dostupné z: <www.csas.cz>
- [21] – internetové stránky Československé obchodní banky, a. s. [online] [cit. 5. 5. 2005]. Dostupné z: <www.csob.cz>
- [22] – internetové stránky Komerční banky, a. s. [online] [cit. 5. 5. 2005]. Dostupné z: <www.kb.cz>
- [23] – internetové stránky České obchodní inspekce [online] [cit. 14. 5. 2005]. Dostupné z: <www.coi.cz>
- [24] – Ekonom. Týdeník Hospodářských novin. Č. 7. Praha: Economia, 2005. ISSN 1210-0714
- [25] – internetové stránky Ministerstva pro místní rozvoj. [online] [cit. 30. 3. 2005]. Dostupné z: <www.mmr.cz>
- [27] – Ekonom. Týdeník Hospodářských novin. Č. 26. Praha: Economia, 2004. ISSN 1210-0714
- [28] – Finanční poradce. Č. 2. Praha: kopie, 2003

- [29] – Finance a úvěr. Czech Journal of Economics and Finance. Č. 11-12. Praha: kopie, 2004
- [30] – Ekonom. Týdeník Hospodářských novin. Z 18. 12. Praha: Economia, 2003
- [31] – internetové stránky České národní banky. Dostupné z: <www.cnb.cz>
- [32] – Jak zabránit exekuci [online] [cit. 5.5. 2005, origin. 13.9.2004].
Dostupné z: <www.mesec.cz>
- [33] – Předlužené Čechy možná nebude strašit exekutor [online] [cit. 5. 5. 2005].
Dostupné z: <www.radio.cz>
- [34] – Návrh insolvenčního zákona. [online] [cit. 5.5. 2005]. Dostupné z: <www.msp.justice.cz>
- [35] – Zpravodajství. [online] [cit. 5.5.2005]. Dostupné z: <www.ihned.cz>
- [36] – InsO-Zákon o insolvenčním právu v Německu [online] [cit. 5.5. 2005].
Dostupné z: <www.recht-in.de/gesetze/master.php>